

نگاهی به شهر خلاق

A LOOK AT CREATIVE CITY

Isfahan Experience

تجربه اصفهان

دفتر دوم

Second Volume

نویسندگان:

مهدي ژيانپور، محمد حسين قورچاني، سحر موحدی، نفیسه باقری، مهري شاهزیدی

نویسندگان:
مهدي ژيانپور، محمد حسين قورچاني، سحر موحدی، نفیسه باقری، مهري شاهزبدي

عنوان و نام پدیدآور: | نگاهی به شهر خلاق (دفتر دوم) تجربه اصفهان =
A look at creative city (second volume) Isfahan Experience

تهیه شده در مدیریت خلاقیت و فناوریهای نوین شهرداری اصفهان
مشخصات نشر: | اصفهان: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان، ۱۳۹۷،
مشخصات ظاهری: | ج. م. ۱۵۰ ص
شابک: | ۲-۲۵۲-۳۲-۱۳۲-۶۰۰-۹۷۸-۶۰۰-۱۳۲-۴۲۷-۷-۷-۱: ج. ۹۷۸-۶۰۰-۱۳۲-۴۲۷-۷-۷-۱
وضعیت فهرست نویسی: | فا | |

یادداشت: | نویسندگان: مهدی ژبانیپور، محمدحسین قورچانی، سحر موحدی، نفیسه باقری، مهری شاهزیدی.
یادداشت: | ج. ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۷) (فیفا).

یادداشت: | کتابنامه.

موضوع: | شهرسازی

موضوع: | City planning

موضوع: | خلاقیت

موضوع: | Creativity

موضوع: | شهرسازی -- ایران -- اصفهان

موضوع: | City planning -- Iran -- Isfahan

موضوع: | معماری -- ایران -- اصفهان

موضوع: | Architecture -- Iran -- Isfahan.

شناسه افزوده: | قورچانی، محمدحسین، ۱۳۶۰

شناسه افزوده: | ژبانیپور، مهدی، ۱۳۵۷

شناسه افزوده: | شهرداری اصفهان. مدیریت خلاقیت و فناوریهای نوین

شناسه افزوده: | سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان

رده بندی کنگره: | ۸۱۳۹۶/ن۸ HT۱۶۶

رده بندی دیویی: | ۳۰۷/۱۲۱۶

شماره کتابشناسی ملی: | ۴۶۳۱۳۴۱

تهیه شده در مدیریت خلاقیت و فناوری های نوین شهرداری اصفهان با همکاری جهاد
دانشگاهی واحد اصفهان

نگاهی به شهر خلاق؛ دفتر دوم/ تجربه اصفهان

نویسندگان: مهدی ژبانیپور / محمدحسین قورچانی / سحر موحدی / نفیسه باقری / مهری
شاهزیدی

مدیر اجرایی: علی عطریان

صفحه آرا: نسرين آرين

طراح جلد: مهدی تمیزی

ویراستار: سید محسن ملباشی / منیره زین العابدینی زنانی

عکس: حسن جابر انصاری (کتاب قاب فیروزه ای)

گروه اجرایی: ناصر حق شناس، الهه سادات مدنی

ناشر: انتشارات سازمان فرهنگ و شهرداری اصفهان / نوبت چاپ: اول / آذر ۱۳۹۷
قطع: وزیری / شمارگان: ۱۰۰۰۰ جلد / قیمت: ۳۰ هزار تومان

نشانی تهیه کننده: اصفهان، میدان امام حسین (ع)، ارگ جهان نما، فاز ۳، طبقه دوم
تلفن تماس: ۰۳۱۳۲۱۴۷۰
تلگرام: @Creativity_And_Newtech
www.Creative.Isfahan.ir

فهرست

پیش درآمد | ۱۳

نگرانیم | ۱۵

مشتناقیم | ۱۶

معترفیم | ۱۶

متفاوتیم | ۱۷

منتظریم | ۱۷

خلاقیت؛ عرصه‌ها و صورت‌ها | ۱۹

شهر خلاق | ۲۱

اقتصاد خلاق، اقتصاد فرهنگی | ۲۳

صنایع خلاق، صنایع فرهنگی | ۲۴

طبقه خلاق؛ مردم به‌منزله سرمایه | ۲۸

شهر خلاق؛ شاخص‌ها و ویژگی‌ها و بسترها | ۳۱

شاخص‌های شهر خلاق | ۳۳

انعطاف‌پذیری | ۳۳

ابتکار | ۳۴

خطرپذیری | ۳۵

رهبری | ۳۵

- ویژگی‌های شهر خلاق | ۳۵
- تنوع | ۳۶
- تسامح و تساهل | ۳۷
- سرزندگی | ۳۸
- دسترسی | ۴۰
- مشارکت | ۴۱
- بسترهای شهر خلاق | ۴۱
- فضاهای باز و عمومی | ۴۲
- فضاهای عمومی فیزیکی | ۴۲
- فضاهای مجازی | ۴۴
- فضاهای متروکه، حافظه تاریخی | ۴۵
- فضاهای آموزش عالی | ۴۷

شبکه شهرهای خلاق یونسکو | ۵۱

- جهانی‌سازی و اهمیت وارد شدن به شبکه‌های جهانی | ۵۴
- اهمیت شبکه‌سازی در توسعه شهری | ۵۶
- اهمیت دیپلماسی فرهنگی در تسهیل شبکه‌شدن | ۵۸
- پیشینه شبکه شهرهای خلاق | ۵۹
- زمینه‌های پیوستن به شبکه شهر خلاق | ۶۰
- ۱. ادبیات | ۶۰
- ۲. سینما | ۶۱
- ۳. موسیقی | ۶۱
- ۴. صنایع دستی و هنرهای مردمی | ۶۱
- ۵. طراحی | ۶۲
- ۶. هنرهای رسانه‌ای | ۶۲
- ۷. خوراک | ۶۲
- معیارها و فرآیند پیوستن به شبکه شهر خلاق | ۶۳
- ۱. تعهد به فعالیت در راستای اهداف مأموریت‌های برنامه شهر خلاق | ۶۳
- ۲. بهبود کیفیت و کمیت طرح‌های همکاری بین‌المللی در زمینه رشته مدنظر | ۶۴
- ۳. توسعه مراکز شناخته‌شده خلاقیت در شهر و نیز ترویج فعالیت‌ها در یک یا چند حوزه خلاقیت | ۶۴
- ۴. داشتن تجربه میزبانی جشنواره‌ها و رویدادهای بین‌المللی | ۶۴
- ۵. گسترش دادن مدارس حرفه‌ای، هنرستان هنرهای زیبا، آکادمی‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی در یک یا چند رشته | ۶۵
- ۶. داشتن پلت فرم‌های برخط داخلی یا بین‌المللی مختص صنایع و اقتصاد خلاق | ۶۵
- ۷. ایفاکردن نقش فعال رسانه‌ها در ترویج رشته مدنظر | ۶۵
- ۸. یویابودن اقتصاد رشته مدنظر | ۶۵
- ۹. داشتن فضاهای فرهنگی مناسب برای تمرین و مصرف و آموزش در رشته مدنظر | ۶۶
- ۱۰. داشتن برنامه‌های پژوهشی و آموزشی در رشته مدنظر در دو بخش رسمی و غیررسمی | ۶۶

۱۱. داشتن سرمایه‌های خاص قابل‌قیاس در سطح بین‌المللی در بافت رشته مدنظر | ۶۷
۱۲. کیفیت و کمیت مطلوب افراد و سازمان‌های حرفه‌ای درگیر | ۶۷
۱۳. اقدامات و ابتکارات شهرداری و سازمان‌های محلی با هدف تقویت خلاقیت و بهبود وضعیت طبقه خلاق در رشته مرتبط | ۶۷
- نمونه‌هایی از شهرهای خلاق | ۶۸
- آمستردام | ۶۸
- روتردام | ۶۸
- تورنتو | ۶۹
- بارسلونا | ۶۹
- کانازاوا | ۷۰
- ملبورن | ۷۱
- اصفهان | ۷۲

اصفهان، شهر خلاق در حوزه صنایع دستی و

هنرهای مردمی | ۷۳

- توصیف اجمالی شهر اصفهان | ۷۵
- اصفهان در حوزه صنایع دستی | ۷۷
- اصفهان دیروز | ۷۷
- اصفهان امروز | ۸۱
- معیارهای لازم | ۸۲
۱. توسعه مراکز شناخته‌شده خلاقیت در شهر و ترویج فعالیت‌ها در یک یا چند حوزه خلاقیت | ۸۲
۲. فضاهای فرهنگی مناسب برای تمرین و مصرف و برای فعالیت‌های آموزشی مرتبط با رشته مدنظر | ۸۶
- سینماها | ۸۶
- موزه‌ها و کتابخانه‌ها | ۸۶
- موزه هنرهای تزئینی | ۸۷
- موزه هنرهای معاصر | ۸۷
- خانه شیخ‌الاسلام | ۸۸
- کتابخانه حوزه هنری | ۸۸
- کتابخانه دانشگاه هنر | ۸۹
- کتابخانه تخصصی موزه‌ها | ۸۹
۳. پایداری و پویایی اقتصادی بخش مرتبط، تعداد افراد حرفه‌ای، کانون‌های رسمی و غیررسمی، تعداد شغل‌های موجود و برنامه‌ریزی‌شده درگیر | ۹۰
- مشاغل ایجادشده و موردانتظار در آینده | ۹۱
۴. تجربه و تعهد در میزبانی جشنواره‌ها و رویدادها در سطح ملی یا بین‌المللی | ۹۲
- رویدادهای بین‌المللی | ۹۳
- رویدادهای ملی | ۹۶
- رویدادهای محلی | ۹۷
۵. درگیری فعال رسانه‌ها در ترویج رشته مرتبط و فعالیت‌های مربوط به

- آن | ۱۰۰
۶. پلت فرم‌های برخط داخلی یا بین‌المللی، ویژه صنایع و اقتصاد خلاق | ۱۰۳
۷. افزایش کیفیت و کمیت افراد و سازمان‌های حرفه‌ای درگیر | ۱۰۵
- برنامه‌های تشویقی و هویت‌بخشی | ۱۰۷
۸. برنامه‌های تحقیقاتی و آموزشی در رشته مرتبط، در هر دو بخش رسمی و غیررسمی | ۱۰۹
- برنامه‌های آموزشی و مؤسسه‌های وابسته | ۱۰۹
- مراکز پژوهشی | ۱۱۱
- تعداد فارغ‌التحصیلان سالانه در موضوع خلاقانه انتخابی | ۱۱۳
- استادان برجسته در زمینه انتخابی با شهرت جهانی | ۱۱۳
- فرصت آموزش غیررسمی | ۱۱۷
۹. تعهد به فعالیت همسو با اهداف و حوزه‌های عملی مربوط به مأموریت برنامه شهرهای خلاق، همان‌گونه که در بیانیه مأموریت شهرهای خلاق آمده است^{۱۱۸}
- اهداف و راهبردها | ۱۱۸
- قوت‌ها و ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها | ۱۲۳
- قصد اصفهان برای پیوستن به شبکه شهرهای خلاق یونسکو | ۱۲۵
۱۰. سرمایه‌های خاص قابل‌قیاس در سطح بین‌المللی در بافت رشته مرتبط | ۱۲۸

تجربه نو: خلاقیت و نوآوری در شهر اصفهان | ۱۳۳

- روند نظارتی یونسکو بر اعضای شبکه شهرهای خلاق | ۱۳۶
- سیر فرآیند نظارت و دستورالعمل‌های نظارتی | ۱۳۷
- تجربه اصفهان | ۱۳۹
- ساحت نظر | ۱۳۹
- ساحت اجرا | ۱۴۰
- الف) حوزه ایده و پیشنهاد | ۱۴۰
- ایده کاپ؛ فرصتی برای ارائه ایده‌های ناب در حوزه‌های مختلف شهر توسط طبقه خلاق: | ۱۴۱
- ب) حوزه فناوری | ۱۴۱
- تورهای فناوری؛ کاروانی برای درک نیازهای فناورانه شهر توسط طبقه خلاق: | ۱۴۲
- ج) حوزه خلاقیت و نوآوری | ۱۴۲
- مدارس فصلی صنایع دستی؛ فرصتی برای انگیزش در یادگیری صنایع دستی و ایجاد طبقه‌ای خلاق: | ۱۴۳
- مسابقه سالانه طراحی کاربردی صنایع دستی؛ فرصتی برای آشتی صنایع دستی در زندگی روزمره | ۱۴۴
- ایده‌گالی؛ فضایی برای ارائه و گفتگو در باب صنایع خلاق | ۱۴۴

کتابنامه | ۱۴۷

- منابع لاتین | ۱۴۹
- سایت | ۱۴۹

شهر خلاق شهری است که در آن، اندیشه‌ها بیان و دیدگاه‌ها مبادله شوند. این کتاب در پی ارائه نظر اساتید و صاحب نظران حوزه‌های مختلف علمی، فرهنگی و هنری است که هر یک چگونه به اصفهان و شهر خلاق نگاه می‌کنند. پس ممکن است برخی دیدگاه‌ها با هم در تعارض باشند که این طبیعی است. باید بتوانیم «بشنویم» و «بهترین قول» را انتخاب کنیم. که این از نشانه‌های خردمندان است. (برگرفته از سوره مبارکه زمر، آیه ۱۸)

پیش درآمد

هیچ کس دوست ندارد در شهر سیمانی زندگی کند؛ چراکه هرروز صبح، وقتی از خواب برمی خیزد، انبوه جنگل مانند ساختمان‌های بتونی او را به رختخواب باز می‌گردانند.
(نشریه وال استریت ژورنال به نقل از غریب و حسین پور، ۱۳۹۱)

نگرانیم

از بامداد ۲۲ آذر ۱۳۹۴ که سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد، یونسکو، پذیرش درخواست اصفهان و رشت برای ورود به شبکه شهرهای خلاق یونسکو را اعلام کرد، این مفهوم در ایران در کانون توجه‌ها قرار گرفت. پیش از آن هم مفهوم «شهر خلاق»^۱ در مجامع علمی موضوع بحث بود؛ اما پس از آن، کاربرد این اصطلاح در فضای گفتاری و نوشتاری مدیران و مقامات شهری به شدت افزایش یافت. پس از این رویداد، در کنار تمام امیدها و اشتیاق‌ها نگرانی‌هایی نیز آغاز شد. یکی از نگرانی‌های بسیار مهم، بدفهمی و استحاله و مصادره به مطلوب کردن این مفهوم است. تدوین و انتشار این کتاب با هدف تدقیق و تصریح فضای مفهومی شهر خلاق، راهکاری برای رفع این نگرانی است.

مشتاقیم

نظریه‌پردازان شهر خلاق این مفهوم را بر اساس آنچه در شهرهای غیرخلاق رخ می‌دهد، پرورش داده‌اند. از نظر آن‌ها در شهرهای غیرخلاق همه چیز تکراری و کلیشه‌ای است، از محیط شهری سوءاستفاده می‌شود، به فضاهای عمومی توجهی نمی‌شود، از حافظه تاریخی شهر محافظت نمی‌شود، ساختارهای مالی منعطف نیست و نوآوری و خلاقیت را تشویق نمی‌کند و هیچ اراده‌ای برای پرورش قوه تخیل وجود ندارد. این نظریه‌ها مدیران شهرهای غیرخلاق را نیز این‌گونه توصیف می‌کنند: این مدیران از افزایش انتظارات عمومی بیم دارند و بر این باورند که «اگر چیزی به اندازه کافی خوب کار می‌کند، نباید به آن دست زد»، منطق کوتاه‌مدت دارند و به کسب نتایج سریع و مشهود گرایش بیشتری نشان می‌دهند و نیز همکاری و گفت‌وگو میان مقامات محلی و دانشگاه‌ها در این شهرها به‌ندرت رخ می‌دهد (ن. ک. به لندری، ۱۳۹۴: ۹۹ تا ۱۰۸).

حالا شهری را تصور کنید که فاقد این ویژگی‌هاست یا دست‌کم تلاش می‌کند این‌گونه نباشد. بی‌گمان، چنین شهری جذاب است و انگیزه‌بخش. تدوین و انتشار این کتاب کوششی است مشتاقانه برای انتقال این تصویر جذاب به مدیران و کارگزاران شهری.

معترفیم

نظریه شهر خلاق را نیز همچون هر نظریه تازه دیگری به نقد کشیده‌اند و حتی نظریه‌پردازان و مروجین این نظریه درباره آن تردید کرده‌اند، چنانکه ریچارد فلوریدا یکی از مبدعان و نظریه‌پردازان مهم شهر خلاق، در سال ۲۰۱۷ در تازه‌ترین کتاب خود با عنوان **بحران شهری جدید**، به‌گونه‌ای به برخی از اشتباهات نظریه خود اعتراف کرد. مسئله از این قرار بود که تئوری شهر خلاق در عمل به نابرابری اقتصادی و اجتماعی در شهرهای بزرگ دامن زد و شکاف میان قشر ثروتمند و فقیر افزایش یافت، به‌شکلی که مزیت و رفاه در محدوده کوچکی متمرکز شد و مناطق گسترده‌ای از بخش درخور توجهی از مزایا محروم ماندند. بر این اساس، تقسیم‌بندی فضاهای شهر و سیاست جداسازی طبقاتی دغدغه‌ای است که در نظریه شهر خلاق باید به آن اندیشید و از پیامدهای ناگوار احتمالی آن

جلوگیری کرد.

نویسندگان این کتاب، به عنوان مجری اصلی تدوین کاربرگ پیوستن اصفهان به شبکه شهرهای خلاق با اذعان به وجود چنین دیدگاه‌های انتقادی و مخالفی، بر این باورند که شناخت و مواجهه جدی با این دیدگاه‌ها از آن رو اهمیت دارد که ما را از پیامدهای ناخواسته نظریه‌های جدید مصون می‌دارد.

متفاوتیم

انتشار کتاب درباره شهر خلاق سابقه‌ای کمتر از یک دهه در ایران دارد. در این سال‌ها چهارده کتاب اعم از تألیف و ترجمه در این حوزه منتشر شده است. در بین این کتاب‌ها و از میان شش کتاب ترجمه شده، پنج کتاب به اندیشه‌های چارلز لندری اختصاص دارد. همچنین، رویکرد هشت کتاب دیگر بیشتر تألیفی است. اگر تألیف را «نوشتن و فراهم آوردن کتابی که مطالب آن را از کتاب‌های دیگر اقتباس کرده‌اند»، تعریف کنیم، این کتاب که مجلد پانزدهم در پیوستار تلاش‌های داخلی در حوزه شهر خلاق محسوب می‌شود نیز در بسیاری از فصول، به طور مشخص کتابی تألیفی است. در سه فصل اول کتاب در کنار تلاش برای ترسیم فضای مفهومی خلاقیت و شهر خلاق، به توصیف دقیق چرایی و چگونگی شکل‌گیری شبکه شهرهای خلاق و وظایف و تعهدات شهرهای عضو این شبکه می‌پردازیم. در فصل چهارم نیز ترجمه فارسی متن کاربرگ الحاق اصفهان به شبکه شهرهای خلاق را که حاصل فعالیتی تحقیقی تصنیفی است، از نظر می‌گذرانیم.

منتظریم

بی‌گمان، در سال‌های اخیر برخی اشخاص و نهادها فعالیت‌های ارزشمندی در زمینه توضیح و تعریف و ترویج ایده شهر خلاق انجام داده‌اند که شایسته تقدیر است؛ اما این تلاش‌ها کافی نیست و نمی‌توان به آن‌ها بسنده کرد. به نظر می‌رسد باید در حالی که مبدعان این مفهوم در حال بازسازی نظریه‌های خود هستند، تلاشی جدی برای تدقیق این مفهوم و تحقق آن در سطح اجرایی و اخذ بازخورد از میزان تأثیر آن در توسعه و پیشرفت شهرهای ایران، به ویژه اصفهان و رشت صورت پذیرد. بیم آن می‌رود که مانند هر رخداد دیگری در این سطح، این مفهوم نیز مصرف شده و پس از انقضای تاریخ آن، برای ماجراجویی

با مفاهیم دیگر، به کناری انداخته شود. امید است این تلاش بتواند قدمی در مسیر بازخوانی و نقد این ایده باشد.

نگاه اول

خلاقیت؛ عرصه‌ها و صورت‌ها

اگر به مردم معمولی فرصت داده شود، امر ناشدنی را ممکن می‌سازند.
(لندری، ۱۳۹۴: ۲۳)

شهر خلاق

اواخر دهه ۱۹۸۰، «چارلز لندری»^۱ ایده شهر خلاق را به عنوان مفهومی آرمانی مطرح کرد و به سرعت، این ایده به جنبشی جهانی و الگوی جدید برنامه‌ریزی شهری تبدیل شد. به طور دقیق‌تر، واضع عنوان شهر خلاق «ریچارد فلوریدا»^۲ است. او در سال ۲۰۰۲ اولین کتاب خود را با عنوان **طبقه خلاق**^۳ منتشر کرد و پس از آن، کتابی با نام **شهرهای شما کجا هستند؟** نوشت که تکمیل‌کننده کتاب پیشین بود (داکسبری، ۱۳۸۹: ۱۳۶). شهر خلاق ایده‌ای برای تشویق سعه صدر و فوه تخیل است. فلسفه اولیه آن این بود: **شهر همیشه امکانات بالقوه‌ای دارد، بیش از آنچه ما تصور می‌کنیم.** به بیان دیگر، با فراهم آوردن زمینه‌های فکرکردن مردم و زمینه عمل و برنامه‌ریزی آن‌ها

1 | Charles Landry

2 | Richard Florida

3 | Creative Class

همراه با قوه تخیل، مسائل به ظاهر حل نشدنی شهری را می‌توان حل کرد یا دست‌کم حل کردن آن‌ها را در دسترس‌تر ساخت. به بیانی روشن‌تر، **اگر به عموم مردم فرصت داده شود، کار ناشدنی را ممکن می‌سازند** (لندری، ۱۳۹۴: ۲۳).

اگر درباره مفهوم شهر خلاق و پیشینه آن کمی به عقب باز گردیم، نام «دبور»^۱ و بحث «شهر تماشایی» یا «شهر نمایش» در سال ۱۹۶۷ به چشم می‌خورد. ایده او تلفیق فضای اقتصادی و فرهنگی، به ویژه در حیطه فضاهای مولد جدید و مجموعه‌های فرهنگی و محیط‌های بصری بود (Scotte, ۲۰۰۶: ۵۴).

فلوریدا و لندری خلاقیت را منوط به تبیین چارچوبی معین برای شکوفایی می‌دانند که در نهایت، به رفاه اقتصادی می‌انجامد (Kirchberg, ۲۰۱۰: ۲۷). ریچارد فلوریدا از طبقه خلاق سخن می‌گوید که خلاقیت مبنای وجودی آن‌هاست. لندری تأکید چندانی بر طبقه خلاق نمی‌کند و بیشتر بر ویژگی‌های خلاقیت، مانند توانایی اندیشیدن انعطاف‌پذیر انگشت می‌نهد. از نظر او خلاقیت در عقاید و تفکر و فرهنگ^۲ شکل می‌گیرد. همچنین، لندری رویکردهای گوناگونی برای «خلاق اندیشیدن» و «خلاق برنامه‌ریزی کردن» و «خلاق عمل کردن» برمی‌شمرد.

در مجموع، عناصر تشکیل دهنده نظریه شهر خلاق عبارت‌اند از: فناوری، چندفرهنگ‌گرایی، تسامح و تساهل، وجود محیط فرهنگی تکثرگرا، محیط‌های اجتماعی باز از نظر فرهنگی و افزایش فرصت‌های تعامل‌های اجتماعی (Vanolo, ۲۰۰۸: ۳۷۲). ریچارد فلوریدا ابزارهای متفاوت اندازه‌گیری شاخص خلاقیت و Tهای سه‌گانه، یعنی «فناوری و استعداد و تساهل»^۳ را مطرح می‌کند که ارزشیابی دقیق شهر خلاق و برنامه‌ریزی برای آن را فراهم می‌سازد. فناوری با فراهم ساختن فرصت‌هایی برای کسب دانش بیشتر، نقش مهمی در رشد اقتصادی ایفا می‌کند. استعداد به مفهوم قابلیت افرادی است که به معنای واقعی کلمه، مبدع‌اند و اندیشه‌های نوآورانه‌ای در سر می‌پروراند. تسامح نیز به فرهنگی اشاره می‌کند که دیدگاهی باز و تکثرگرا درباره قومیت و نژاد و تنوع انسان‌ها و نیز سبک‌های زندگی دارد (Florida, ۲۰۰۲: ۲۳).

شهر همیشه امکانات بالقوه‌ای دارد، بیش از آنچه ما تصور می‌کنیم

1 | Guy Debord

۲ | وی فرهنگ را منبع خلاقیت می‌داند.

3 | Technology, Talent and Tolerance

اقتصاد خلاق، اقتصاد فرهنگی

اصطلاح «اقتصاد خلاق»^۱ را «جان هاوکینز»^۲ نخستین بار در سال ۲۰۰۱ در یکی از کتاب‌هایش و دربارهٔ ارتباط بین خلاقیت و نظام اقتصادی مطرح کرد. در تعریف هاوکینز خلاقیت و اقتصاد موضوعات جدیدی نیستند. آنچه جدید است، ماهیت و وسعت رابطهٔ بین آن‌ها و چگونگی ترکیب آن‌ها برای ایجاد ارزش افزوده و تولید ثروت است (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۵۶). در مدل شهر خلاق، حضور و تمرکز بر هنرمندان و دانشمندان و سنت‌شکنان به توسعهٔ اقتصادی شهر گره خورده است؛ زیرا این گروه‌ها خلاقیت را به شدت افزایش می‌دهند. تضمین رشد اقتصادی به وسیلهٔ ساختارهایی که طبقهٔ خلاق را جذب می‌کنند، یکی از پایه‌های اصلی مفهوم شهر خلاق به شمار می‌رود. مفهوم رشد در شهر خلاق در بطن بافتی اقتصادی جای دارد. در نظریهٔ فلوریدا افراد خلاق بر رشد اقتصادی منطقه می‌افزایند و ترجیح آن‌ها مکان‌هایی است که نوآورو پُرطمطراق و تحمل‌پذیر است. به گفتهٔ ریچارد فلوریدا «این بسیار مهم است که بدانیم چگونه سرمایه‌گذاری در بخش خلاقیت را فعال و گرمای خلاقیت را در وجود هرانسانی زنده نگه داریم.» شاه‌کلید رشد اقتصادی، تنها به جذب طبقهٔ خلاق وابسته نیست؛ بلکه خروجی‌های اقتصاد خلاق به شکل و فرم ایده‌های نو، فناوری‌های فوق‌پیشرفته و رشد اقتصاد محلی نمایان می‌شود (Florida, ۲۰۰۴: ۲۳۹).

دربارهٔ اقتصاد جدیدی که آن را اقتصاد خلاق نامیده‌اند، توجه به چند نکته ضروری است:

۱. دانش و خلاقیت رابطهٔ دوجانبه‌ای دارند و این رابطه در اقتصاد خلاق اهمیت بسیاری می‌یابد.
۲. اقتصاد خلاق الزاماً دانش‌بنیان نیست و هر اقدام اقتصاد دانش‌بنیان نمی‌تواند به اقتصاد خلاق بینجامد.
۳. فناوری اطلاعات^۳ و فناوری‌های پیشرفته^۴ به شدت به کمک اقتصاد خلاق آمده‌اند و نشان‌دهندهٔ ارتباط اقتصاد خلاق و

اگر به عموم مردم فرصت داده شود، کار ناشدنی را ممکن می‌سازند

1 | .Creative Economy

2 | .John Howkins

3 | .IT

4 | .High Tech

**اقتصاد خلاق به مثابه
اقتصادی فرهنگی یاد کرد؛
یعنی در شهرها، فرهنگ
و اقتصاد، ترکیبی در حال
توسعه‌اند؛ چنانکه توسعه شهر
خلاق در گرو تقویت اقتصاد
فرهنگ محورا است.**

اقتصاد دانش بنیان است؛ بنابراین، دست‌مایه اصلی اقتصاد خلاق همچنان خلاقیت ذهنی و کنش خلاقانه است (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۱۲).

بر اساس آنچه گفتیم، می‌توان از اقتصاد خلاق به مثابه اقتصادی فرهنگی یاد کرد؛ یعنی در شهرها، فرهنگ و اقتصاد، ترکیبی در حال توسعه‌اند؛ چنانکه توسعه شهر خلاق در گرو تقویت اقتصاد فرهنگ محور است. فرهنگ بدل به کالایی تجاری برای اقتصاد شهرها شده و اقتصاد فرهنگی مولود این روند است. در شهرهایی با اقتصاد خلاق، موزه می‌تواند منبع مهمی برای کسب درآمد باشد و می‌تواند شبکه مهمی از فضاهای دیدنی و چشم‌اندازهای شهری معماران مشهور و پیشرفت اقتصادی را به‌ارمغان آورد. امروزه، فرهنگ گردشگری شهری، در چشم‌انداز بسیاری از طرح‌های توسعه شهری به‌چشم می‌خورد؛ به‌ویژه در شهرهایی با عملکرد اولیه صنعتی، به‌منظور کاهش صنعت و جایگزینی آن. در شهرهای خلاق، هدف نهایی، جذب نخبگان است که از ترکیب صنایع فوق‌مدرن و امکانات فرهنگی و علمی و پژوهشی، محقق می‌شود. این نخبگان افراد خلاق هستند که هسته اصلی شهر دانش محور را تشکیل می‌دهند. در مجموع، فرهنگ بخش مهمی از اقتصاد شهرهای امروزی به حساب می‌آید. صنایع فرهنگ محور که از آن‌ها با عنوان صنایع خلاق یاد می‌شود، مزایای اقتصادی مستقیمی برای شهرها به‌ارمغان می‌آورند. در ادامه، بیشتر به این صنایع فرهنگی یا خلاق می‌پردازیم.

صنایع خلاق، صنایع فرهنگی

صنایع خلاق طیفی از فعالیت‌های اقتصادی هستند که با ایجاد یا بهره‌برداری از دانش و اطلاعات مرتبط‌اند و برخاسته از خلاقیت و مهارت‌های فردی هستند و توانایی تولید شغل و ثروت از راه آفرینش و بهره‌گیری از آفرینش‌های فکری^۱ را دارند (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۵۱). گاهی بین صنایع فرهنگی و خلاق تمایز می‌نهند و گاهی هر دو را به یک معنا به‌کار می‌برند. از نظر یونسکو، صنایع فرهنگی، صنایعی هستند که «آفرینش و تولید و تجاری‌سازی محتواهایی را باهم ترکیب می‌کنند که

ماهیتی فرهنگی و نامشهود دارند. این محتواها به طور معمول توسط کپی‌رایت حمایت می‌شوند و می‌توانند شکل کالاها و خدمات را به خود گیرند». در تعریفی دیگر از صنایع فرهنگی، این صنایع مجموعه‌ای از فعالیت‌های اقتصادی را در بر می‌گیرد که کارکردهای مفهوم‌سازی و آفرینش و تولید فرهنگ را با عملکردهای صنعت در مقیاس وسیع تولید و تجاری‌سازی محصولات فرهنگی ترکیب کرده است.

بر اساس رویکرد کنفرانس آنکتاد^۱ با محوریت مفهوم صنایع خلاق در سال ۲۰۰۴، هر نوع فعالیتی که یک مؤلفه هنری قوی داشته باشد یا هر نوع فعالیت اقتصادی که فرآورده‌های نمادین تولید کند، وابستگی شدیدی به مبحث مالکیت معنوی داشته باشد و برای بازاری بزرگ تولید شود، صنعتی خلاق به حساب می‌آید. آنکتاد بین دو دسته فعالیت‌های بالادستی^۲، شامل فعالیت‌های فرهنگی و سنتی نظیر هنرهای نمایشی و بصری و فعالیت‌های پایین‌دستی^۳، شامل فعالیت‌های بسیار نزدیک به بازار از جمله تبلیغات یا نشر یا فعالیت‌های مرتبط با رسانه‌ها تفاوت قائل می‌شود. بر اساس این نظر، صنایع فرهنگی زیرمجموعه صنایع خلاق به شمار می‌روند. گستره صنایع خلاق بسیار گسترده است و از فعالیت‌های مرتبط با دانش سنتی و میراث فرهنگی، نظیر صنایع دستی و انواع هنرها و جشنواره‌های فرهنگی تا فعالیت‌های مبتنی بر فناوری و فعالیت‌های خدمات محور از قبیل فعالیت‌های سمعی و بصری و رسانه‌های جدید را در بر می‌گیرد (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۵۰ و ۵۳ و ۵۴).

در آغاز، مفهوم شهر خلاق در بردارنده امکان بالقوه صنایع فرهنگی بود؛ ولی به دلیل مواجه شدن با اقبال عمومی، به سوی اشیای هنری و استفاده مجدد از ساختمان‌های قدیمی سوق یافت. لندری در سال ۱۹۸۹ پژوهش‌هایی با عنوان **شهر خلاق و اقتصاد فرهنگی‌اش** درباره شهر گلاسکو انجام داد و پایه‌های اندیشه خود درباره شهر خلاق را بنیان نهاد. وی بر ارزش صنایع فرهنگی به عنوان سریع‌ترین راه رشد در اقتصادهای مدرن شهری تأکید کرد و بر این باور بود که با

صنایع خلاق طیفی از فعالیت‌های اقتصادی هستند که با ایجاد یا بهره‌برداری از دانش و اطلاعات مرتبط اند و برخاسته از خلاقیت و مهارت‌های فردی هستند.

1 | UNCTAD: United Nations Conference on Trade and Development

2 | Upstream Activities

3 | Downstream Activities

**اهمیت فراوان صنایع فرهنگی
از آنجاست که به عنوان
راهی برای به حداکثر رساندن
امکانات بالقوه شهر محسوب
می شوند.**

افت منابع موجود و صنایع تولیدی، فرهنگ به ناجی بسیاری از شهرهای اروپایی تبدیل شد. اهمیت فراوان صنایع فرهنگی از آنجاست که به عنوان راهی برای به حداکثر رساندن امکانات بالقوه شهر محسوب می شوند. این رویکرد فرهنگی به اقتصاد و صنایع، مستلزم معطوف کردن توجه‌ها به ارزش افزوده و نوآوری و افزایش کیفیت شهرها، به جای پرداختن به ارزش‌های کمی و اعداد و ارقام است. این تغییر جهت از تمرکز بر مدیریت هزینه سود یا قواعد از پیش تدوین شده، به سوی سود آینده است که با تجربه‌پردازی و میدان‌دادن به خلاقیت ممکن می شود (لندری، ۱۳۹۴: ۲۴).

مسئولان شهرها روز به روز بر تقویت صنایع خلاق با اقتصاد خلاق تأکید بیشتری می کنند؛ زیرا سکوی پرتابی به سوی توسعه اقتصادی و حتی توسعه کل شهر به شمار می رود. در کانون این نگرش، سه عنصر کلیدی وجود دارد: ۱. میراث فرهنگی و هنری؛ ۲. صنایع تفریحی؛ ۳. رسانه. ارائه خدمات خلاق به کسب و کار این عناصر، مهم ترین عنصر اقتصاد خلاق است؛ چرا که می تواند هر خدمت یا محصولی را ارزشمند سازد. طراحی، معماری، تبلیغات و تفریح، هنرهای بصری، صنایع دستی، مد، فیلم، موسیقی، هنرهای نمایشی، نشر، نرم افزار، انواع بازی‌ها، رادیو و تلویزیون پیش‌ران نوآوری در پیکره اقتصاد هستند و صنایع خلاق را شکل می دهند (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳، ۱۴ و ۱۵۱).

سطوح گوناگون اقتصادی می توانند از صنایع خلاق نشئت گیرند و نسبت به بسیاری از فعالیتهای اقتصادی به جایگاهی فراتر دست یابند. این موضوع به طور مستقیم به رقابت برای کسب منافع بیشتر و افزایش ظرفیت نوآوری در دیگر بخش‌های اقتصادی مربوط می شود. سوخت موتور محرک اقتصاد خلاق، سرمایه‌های خلاق و کارکنان خلاق اند؛ یعنی کسانی که به طور فزاینده به عنوان شاه‌کلیدها در سیستم نوآوری ملی شناخته می شوند.

در مجموع، تأثیرهای اقتصادی القای خلاقیت در بطن اقتصاد را می توان چنین برشمرد:

۱. منافع مستقیم اقتصادی از طریق هنر و صنایع فرهنگی موجب رشد و انگیزش فرهنگ و هنر در اجتماع می شود که فروش بلیت برای تئاتر، نمایش، گالری آثار هنری و موزه‌ها از نمونه‌های آن هستند.

۲. ارتقای هنر و فرهنگ، رشد کیفی مشاغل و در پی آن، رشد بخش اقتصادی را به ارمان می‌آورد.

۳. همکاری‌های عمومی و خصوصی می‌توانند به شکلی پایدار زمینه رشد هنر و فرهنگ را فراهم آورند؛ برای مثال، می‌توان از سرمایه‌گذاری خصوصی برای افزایش کارایی یا برای ساخت تجهیزات نام برد.

۴. شهرهایی که خود را دارای هویتی قوی و غنی می‌دانند، در میدان رقابتی سازنده در زمینه جذب توریست در حوزه فرهنگی و هنری قدم می‌گذارند. نمونه برجسته این رقابت سازنده، فستیوال‌های فصلی در شهرهای تاریخی برای جذب توریست است.

۵. شهرداری‌هایی که تصمیم به گسترش اقتصاد فرهنگی اجتماعی می‌گیرند، پس از مدتی شاهد ارتقای چشمگیری در چارچوب‌های اقتصادی و رسیدن به موقعیتی برجسته در فرهنگ و هنر هستند. دلیل اصلی رخ دادن این رویداد، ارتباط تنگاتنگ فرهنگ و هنر با بخش‌های گوناگون اقتصاد خلاق است.

۶. در جهت‌گیری کنونی شهرهای خلاق، هنر و فرهنگ، شاه‌کلیدهای شکوفایی اقتصاد شهرداری‌ها به‌شمار می‌روند. زمانی که شهرداری‌ها هنر و فرهنگ را تقویت کنند، از نظر اقتصادی به شدت رقابت‌پذیر می‌شوند و می‌توانند برای ارتقای شاخص‌های شهری و جایگاه برتر منطقه، تلاش کنند.

۷. فرهنگ و هنر در جریان باز زنده‌سازی شهر به‌عنوان عاملی بسیار مهم در بازسازی اقتصادی به‌شمار می‌رود.

۸. پژوهش‌های بنیادین، زمینه‌های بهبود پایه‌های فرهنگی و ارتقای سطح کیفی هنر را فراهم می‌آورند. همچنین، سبب افزایش توان جذب نیروهای توانمند و مستعد در مراکز شهرهای خلاق می‌شوند. بسیار مهم است که شهر خلاق، مشاغل و فرصت‌های گوناگونی را در خود جای داده باشد؛ زیرا موجب کاهش هزینه‌های تجارت و نیز افزایش بازدهی در تولید و سرمایه‌گذاری و فرصت‌های شغلی می‌شود.

۹. نوآوری‌های فرهنگی و هنری می‌تواند آغازگر تبادلات تجاری بدون چرخه‌های غیرضروری شود. ارتقا و تنوع‌بخشی به نوآوری‌هایی که اصالت لازم را دارند، به تقویت اقتصاد سالم نیز کمک می‌کند (غریب و حسین‌پور، ۱۳۹۱).

از آن جایی که طبقه خلاق مهم‌ترین رکن اقتصاد فرهنگی

شهرداری‌هایی که تصمیم به گسترش اقتصاد فرهنگی اجتماعی می‌گیرند، پس از مدتی شاهد ارتقای چشمگیری در چارچوب‌های اقتصادی و رسیدن به موقعیتی برجسته در فرهنگ و هنر هستند.

به شمار می‌رود و در پیدایش و توسعه و تکامل اقتصاد فرهنگی نقش مهمی ایفا می‌کند، باید در اینجا به نظریه طبقه خلاق و نقش آن‌ها در پویای اقتصاد فرهنگی بپردازیم.

طبقه خلاق؛ مردم به منزله سرمایه

امروزه خلاقیت شهروندان، یعنی منابع مردمی هر جامعه، جایگزین مزیت‌های کلاسیک شهرها، همچون موقعیت جغرافیایی و منابع طبیعی و پیشینه تاریخی شده است. استعداد و مهارت و خلاقیت انسانی جایگزین مکان و منابع طبیعی و گروه‌های نامشخص کار شده‌اند. در شهر خلاق فقط هنرمندان و فعالان اقتصاد با وجود اهمیت فراوانی که دارند، منشأ خلاقیت محسوب نمی‌شوند. خلاقیت از هر منبعی می‌تواند به وجود آید. در واقع این امکان، حاصل نهادینه شدن فرهنگ خلاقیت در عملکرد تصمیم‌گیران شهری است که با تشویق قانونی کردن استفاده از خلاقیت در عرصه‌های عمومی و خصوصی، بانک ایده‌های خلاق برای حل کردن مشکلات شهری ایجاد می‌شود (داکسبری، ۱۳۸۹: ۷۶).

ریچارد فلوریدا در کتابش به مفهوم نقش استعدادهای خلاق در توسعه اقتصادی شهر می‌پردازد. او در نظریه‌اش با نام «نظریه طبقه»^۱ می‌گوید در سکنی‌گزینی گسترده افراد در شهرها با حالتی روبه‌رو هستیم که برخی مناطق به مراکز «طبقه خلاق»^۲ تبدیل می‌شوند، در حالی که مناطق دیگر سهم بیشتری از افراد «طبقه کارگر»^۳ یا «طبقه خدماتی»^۴ دارند و در ادامه این روند، مراکز طبقه خلاق به احتمال بیشتری به برندگان اقتصادی تبدیل می‌شوند (Florida, ۲۰۰۴: ۲۳۵). وی ویژگی‌های مکان‌هایی را برمی‌شمرد که افراد طبقه خلاق جذب آن می‌شوند. از نظر او مردم ترجیح می‌دهند در مکان‌هایی زندگی کنند که ویژگی‌هایی، همچون تنوع، آزادی، مدارا و تسامح فرهنگی در آن وجود داشته باشد (Florida, ۲۰۰۴: ۲۲۳). انگیزه این طبقه فقط پاداش‌های مادی نیست، بلکه آن‌ها طرفدار زندگی در مکان‌هایی با کیفیت و خلاق و هیجان‌انگیز هستند (Vanolo, ۲۰۰۸: ۳۷۰).

امروزه خلاقیت شهروندان،
یعنی منابع مردمی هر جامعه،
جایگزین مزیت‌های کلاسیک
شهرها، همچون موقعیت
جغرافیایی و منابع طبیعی و
پیشینه تاریخی شده است.

1 | .Class Theory

2 | .CreativeClass

3 | .WorkingClass

4 | .ServiceClass

در دیدگاه فلوریدا طبقه خلاق که ویژگی اصلی آن «خلق فرم‌های جدید معنادار» است، به دو گروه از مردم تقسیم می‌شود: «هسته فوق‌العاده خلاق» یا «آبرخلاق» شامل استادان دانشگاه، دانشمندان و مهندسان، هنرمندان، بازیگران، شاعران، طراحان، معماران، نویسندگان، شخصیت‌های فرهنگی، نظریه‌پردازان، تحلیلگران، پژوهشگران و سایر نخبگان و نیز کسانی که در حوزه خود، تخصص خلاقانه دارند. گروه دوم «متخصصان خلاق» را در بر می‌گیرد که در صنایع دانش‌محور مثل بخش‌های مدرن، خدمات مالی، خدمات بهداشتی و حقوقی و مدیریت تجاری و یا در نقش تکنسین‌ها، مشاوران، واسطه‌ها و دلالان کار می‌کنند. گروه نخست سرچشمه اصلی نوآوری و گروه دوم پشتیبان رشد اقتصادی‌اند. با این همه، براساس نظر فلوریدا فقط ۳۰ درصد از مردم در کارشان شانس استفاده از قدرت خلاقیت را دارند (Florida, 2004: 8).

هرچه اهمیت خلاقیت بیشتر آشکار می‌شود، طبقه خلاق جامعه نیز بیشتر رشد می‌کنند. در سال ۲۰۰۷ طبقه خلاق در آمریکا ۳۸٫۳ میلیون نفر بودند و حدود ۱۵ درصد این افراد از وضعیت مالی بسیار خوبی برخوردار بودند. در سال ۱۹۹۹ متوسط درآمد هر فرد شاغل در مشاغل خلاق حدود ۵۰ هزار دلار و هر کارگر ۲۸ هزار دلار و هر نیروی بخش خدماتی ۲۳ هزار دلار بوده است (غریب و حسین‌پور، ۱۳۹۱).

از نظر او مردم ترجیح می‌دهند در مکان‌هایی زندگی کنند که ویژگی‌هایی، همچون تنوع، آزادی، مدارا و تسامح فرهنگی در آن وجود داشته باشد.

۱. لازم به ذکر است فلوریدا از گروه موسوم به «بوهمی» (نوگرا) نیز یاد می‌کند که گاه آن‌ها را به هسته آبرخلاق منسوب کرده و گاه به عنوان گروهی مجزا در نظر می‌گیرد. این گروه دربرگیرنده شغل‌های گوناگونی در زمینه هنر همچون نویسندگان، هنرمندان بصری و بازیگران، عکاسان، موسیقی‌دانان، طراحان و... و شغل‌های خلاقانه هنری در رسانه و صنعت سرگرمی و تفریحات است (Fritsch & Stutzer, 2007: 17).

نگاه دوم

شهر خلاق؛ شاخص ها و ویژگی ها و بسترها

نباید فراموش کرد پیشینه تاریخی قوی همان قدر که ممکن است در ایجاد
خلاقیت، شهر را به جلو ببرد، ممکن است آن را عقب نگه دارد. تاریخ
گاهی الهام بخش است و گاهی باری سنگین.
(لندری، ۱۳۹۴: ۱۸۳)

شاخص های شهر خلاق

در تجزیه و تحلیل خلاقیت های شهری چهار اصل انعطاف پذیری،
ابتکار، خطرپذیری و رهبری را برشمرده اند که در اینجا هر کدام را
جداگانه از نظر می گذرانیم.

انعطاف پذیری

انعطاف پذیری به معنای داشتن نگاهی متفاوت به محیط و
رفتاری متناسب با آن است. **خلاق بودن فقط به معنای پرداختن**
به موضوع جدید نیست. گاهی لازم است مردم چیزها را دگرگون
سازند یا در صورت تشخیص، بکشند چیزها را همان طوری که
هستند، بدون هیچ تغییری حفظ کنند. بر این اساس، ارزیابی
دوباره همه موقعیت ها باید به شیوه ای انعطاف پذیر انجام
شود؛ بنابراین، تاریخ و خلاقیت شریک هم هستند؛ زیرا بیشتر
دستاوردهای بزرگ، ترکیبی از پدیده های قدیم و جدید هستند
(لندری، ۱۳۹۴: ۲۴ تا ۲۶)؛ به ویژه اینکه هر چه از شهرهای

بزرگ دور می‌شویم، خلاقیت، بیشتر با عناصر سنتی شناخته می‌شوند تا عناصر جدید. برای مثال، امروزه جواهرآلات با وجود سنتی بودن، به‌عنوان صنعتی خلاق می‌تواند نقش مهمی در شکل‌گیری شهر خلاق ایفا کند (رحیمی و دیگران، ۱۳۹۲: ۲۶). یکی از نمونه‌های موفق انعطاف‌پذیری، شهر بلکبرن در شمال انگلیس است. بلکبرن شهری کارخانه‌ای است که به‌علت رکود صنعت نساجی، دست‌به‌گریبان مشکلاتی همچون بیکاری، کاهش خانه‌سازی، کارخانه‌های خالی و بحران نژادی و طبقاتی شده بود. دولت برای رفع این مشکل، پانصد کارمند شهری را به یک شرکت مستقل بخش خصوصی به نام کاپیتا منتقل کرد. این شرکت متعهد شد ساختمان اداری ممتازی در مرکز شهر بسازد و مدیریت پروژه بازسازی منطقه تاریخی مرکزی و اشتغال‌زایی را برعهده بگیرد. کاپیتا توانست با مدیریت بهتر و عرضه تکنولوژی، حدود ۱۵ درصد در هزینه ارائه خدمات صرفه‌جویی کند، درحالی‌که شهرداری توانایی چنین کاری را نداشت. **خودداری این شهر از پذیرش انحطاط، نوآوری این شهر به حساب می‌آید؛** نوآوری در تبدیل هزینه به درآمد؛ تبدیل هزینه استخدام دولتی به درآمد ناشی از واگذاری به بخش خصوصی و تحقق برابری اجتماعی به‌وسیله روش‌های انعطاف‌پذیر.

ابتکار

ابتکار به معنای توانایی به‌کارگیری راه‌حل ابتکاری برای مشکلات موجود است. نمونه برجسته آن ابتکار شهر استکهلم در زمینه سوختی است که نیروگاه‌ها به آن نیاز داشتند. سوخت شش نیروگاه از هفت نیروگاه استکهلم از ترکیب سوخت زیستی و انرژی زباله‌ها و فاضلاب تأمین می‌شود. استفاده از فاضلاب برای تولید گاز زیستی برای تأمین سوخت نیروگاه برق و وسایل نقلیه شهری، سوزاندن ۱۵۸۶ تن زباله بازیافت‌پذیر و تولید انرژی از طریق حرارت فاضلاب بخشی از این ابتکار است. خلاقیت در اینجا حذف یکی از هزینه‌های شهری، دفع فاضلاب و مدیریت زباله است که جایگزین منابع انرژی هسته‌ای یا فسیلی پرهزینه شده است. این شهر نمونه ابتکار در تکنولوژی است.

خلاق بودن فقط به معنای پرداختن به موضوع جدید نیست.

دستاوردهای بزرگ، ترکیبی از پدیده‌های قدیم و جدید هستند

خطرپذیری

خطرپذیری به معنای توانایی پذیرفتن پیامدهای شکست است. در شهر خلاق بزرگ‌ترین خطر، خطر نکردن است. در سال ۲۰۰۳ در لندن طرح هزینه تراکم برای دریافت عوارض حمل و نقل به صورت الکترونیکی در اطراف هسته مرکزی لندن پیشنهاد شد. چند ماه بعد، ترافیک حدود ۲۰ درصد و مدت زمان سفر درون شهری حدود ۳۰ درصد کاهش یافت. حدود ۲۲۰ میلیون دلار عوارض، در یک سال جمع‌آوری شد که برای توسعه حمل و نقل هزینه کردند. به این ترتیب، کیفیت زندگی خیابانی در مرکز شهر تا حد درخور توجهی بهبود یافت. این طرح با حمایت گسترده مردم و احزاب سیاسی روبه‌رو شد. اکنون نه تنها این عوارض افزایش یافته، بلکه مناطق تحت پوشش آن نیز گسترده‌تر شده است. در اینجا خلاقیت، با چشم باز به استقبال خطر رفتن است؛ یعنی پذیرفتن احتمال شکست.

خودداری این شهر از پذیرش
انحطاط، نوآوری این شهر
به حساب می‌آید.

رهبری

رهبری، توانایی یک شخص برای هدایت شهر است. هر کار خلاقانه‌ای نیاز به رهبر دارد. در تمامی شهرهای بزرگ، مدیریت شهری به دست افرادی است که بیش از سی سال دارند. در شهر خلاق، جوانان اجازه رسیدن به قدرت می‌یابند. ممکن است دانش متناسب با سن باشد؛ اما خلاقیت سرشتی جوان دارد. یکی از شهرداران بسیار موفق جهان، شهردار جوان نیویورک است. او با ترک ساختمان اداره مرکزی شهرداری، فضای داخل تالار شهر را به عنوان دفتر انتخاب کرد و خود و تمامی صد کارمندش با رتبه‌های مختلف در فضایی بدون اتاق و رتبه‌بندی کار می‌کنند. کارکنانش برای او و در کنار او کار می‌کنند. راه انجام دادن کارها، همکاری جمعی افراد شایسته با پیروی از رهبری جسور است و این همان خلاقیت است (مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد، ۱۳۸۵).

ویژگی‌های شهر خلاق

یکی از ویژگی‌های عمومی شهر خلاق این است که مکانی جذاب برای کارکردن و زندگی شهروندان، به خصوص نسل جوان و گردشگران فراهم آورد. این شهرها در شکوفایی بخش‌های گوناگون اقتصادی با به‌کارگیری تکنولوژی و مدیریت درست

در شهر خلاق بزرگ‌ترین خطر،
خطر نکردن است.

خلاقیت، با چشم باز به استقبال خطر رفتن است؛ یعنی پذیرفتن احتمال شکست.

آن، توانمند هستند و می‌توانند مرکز جذب بنگاه‌های مختلف اقتصادی نوظهور، خوشه‌ها و مراکز پژوهشی، به‌ویژه در زمینه تکنولوژی‌های پیشرفته^۱ باشند (ابراهیمی، ۱۳۸۷: ۵۴). برنامه‌ریزی برای این شهر ویژگی‌های خاص خود را دارد. تلاش اصلی برنامه‌ریزان ایجاد محیطی مناسب است؛ زیرا می‌دانند ساختمان‌های بی‌روح و زشت، زمینه خوب، کارکردن مردم را نابود می‌کند. آن‌ها به فرهنگ اولویت می‌دهند و بین‌گرایش جهانی شدن و حفظ اصالت محلی موازنه برقرار می‌کنند. قوه تخیل هنری در نحوه ساختن شهر تشویق می‌شود. این شهر نیازمند متفکران پرتحرک است؛ چراکه آفرینندگان خلاقیت فقط دارندگان ایده‌های خلاق نیستند؛ بلکه عمل‌کنندگان به آن ایده‌ها نیز هستند. دانشگاه‌های خلاق برخلاف دانشگاه‌های غیرخلاق، شبیه به کارخانه نیستند؛ یعنی دانشگاه‌هایی با ظاهری عظیم و جدا افتاده از شهر که از بیرون کسالت‌بار و از درون بی‌ثمرند. شهر خلاق به آدم‌های خودمدار و نامتعارف میدان می‌دهد؛ چون می‌داند سازمان‌ها به آدم‌های خودمدار نیاز دارند؛ زیرا آنان اغلب، موانع مسیر پیشرفت را درهم می‌شکنند. در ادامه، برخی از ویژگی‌های برجسته شهر خلاق را بررسی می‌کنیم.

تنوع

تنوع یکی از ویژگی‌های مهم شهر خلاق به‌شمار می‌رود. شهر و برنامه‌ریزی شهری می‌کوشد به نیازها و خواسته‌های گوناگون شهروندان پاسخی درخور دهد. از نظر «تیبالدز»^۲ تنوع به ایجاد شهرهای زنده‌تر کمک می‌کند (تیبالدز، ۱۳۸۵: ۲۸). برای ایجاد محیطی متنوع باید این ویژگی‌ها در شهر وجود داشته باشد:

۱. تنوع کارکرد اصلی مناطق و کانون‌های فعالیت؛ ۲. تنوع در شبکه حمل‌ونقل و مسیرها؛ ۳. تنوع در نوع مسکن؛ ۴. تنوع در فضای باز؛ ۵. وجود فعالیت‌های متنوع و سنت‌ها و سبک‌های گوناگون (تیبالدز، ۱۳۸۵: ۳۷؛ بحرینی، ۱۳۸۲: ۲۱۵ و ۲۱۶).

به‌طور کلی، نیازهای گوناگونی، همچون خرید، تفریح، گردش، کار و مسکن در کاربری‌های موجود در فضاهای عمومی پاسخ داده می‌شوند. تنوع کالبدی در کاربری‌های مسکونی نیز باعث

ممکن است دانش متناسب با سن باشد؛ اما خلاقیت سرشتی جوان دارد.

۱ | High-Tech

۲ | Francis Tibbalds

یکی از شهرداران بسیار موفق جهان، شهردار جوان نیویورک است. او با ترک ساختمان اداره مرکزی شهرداری، فضای داخل تالار شهرا را به عنوان دفتر انتخاب کرد و خود و تمامی صد کارمندش بارتبه های مختلف در فضایی بدون اتاق و رتبه بندی کار می کنند. کارکنانش برای او و در کنار او کار می کنند. راه انجام دادن کارها، همکاری جمعی افراد شایسته با پیروی از رهبری جسور است و این همان خلاقیت است

ایجاد کالبد متنوع و جذاب برای نیازهای متفاوت می شود. تنوع کالبدی در کنار تنوع فعالیتی باعث جذب حداکثری شهروندان و پویایی محیط زندگی می شود. مکان های بی تعصب که موانع کمتری برای ورود افراد گوناگون دارند، بیشتر می توانند افرادی با پیش زمینه های متنوع را بپذیرند و از مزیت های خلاقیتی بیشتری برخوردارند. در صورت مساوی بودن موقعیت ها، مکان های متنوع و بی تعصب شانس بیشتری در جذب افراد خلاق یا همان طبقه خلاق و مستعد برای تقویت رشد و نوآوری دارند (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۷۲ و ۱۷۳).

تمایزهای ایجاد شده از طریق تنوع اجتماعی حاصل جریان هایی همچون حرکت از هم شکلی به سمت تمایز، حرکت به سمت بازارهایی با اقتصاد باز و انعطاف پذیر به جای بازارهای بسته و منزوی، حرکت از ساختارهای کشاورزی به شهرنشینی صنعتی و در نهایت، حرکت از اجتماع های بسته به سمت اجتماع های جهانی بر اساس وابستگی متقابل است (ربانی خوراسگانی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۶۱). در نهایت، می توان گفت پژوهشگران شهری، درباره تأثیر مثبت تنوع اجتماعی و فرهنگی بر خلاقیت و نوآوری هم نظر هستند.

تسامح و تساهل

وضعیت اجتماعی و جمعیتی بر توانایی خلاق بودن شهر تأثیر می گذارند؛ برای مثال، تنوع اجتماعی و فرهنگی به جای بیگانه ستیزی به تفاهم و یادگیری دامن می زند و در مقابل، جمعیت یکدست و همگن، خلاق بودن را دشوار می سازد. معمولاً هر جامعه مدنی زنده ای، مبتنی بر مدارا و تساهل است (لندری، ۱۳۹۴: ۱۷۵).

مهاجرت، سرمایه خلاق شهرها را با به اشتراک گذاشتن مهارت ها و ارزش ها و دیدگاه های گوناگون تحریک می کند. مهاجران در مکانی که سکنی گزیده اند، هم زمان، خارجی و خودی به حساب می آیند. پیش زمینه متفاوت آن ها از جامعه اکثریت، موجب ایجاد تمایزها و در نتیجه، بروز خلاقیت می شود. برای مثال، گروه های یهودی در یاری رساندن به شهرهای وین و آمستردام و آنتورپ در تجدید نیرو، مهاجران آسیایی در انگلستان در نجات دادن فروشگاه های

۱۶
 ساختمان‌های بی‌روح و زشت،
 زمینه خوب، کارکردن مردم را
 نابود می‌کند.

محل‌های^۱ و افزایش دادن ساعات تجارت در شب و آخر هفته و حیات بخشیدن دوباره به بخش‌هایی از شهر مؤثر بوده‌اند. همچنین، مهاجران ایتالیایی و چینی و آسیایی در برخی شهرها، فرهنگ غذایی جامعه میزبان را غنی‌تر کرده‌اند. نکته مهم، تعادل مهاجران در حفظ هویت مستقل و ادغام شدن با جامعه اکثریت است (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۰۵ و ۱۰۴ و ۱۷۶). لندن یکی از جهانی‌ترین شهرهای جهان، ۳۳ گروه ملیتی با جمعیت بیش از ۱۰ هزار نفر دارد. آنان با خود، تجارت، صنعت، مهارت و استعدادهایی آورده‌اند که به تحکیم موقعیت لندن کمک کرده است. این مشارکت را در زمینه‌های گوناگون، همچون غذاها، حرفه‌ها، سنت‌ها و نمودهای فرهنگی می‌توان مشاهده کرد. بیگانه‌ها نسبت به خودی‌ها از موانع آزادتر هستند و می‌توانند مزیت‌های تازه‌ای به شهر بیفزایند. به عبارت دیگر، این بیگانگان در شهر استقلال دارند و این می‌تواند دید تازه‌ای به شهر ببخشد (لندری، ۱۳۹۴: ۱۷۵ و ۱۷۶).

به این دلیل، هویت‌های آمیخته با تأثیرهای خارجی و فرهنگ‌های محلی اهمیت دارند که خلاقیت در بین فرهنگ‌گرایی بیشتر مجال بروز می‌یابد. چندفرهنگ‌گرایی از آنجایی که امکان ارتباط‌های بین‌فرهنگی را فراهم می‌آورد، ممکن است مشکل‌ساز شود؛ اما در پروژه‌های بین‌فرهنگی با برقراری پل‌هایی میان اجزا و پیوند زدن هویت چهل‌تکه چندفرهنگی شهرها به انسجام اجتماعی یاری می‌رساند. همچون موفقیت‌های آسیایی‌های جوان در انگلستان که موسیقی جدید بانگرا^۲ را از ترکیب موسیقی‌های گوناگون ایجاد کردند (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۰۶ و ۱۰۷). اقلیت‌های مذهبی در صورت نداشتن جایگاه در شهر میزبان و نداشتن فرصت شغلی، مهاجرت می‌کنند؛ اما شهر خلاق زمینه ماندگاری آن‌ها را فراهم می‌سازد و از تمایزهای آن‌ها به سود نوآوری و خلاقیت بهره می‌برد.

سرزندگی

سرزندگی^۳ کلید پویایی و شادابی فضاهای شهری به حساب

۱۷
 آفرینندگان خلاقیت فقط
 دارندگان ایده‌های خلاق
 نیستند؛ بلکه عمل‌کنندگان به
 آن ایده‌ها نیز هستند.

1 | The neighbourhood cornershop

2 | Bhangra

3 | Vitality

می‌آید. سرزندگی برمیل به حضور پویای شهروندان در فضاهای شهری را می‌افزاید و محیط را پُررونق می‌کند و دستاوردهای مهمی در زمینه‌های گوناگون اجتماعی و اقتصادی و کالبدی به‌ارمغان می‌آورد. سرزندگی، کیفیتی از کیفیت‌های شهری است که بر تعداد و کیفیت حضور شهروندان در سطح شهر دلالت می‌کند. در تعریفی دیگر، سرزندگی کیفیتی از زندگی است که مردم در فضاهای شهری ادراک و تجربه می‌کنند (گلکار، ۱۳۸۵: ۲۴). نظریه‌پردازان عوامل و عناصر بسیاری را به‌عنوان مؤلفه‌های سرزندگی شهر بیان کرده‌اند که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

۱. تنوع جاذبه‌ها که باعث جذب گروه‌های گوناگون به محیط شهر می‌شود.
 ۲. قابلیت دسترسی که زمینه رسیدن به عرصه‌های عمومی شهر را فراهم می‌آورد.
 ۳. آسایش یا خوشایندی مکان که ارتباط مستقیمی با کمیت و کیفیت حضور شهروندان در فضاهای شهری دارد.
 ۴. ایمنی و امنیت که زمینه حضور بیشتر شهروندان در طول شبانه‌روز در عرصه‌های عمومی را فراهم می‌آورد.
 ۵. زمان و بُعد شامل فعالیت‌هایی است که ابعاد گوناگونی دارد و در طیف زمانی متنوعی انجام می‌شوند.
 ۶. فعالیت‌های کنار خیابان که باعث رونق بیشتر خیابان‌ها می‌شود.
 ۷. فرصت‌های شادمانی و گذران اوقات فراغت که زمینه جذب بیشتر ساکنان شهر را فراهم می‌کند.
 ۸. حمل‌ونقل عمومی که به‌عنوان راه‌حل، حضور شهروندان در فضای عمومی را افزایش می‌دهد.
 ۹. اختلاط کاربری که جذب متنوع شهروندان به محیط‌های شهری را در پی دارد (چپمن، ۱۳۸۴: ۱۵۴ تا ۱۵۸؛ بحرینی، ۱۳۸۲: ۲۱۵).
- در نهایت، در میان تمامی مؤلفه‌های گوناگون سرزندگی، می‌توان چهار مفهوم اصلی و محوری را برشمرد: تنوع، دسترسی، آسایش و ایمنی. در این بین، تنوع از مؤلفه‌های بسیار مؤثر در ارتقای سرزندگی است. تنوع دربرگیرنده اختلاط کاربری‌ها، تنوع فعالیت‌ها، تنوع جاذبه‌ها، تنوع فرصت‌های شادمانی و گذران اوقات فراغت و نیز تنوع فعالیت‌های کنار خیابان است. تنوع

**شهر خلاق به آدم‌های
خودمدار و نامتعارف میدان
می‌دهد؛ چون می‌داند
سازمان‌ها به آدم‌های
خودمدار نیاز دارند؛ زیرا آنان
اغلب، موانع مسیر پیشرفت را
درهم می‌شکنند.**

زمینه جذب شهروندان با گرایش‌ها و نیازهای گوناگون به سطح خیابان را فراهم می‌آورد و سبب تنوع دید می‌شود که در بهبود ساختار بصری شهر نقش مهمی ایفا می‌کند.

همچنین، آسایش و نیز ایمنی و امنیت، دو عامل مهم دیگر در رسیدن به سرزندگی به‌شمار می‌روند. اگر فضاهای شهری تأمین‌کننده آسایش و راحتی نباشند، به‌سختی می‌توان از آن‌ها استفاده کرد. ترافیک، هوای نامطلوب، سروصدا، نور شدید، محرومیت و نیز فشارهای عصبی و روحی، آسایش را مختل می‌کنند (بحرینی، ۱۳۸۳: ۲۱۴). امنیت نیز به‌عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان، پیش‌شرط تأمین دیگر نیازهاست. امروزه، تهدیدهای انسانی نسبت به تهدیدهای طبیعی افزایش یافته است و بحث ایمنی و امنیت، به احساس خطری مربوط می‌شود که رویکردی به‌ترتیب کالبدی و اجتماعی دارد و دارای ابعاد عینی و ذهنی است. برای مثال، نصب لامپ و چراغ بیش از فراهم‌کردن روشنایی صرف است. این کار می‌تواند حال‌وهوا را شکل دهد و به‌عنوان نوعی راهنمای راه و پیاده‌رو عمل کند و موقعیت امنی را فراهم آورد. اگر منطقه شهری ناامن است، پیاده‌روها باید به اندازه کافی روشن باشد. اگر پارک شهری در شب نگران‌کننده است، باید از چراغانی روی درختان و زمین استفاده کرد (لندری، ۱۳۹۴: ۱۰۱).

۱۹

لندن یکی از جهانی‌ترین شهرهای جهان، ۳۳ گروه ملیتی با جمعیت بیش از ۱۰ هزار نفر دارد. آنان با خود، تجارت، صنعت، مهارت و استعدادهایی آورده‌اند که به تحکیم موقعیت لندن کمک کرده است. این مشارکت را در زمینه‌های گوناگون، همچون غذاها، حرفه‌ها، سنت‌ها و نمادهای فرهنگی می‌توان مشاهده کرد. بیگانه‌ها نسبت به خودی‌ها از موانع آزادتر هستند و می‌توانند مزیت‌های تازه‌ای به شهر بیفزایند. به عبارت دیگر، این بیگانگان در شهر استقلال دارند و این می‌تواند دید تازه‌ای به شهر بیخشد.

دسترسی

دسترسی با حضور شهروندان در شهر و فضاهای شهری و حضور پیاده و پُرشمار شهروندان معنا می‌یابد. معابر از این حیث، هم به لحاظ ارتباطی و هم به‌عنوان بستر کالبدی حائز اهمیت‌اند. دسترسی‌ها بخش درخورتوجهی از فضاهای شهری هستند و بسیاری از فعالیت‌های شهری در کالبد خیابان‌ها شکل می‌گیرد. از اهداف مهم دسترسی، توجه‌کردن به حرکت پیاده و دوچرخه در مقابل خودرو و نیز طراحی محورهای پیاده با کارکردهای گوناگون و اولویت‌دادن به وسایل نقلیه عمومی است. نباید خیابان‌ها فقط به تردد خودروها اختصاص یابند و ایجاد فضاهایی برای پیاده‌ها و فعالیت‌های گوناگون آنان ضروری است (بحرینی، ۱۳۸۳: ۲۰۵ تا ۲۰۶). تیبالدز بر این باور است که بیشتر شهرها برای صاحبان وسایل نقلیه ساخته شده‌اند؛ در حالی که شهرها باید برای عابران پیاده، دوچرخه‌سواران، سال‌خوردگان، معلولان و دانش‌آموزان

کارایی داشته باشد (تیبالدز، ۱۳۸۵: ۶۱). می‌توان نمونه‌ای از برنامه‌ریزی مسئولانه برای پیاده‌روسازی را در ژاپن مشاهده کرد. در بسیاری از شهرهای ژاپن سنگ‌های زبر و ناصاف برای هدایت نابینایان پیاده در امتداد مسیرهای ایمن استفاده شده است. تغییر در بافت سنگ نشان‌دهنده تغییر در جهت یا پله یا موانع است (Global Ideas Bank، به نقل از لندری، ۱۳۹۴: ۸۱). برخی از اصول و معیارهای طراحی دسترسی عبارت‌اند از:

۱. توجه به راحتی دسترسی؛ ۲. امنیت، یعنی کاهش جرائم خیابانی و افزایش نظارت عمومی؛ ۳. ایجاد فضای اجتماعی، یعنی محل ملاقات مردم برای افزایش تعامل‌های اجتماعی؛
۴. ایجاد فضای ورزشی تفریحی، یعنی فضای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری؛ ۵. توجه‌کردن به محیط زیست، یعنی کاهش آلودگی‌های صوتی (عزیزی، ۱۳۹۱: ۳۹).

مشارکت

ایده شهر خلاق بر این موضوع تأکید می‌کند که رابطه میان شهروندان و سازمان‌ها و نهادها باید مبتنی بر اعتماد متقابل و مشارکت همگانی باشد. فرهنگ شهر خلاق به طور مستقیم از باوری عمیق به فرهنگ مدنی قدرتمند سرچشمه می‌گیرد که پایه‌های سیاست دموکراتیک و شهروندمدار را شکل می‌دهد. مهم‌ترین خواسته چنین شهری گسترش نهادهای مدنی و ایجاد «نظام شهرسازی دموکراتیک» به وسیله حکمرانی شهری سنجدیده است. تجدید حیات فرهنگی شهر و بازسازی قلمرو عمومی، گام مهمی در راستای احیای دموکراسی و تقویت هویت اجتماعی شهر در جریان جهانی‌شدن است (اکبری مطلق، ۱۳۸۲). شهروندان برای مشارکت‌کردن می‌توانند گروهی را از بین خود برگزینند تا عملکرد مقامات محلی و دیگر بخش‌های دولتی را ارزیابی کنند. مشارکت در انجام پروژه، نوعی حس مالکیت به پروژه ایجاد می‌کند. افراد در پروژه‌هایی که مشارکت دارند خود را ذی‌نفع می‌دانند (مشکینی، ۱۳۹۳: ۱۰۷).

بسترهای شهر خلاق

بستر شهر خلاق، فضاها و تسهیلات شهری است؛ چراکه ویژگی‌های گوناگون شهر خلاق و ارکان و شاخص‌های آن در این فضاها و تسهیلات، ظهور و تبلور می‌یابند.

فضاهای باز و عمومی

هدف شهر خلاق ارتقای کیفیت زندگی است. در این بین، فضاهای عمومی که گاهی به آن‌ها قلمرو عمومی نیز می‌گویند، بستری مناسب برای بروز خلاقیت در شهرها هستند و فرصتی مناسب برای شهروندان به منظور نمایش خلاقیت آن‌ها فراهم می‌آورند.

کانون تمرکز فلوریدا، بر فضای کالبدی محیط از قبیل مکان‌های عمومی، مدنی و... است. بین فضا و خلاقیت رابطه مستقیمی وجود دارد. افراد خلاق برای زندگی، کار، الهام‌بخشی و بروز توانایی‌های خود به فضا در معنای عام آن نیاز دارند و فضاهای عمومی در معنای خاص، نقش مهمی در این زمینه ایفا می‌کنند (مجید فرو محمدی، ۱۳۸۹، ۱۸؛ مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۳۶). به عبارت دیگر، فضاهای عمومی ظرفی برای شهروندان خلاق و شهروندان مطروف آن هستند. این ویژگی فضای عمومی به مدیریت درست و برنامه‌ریزی مدون نیاز مبرمی دارد (کلانتری و دیگران، ۱۳۹۱: ۷۶).

فضا هم جنبه‌ای فیزیکی دارد و هم عرصه ارتباط از تعامل فیزیکی تا روزنامه‌ها و فضاهای مجازی را در بر می‌گیرد. قلمرو عمومی به مردم امکان می‌دهد از حلقه خانوادگی، شغلی و روابط اجتماعی‌شان فراتر بروند و در نتیجه به ایجاد خلاقیت کمک می‌کند. ایده قلمرو عمومی مبتنی بر کشف، گسترش افق دید افراد، امرناشناخته، تجربه، تعجب و ماجراجویی است (لندری، ۱۳۹۴: ۱۸۴).

فضاهای عمومی فیزیکی

در شهر خلاق، شهرسازی فراتر از الگوهای مهندسی به مفهوم کلاسیک آن است. در مهندسی کلاسیک بیشتر به زیرساخت‌های سخت، مثل جاده‌ها و مسکن یکنواخت و ساختمان‌های اداری معمولی توجه می‌کنند؛ اما در شهر خلاق، مردم را به کارکردن با قوه تخیل برمی‌انگیزند و هم‌زمان به زیرساخت‌های سخت و نرم توجه می‌کنند. هر آنچه به افزایش توان مردم در ملاقات و مبادله و شبکه‌سازی بینجامد، در گستره زیرساخت‌های نرم جای می‌گیرند. در شهر خلاق اهتمام به توسعه فیزیکی و مکان‌سازی و طراحی شهری نیز باید زمینه ارتباط بیشتر مردم با یکدیگر را فراهم آورد. این

این فضاها نه خانه‌اند و نه محل کار؛ بلکه فضایی هستند که مردم می‌توانند در آن‌ها باهم باشند.

نشان بارز شهرهای خلاق در
دنیا، نه دگرگونی‌های کالبدی،
بلکه رشد آرام حیات شهری در
کالبد آن است

فضاها نه خانه‌اند و نه محل کار؛ بلکه فضایی هستند که مردم می‌توانند در آن‌ها باهم باشند. مکان‌های سوم برای جامعه مدنی مهم‌اند و بر دموکراسی و مشارکت مدنی بسیار اثر می‌گذارند. مکان‌های سوم، ستون‌های زندگی اجتماعی هستند که روابط بین‌فردی را خلاقانه‌تر و گسترده‌تر می‌کنند. کافه‌ها، کتابخانه‌ها، کتاب‌فروشی‌ها و مکان‌های اجتماع دیگری را که ترکیبی از مکان‌های ساکت و مهیج‌تر هستند و به زیباشناختی توجه ویژه‌ای می‌کنند، می‌توان به‌عنوان نمونه‌هایی از مکان‌های سوم برشمرد (لندری، ۱۳۹۴: ۲۴ تا ۲۶؛ مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۵۷).

جذابیت در فضاهای عمومی از راه زیبایی‌آفرینی بصری، برگزاری جشن‌ها و فستیوال‌ها، برگزاری کارگاه‌ها، استقرار کاربری‌های ۲۴ ساعته، ایجاد ایمنی و امنیت و دسترسی آسان به فضاهایی همچون میدان‌های عمومی، پارک‌ها، کتابخانه‌ها و سایر مکان‌های عمومی صورت می‌گیرد. نشان بارز شهرهای خلاق در دنیا، نه دگرگونی‌های کالبدی، بلکه رشد آرام حیات شهری در کالبد آن است (سعیدی، ۱۳۸۹، ۷؛ کلانتری و دیگران، ۱۳۹۱). در این رویکرد خلاقانه به مدیریت شهری، مشارکت شهروندان در شهر رویداد بسیار مهمی است که فضاهای عمومی آن را محقق می‌کنند. این رویکرد بر ارتباط‌های یک‌جانبه و خودمحوری‌های سودجویانه و توجه بیش از اندازه به فضاهای خصوصی خط بطلان می‌کشد و آن‌ها را عامل نادیده‌انگاشتن ارزش‌های اجتماعی می‌داند که انسان شهرنشین را منزوی‌تر از گذشته و زندگی جمعی در فضاهای شهری را کم‌رنگ می‌کند (شارع‌پور، ۱۳۸۹: ۱۹۵).

«پیاتزا»^۱ یا میدان عمومی ایتالیای قدیم، مظهر فیزیکی فضای عمومی است. چهارگوشه آن به‌طور نمادین، قدرت و آرزوی شهر را نشان می‌دهد. در یک گوشه، کلیسا، نشان‌دهنده قدرت معنوی، در گوشه دیگر، موزه یا کتابخانه یا دانشگاه معرف دانش و یادگیری، در گوشه سوم، ساختمان شهرداری یا قلعه، مظهر قدرت دنیوی و در گوشه چهارم، بازار یا فروشگاه‌ها، نشان‌دهنده قدرت اقتصادی است. میدان نیز مرکز برخورد چهره‌به‌چهره، اخبار، شایعه‌ها، مبادله ایده‌ها و... است.

«قصر شیشه» هلسینکی یا همان «پروژه مرکز رسانه‌ها»، نمونه‌ای از این ترکیب است. در باجه‌های تلفن، بازدیدکننده با یک صفحه نمایش، یک دوربین وب، یک میکروفون به عنوان نسخه‌ای دیجیتالی از اسپیکرز کرنرهاید پارک روبه‌روست. این تجهیزات به او امکان می‌دهد تا با هرکسی در دنیا که ببنده یا شنونده اینترنتی است، هرآنچه می‌خواهد، بگوید. در باجه دیگری رهگذران می‌توانند با سه دلار صفحه وب خود را راه‌اندازی کنند.

در مراکز شهر به‌عنوان قلمرویی بی‌طرف، پیر و جوان و زن و مرد از طبقات گوناگون اجتماعی و اقتصادی و اقوام و نژادهای مختلف می‌توانند با معاشرت با یکدیگر احساس راحتی و آرامش کنند و فرصتی یابند تا ایده‌ها و فعالیت‌های خلاق خود را در موزه‌ها، کافه‌ها، میدان‌های عمومی، سینماها، رستوران‌ها، کتابخانه‌ها و تئاترها به‌نمایش بگذارند. این مفهوم از شهر به‌عنوان عرصه فضای عمومی و مبادله ایده‌ها با روندهای اخیر خصوصی‌سازی فضای عمومی، حصارکشی مجتمعات تجاری و ساختمان‌های خودکفا و درون‌نگر تهدید شده است (لندری، ۱۳۹۴: ۱۸۴ و ۱۸۵).

فضاهای مجازی

یکی از اهداف شهر خلاق فراهم‌آوردن محیط‌های انعطاف‌پذیر برای تعامل است. این محیط برتری‌های موقعیت و محیط فیزیکی و ایستا را با امکاناتی برای کارکردن در دنیای مجازی درهمی می‌آمیزد. کافه‌های مجازی و ایجاد قالب‌های اداری اجاره‌ای برای یک ساعت یا یک روز، نمونه‌هایی از این محیط‌های انعطاف‌پذیر هستند. این محیط‌ها با تلفیق این دو جنبه به کاربر فضاهای مجازی، احساس راحتی و متعلق بودن به دنیایی بزرگ‌تر می‌دهند (لندری، ۱۳۹۴: ۱۸۶). توسعه کسب‌وکارهای مجازی و استفاده بیشتر از اینترنت و شبکه‌های مجازی برای تعامل‌های گوناگون میان مدیریت شهری با شهروندان و نیز ارتباط میان شهروندان با یکدیگر، یکی از ویژگی‌های برجسته شهر خلاق به‌شمار می‌رود که به توسعه زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی نیاز دارد (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۹۶).

در شهرهای بسیاری ترکیب فرهنگ و فناوری، تجربه‌های جمعی بدیعی خلق کرده است. «قصر شیشه»^۱ هلسینکی یا همان «پروژه مرکز رسانه‌ها»، نمونه‌ای از این ترکیب است. در باجه‌های تلفن، بازدیدکننده با یک صفحه نمایش، یک دوربین وب، یک میکروفون به‌عنوان نسخه‌ای دیجیتالی از اسپیکرز کرنرهاید پارک^۲ روبه‌روست. این تجهیزات به او امکان

1 | Lasipalatsi

۲. کنج سخنوری (Speakers' Corner) منطقه‌ای در فضای باز عمومی به منظور بحث و گفت‌وگو و جدل است. سخنران درباره هر موضوعی می‌تواند صحبت کند تا جایی که پلیس آن را غیرقانونی ارزیابی نکند. یکی از معروف‌ترین کنج‌های سخنوری در هاید پارک (Hyde Park) لندن واقع شده است.

می‌دهد تا با هرکسی در دنیا که ببیند یا شنونده اینترنتی است، هرآنچه می‌خواهد، بگوید. در باجه دیگری رهگذران می‌توانند با سه دلار صفحه وب خود را راه‌اندازی کنند (لندری، ۱۳۹۴: ۱۶۴).

فضاهای متروکه، حافظه تاریخی

ما با نوعی ویرانگری شهری به پاک‌کردن حافظه تاریخی ادامه می‌دهیم. کوالامپور و سنگاپور خیلی دیر دریافتند که همه آثار تاریخی خود را از چشم‌انداز محو کرده‌اند؛ در حالی که نمونه‌های بدل این آثار گذشتگان را در پارک‌های تفریحی شهر ساخته‌اند. در برلین نیز فقط قطعات اندکی از دیوار برلین باقی مانده است؛ در حالی که مدیران شهر می‌توانستند به جای راهبرد ابطال گذشته با مضمون غالب «پاک‌کردن جمهوری آلمان شرقی»، راه دیگری در پیش گیرند (لندری، ۱۳۹۴: ۱۰۳). تاریخ بسیار پیچیده است و در اینکه محرکی برای خلاقیت و نوآوری هست یا نه، هنوز بحث‌های فراوانی وجود دارد. نباید فراموش کرد پیشینه تاریخی قوی به همان اندازه که می‌تواند در ایجاد خلاقیت، شهر را به جلو ببرد، می‌تواند آن را عقب نگه دارد. تاریخ گاهی الهام‌بخش است و گاهی بار سنگینی بردوش شهر. در بهترین حالت، زنجیره‌ای از انتقال مهارت‌ها از استاد به شاگرد است و در بدترین حالت با این برخورد که «همه این چیزها را قبلاً دیده‌ایم!» می‌تواند باعث نخوت و ایستایی و مقاومت در برابر دگرگونی شود. مقایسه دو شهر در ایتالیا در خورتوجه است. فلورانس غرق در شکوه گذشته‌اش، در را به روی بیگانگان و ایده‌های جدید بسته و پراتو شهری صنعتی و بدون اهمیت تاریخی، مهد بسیاری از نوآوری‌های اخیر ایتالیا شده است (لندری، ۱۳۹۴: ۱۸۳).

یکی از انگیزه‌های توسعه خلاقانه، نوسازی مکان‌های صنعتی متروکه است. هدف از این نوع توسعه رهنمون ساختن تولیدات صنعتی قدیمی، مثل منسوجات، سفال‌سازی، کوزه‌گری، صنایع دستی فلزی و جواهری، به سمت «محدوده‌های خلاق»^۱ است. می‌توان گفت اهداف سیاست‌گذاری عمومی در نوسازی این مکان‌ها عبارت‌اند از: تقویت هویت، جذب

تاریخ بسیار پیچیده است و در اینکه محرکی برای خلاقیت و نوآوری هست یا نه، هنوز بحث‌های فراوانی وجود دارد. نباید فراموش کرد پیشینه تاریخی قوی به همان اندازه که می‌تواند در ایجاد خلاقیت، شهر را به جلو ببرد، می‌تواند آن را عقب نگه دارد.

1 | Prato

2 | Creative district

گاه برخی از سنت‌های محلی،
به خصوص وقتی در قالب
قوانین درمی‌آیند، دردسرساز
می‌شوند؛ اما همین موانع
محلی به ظاهر دست‌وپاگیر
می‌توانند با واکنش‌های خلاق
روبه‌رو شوند.

نیرو، موقعیت بازاری مکان، کارآفرینی در زمینه فرهنگ و هنر، نوآوری و خلاقیت و نیز یافتن کاربران جدید برای سایت‌های متروک‌شده و ساختمان‌های قدیمی.

در شهر استوک انگلستان مرکز طراحی سرامیک، معروف به هات‌هاوس^۱، در مدرسه‌ای قدیمی دایر شد. این مرکز طراحی جدید، بر سنت سرامیک‌سازی این شهر استوار است و پیوندی میان صنایع فرهنگی و موزه شهر و صنعت سنتی سرامیک ایجاد کرد. در پروژه نیونکرشن^۲ آلمان، یکی از کارگاه قدیمی ریخته‌گری آهن را بازسازی کردند و امروزه به نماد تاریخ اجتماعی شهر تبدیل شده است. همچنین یک مدرسه سوارکاری در نزدیکی آن به مرکز فرهنگی تبدیل شده و ساختمانی دیگر به منظور حفظ اسناد تاریخ صنعتی شهر، بایگانی موزه شده است. به این وسیله، این پروژه مانع حذف حافظه تاریخی شهر شده است. (لندری، ۱۳۹۴: ۱۶۳ و ۱۶۴).

در نمونه‌ای دیگر، یکی از ساختمان‌های قرن نوزدهمی شهری روستایی و کارخانه‌ای و فقیر را به شکل بزرگ‌ترین مرکز هنرهای معاصر و تجسمی ایالات متحده آمریکا درآورده‌اند. موزه هنرهای معاصر ماساچوست با رشته‌هایی، همچون مجسمه‌سازی، رقص، تئاتر، فیلم، رسانه‌های دیجیتالی و موسیقی در سال ۱۹۹۹ افتتاح شد و بازدیدکنندگان از این مرکز هنری می‌توانند آثار هنری را در فرآیند آفرینش مشاهده کنند (لندری، ۱۳۹۴: ۱۹۱).

گاه برخی از سنت‌های محلی، به خصوص وقتی در قالب قوانین درمی‌آیند، دردسرساز می‌شوند؛ اما همین موانع محلی به ظاهر دست‌وپاگیر می‌توانند با واکنش‌های خلاق روبه‌رو شوند. بر اساس یکی از قوانین محلی ملبورن، بنای انزاک مموریال^۳ باید همیشه قابل‌رؤیت باشد. همین قانون به طراحی‌های غیرعادی چند آسمان‌خراش در مرکز شهر نیز منجر شده است. قانون محلی دیگری برای حفظ نماهای ساختمان‌های دوران ملکه ویکتوریا زمینه استفاده‌های خلاقانه از فضا در محوطه‌های پشت این آثار را فراهم آورد (لندری، ۱۳۹۴: ۲۱۸).

1 | Hothouse

2 | Neunkirchen

فضاهای آموزش عالی

امکانات رفاهی مانند زیبایی شهر، سلامت، حمل و نقل، تسهیلات خرید، پاکیزگی و پارک‌ها اهمیت فراوانی دارند؛ اما شالوده شهر خلاق، نظام آموزشی و پژوهشی تفکیک شده و جامع است. این نظام آموزشی و پژوهشی از آموزش ابتدایی تا دانشگاه‌های فنی و علوم انسانی و ظرفیت پژوهشی دانشگاه‌ها، اداره‌های دولتی و سازمان‌های خصوصی را در بر می‌گیرد. مسئله اصلی، امکان انتقال دانش نظری به کاربردهای عملی است؛ برای مثال، پارک‌های علوم که مرتبط با دانشگاه‌ها یا واحدهای پژوهشی دیگر هستند، عامل اصلی حفظ و جذب نیروی کار ماهر به شمار می‌روند (لندری، ۱۳۹۴: ۱۸۷). علم و تکنولوژی در شهر خلاق به دانشگاه‌ها و شهرک‌های علم و فناوری محدود نمی‌شود و در فضاهایی، همچون «پارک‌های بازاندیشی»^۱ در اختیار عموم قرار می‌گیرد و به مشارکت همگانی دست می‌یابد. در این پارک‌ها کرسی‌هایی برای افراد آماده می‌کنند تا نمونه‌های کارآفرینی و ایده‌های جدید خود را بیان کنند یا به‌نمایش بگذارند و با تشکیل تیم و همفکری مردم، ایده خود را به سوددهی اقتصادی برسانند. بسیاری از رشته‌های دانشگاهی در فضای عمومی فرصت بروز ندارند و پارک‌های بازاندیشی فرصت ارزشمندی در اختیار این رشته‌ها قرار می‌دهند تا با عموم مردم ارتباط برقرار کنند. پارک‌های «پاپ‌آپ»^۲ نیز نوعی دیگر از پارک‌هایی هستند که فضای کارکردن هنرمندان را فراهم می‌آورند و مردم نیز از نزدیک می‌توانند آموزش ببینند.

«سایت پروژه» برای فضای عمومی^۳ در قالب ایده «قدرت ۱۰»، ده مکان فعالی را معرفی می‌کند که باید در هر عرصه دانشگاهی برای جذب مردم وجود داشته باشد. در واقع، این مکان‌ها به‌مثابه پل ارتباطی میان جوامع بیرون و عرصه درونی دانشگاه هستند که با فراهم آوردن امکانات رفاهی و تسهیلات فرهنگی و آموزشی حتی اقتصادی همچون خرده‌فروشی و...، بستر مهمی برای گردهم آوردن مردم پدید آورده‌اند. این سایت برای بهبود کارکرد عرصه دانشگاه، چارچوبی تدوین کرده که عبارت است

در این پارک‌ها کرسی‌هایی
برای افراد آماده می‌کنند تا
نمونه‌های کارآفرینی و ایده‌های
جدید خود را بیان کنند یا
به‌نمایش بگذارند و با تشکیل
تیم و همفکری مردم، ایده
خود را به سوددهی اقتصادی
برسانند.

1 | Rethinkingparks

2 | PopUpParks

3 | ProjectForPublicSpace (<http://www.pps.org>)

از:

دانشگاه به شکل دهکده‌ای
پر جنب و جوش در مرکز
شهر جای گرفته و با هدف
تأثیرگذاری بر فرهنگ منطقه،
طرح توسعه لبه‌های دانشگاه
را برای متصل کردن آن به
مراکز عمومی همچون کلیسا
و مدرسه و چند ساختمان
عمومی دیگر اجرا کرده است.

۱. خلق مکان‌های گردهم‌آیی موفق در دانشگاه‌ها: شناسایی مصارف عام و خاص عرصه عمومی دانشگاه و تدوین طرح‌هایی برای فضاهایی، همچون میدانچه‌ها و حیاط‌ها و دیگر فضاهای اصلی از طریق مصاحبه و مشاهده و تجزیه و تحلیل این داده‌ها.
۲. ایجاد پل ارتباطی با جامعه گسترده‌تر: برگزاری کارگاه‌هایی برای گردهم‌آمدن جامعه و پُرکردن خلأ موجود میان شهر و دانشگاه.

۳. حفظ محیطی امن و سالم: حفظ امنیت دانشگاه با ایجاد عوامل گوناگون، همچون افزایش دسترسی، بهبود طراحی و نورپردازی و استفاده در شب.

۴. آسان کردن دسترسی به دانشگاه: افزایش توانایی حرکت انسان و ایمن بودن افراد پیاده و انواع وسایل نقلیه.

۶. ایجاد سیستم اطلاع‌رسانی و راه‌یابی: راه‌یابی سریع و آسان در سراسر محوطه دانشگاه و اطلاعات سریع‌الانتقال برای همه اقشار جامعه.

تمام این نکات را می‌توان تحت عنوان «عرصه دانشگاه خلاق» بررسی کرد که برنامه‌ای برای تغییر فرهنگ محسوب می‌شود و هدف نهایی آن، پرورش محیط تعلیم‌دهنده و الهام‌بخش است. این محیط محل به اشتراک‌گذاشتن ایده‌های خلاقانه با مشارکت کارکنان و دانشجویان و جامعه‌ای گسترده‌تر است. دانشگاه لیورپول هوب با هزار دانشجو، در دو مقطع کارشناسی و کارشناسی‌ارشد در رشته‌هایی همچون رقص، طراحی، تئاتر، هنرهای زیبا و موسیقی در شهر لیورپول انگلستان قرار دارد. دانشگاه به شکل دهکده‌ای پر جنب و جوش در مرکز شهر جای گرفته و با هدف تأثیرگذاری بر فرهنگ منطقه، طرح توسعه لبه‌های دانشگاه را برای متصل کردن آن به مراکز عمومی همچون کلیسا و مدرسه و چند ساختمان عمومی دیگر اجرا کرده است. دانشگاه در طول سال‌ها با گسترش ارتباط خود با سازمان‌ها و مؤسسه‌های هنری، زمینه شکل‌گیری بسیاری از این مؤسسه‌ها را در نزدیکی خود و ارتباط نزدیک و تنگاتنگ دانشجویان با هنرمندان کارآموده فراهم آورده است. دانشگاه با جامعه محلی خود پیوند عمیقی دارد و دانشجویان با مردم

محلی در ارتباط اند. به این ترتیب، امکان ارتباط دانشگاه با سازمان های محلی فراهم آمده است و کارآفرینان محلی امکان مناسبی برای راه اندازی کسب و کار دارند. دانشگاه مکان برگزاری جشنواره ها و نمایش های تابستانی شده است و عموم مردم می توانند در این مراسم ها شرکت کنند. از مناسبت های سالانه دانشگاه می توان «هفته نمایش خاص»^۱ را نام برد که در آن تماشای تئاتر برای همگان آزاد است.

دیگر امکانات عرصه عمومی دانشگاه را می توان چنین برشمرد:
 ۱. برگزاری جشنواره های ادواری و مناسبتی؛ ۲. ایجاد ارتباط قوی با مؤسسه های هنری؛ ۳. ایجاد فضاهای مناسب برای اجراهای هنری؛ ۴. فراهم کردن فرصت های شغلی؛ ۵. ایجاد بستر مناسب برای نمایش و تئاتر به صورت شبانه روزی؛ ۶. برگزاری نمایشگاه های عمومی هنرهای بصری؛ ۷. فراهم کردن امکان پیاده روی و نشستن و حرکت پیاده رویان؛ ۸. طراحی معماری جذاب؛ ۹. همگانی کردن امکانات دانشگاه؛ ۱۰. ایجاد قابلیت های هنری در افراد؛ ۱۱. ایجاد قابلیت جذب سرمایه گذاری؛ ۱۲. تحریک بخشی به حس های بینایی و شنوایی و حرکتی.

در تئوری طبقه خلاق فلوریدا، توجه به دانشگاه به عنوان بستری مناسب برای پرورش استعدادها و مهارت ها در زمینه های گوناگون اهمیت دارد. محیط دانشگاهی به دلیل حضور اندیشمندان و استادان و دانشجویان که به گفته فلوریدا از ارکان مهم طبقه خلاق به حساب می آیند، از ظرفیت بالقوه ای برای پرورش خلاقیت برخوردار است.

نگاه سوم
شبکه شهرهای خلاق یونسکو

در جهانی که میل به یک‌دست شدن دارد، ایجاد هویت فرهنگی مستقل، تمایزی است که باید گرامی داشته شود.
(لندری، ۱۳۹۴: ۱۸۳)

همکاری‌های اقتصادی و علمی و فرهنگی کلید موفقیت شهرها به‌شمار می‌رود. بستری‌های مناسبی، مانند سازماندهی نمایشگاه‌های تجاری^۱، عضویت در شبکه‌های بین‌المللی شهری، تبادلات فرهنگی و آموزشی و پژوهشی و نیز خواهرخواندگی^۲ برای ارتقای پذیرا بودن و تفکر باز در شهر وجود دارد. اما نکته مهم، ایجاد تعادل میان جهان‌وطن‌گرایی^۳ و ریشه‌های محلی است. تضعیف بیش‌ازاندازه هویت محلی شهر موجب از دست رفتن اعتماد به نفس شهر می‌شود. به همین دلیل، نوآوری‌های بین‌المللی باید متناسب با تقویت هویت محلی باشد. بر همین اساس، هدف یونسکو ایجاد تعادل میان جهان‌وطن‌گرایی و محلی‌گرایی^۴ است. ابتکار یونسکو برای حفظ تفاوت‌های محلی در مقابل روند فراگیر جهانی شدن و تضعیف هویت‌های بومی،

1 | Trade fairs

2 | Twinning

3 | cosmopolitanism

4 | Interculturalism

ایجاد شبکه شهرهای خلاق است.

جهانی سازی و اهمیت وارد شدن به شبکه های جهانی

نوآوری های بین المللی باید متناسب با تقویت هویت محلی باشد

جهانی شدن فرآیند یکپارچه شدن جهان در نتیجه تبادل دیدگاه های جهانی، محصولات، ایده ها و سایر جنبه های فرهنگی است. پیشرفت های گسترده در زمینه ارتباطات راه دور و حمل و نقل، یکی از عوامل تأثیرگذار در جهانی شدن و تشدید یکپارچگی و درهم تنیدگی مناسبات در ابعاد گوناگون اقتصادی و فرهنگی... میان کنش گران نو، مانند شرکت های چندملیتی، سمن ها، اجتماعات مجازی و نیز کنشگران سنتی، مانند دولت ها و حکومت ها و مقامات اداری است. در تعریفی دیگر، جهانی شدن به لایه ای روی جهان اطلاق می شود که فرهنگ ها و جوامع گوناگون را همگن می سازد و مرزها و فاصله ها را بی اهمیت می کند (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳، ۱۴ و ۱۵).

پیدایش اقتصاد خدمات محور و نیز اقتصاد فرهنگی و خلاق، برخی از آثار جهانی شدن هستند که رکن اصلی آن ها استفاده از خلاقیت و صنایع دانش محور است. تنوع، یکی از ابعاد فرهنگی مهم اقتصاد خلاق به حساب می آید که در سال های اخیر بیش از پیش به آن توجه کرده اند. هراندازه فرآیند جهانی شدن استمرار می یابد، ارزش فرهنگی تنوع، بیشتر آشکار و نقش صنایع خلاق در ارتقای آن بهتر درک می شود. بیانیه جهانی درباره تنوع فرهنگی^۱ که در سال ۲۰۰۱ یونسکو آن را تصویب کرد، تنوع را به عنوان تجسم «کثرت و منحصر به فرد بودن» هویت های جوامع و گروه های گوناگون تعریف کرده است. در این دیدگاه، تنوع فرهنگی عامل بسیار مهمی در ارتقای توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی به شمار می رود. صنایع فرهنگی را هم به عنوان ابزاری مهم در دستیابی به مزایای تنوع فرهنگی در تمامی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه برشمرده اند (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۶۸ و ۶۹).

ابتکار یونسکو برای حفظ تفاوت های محلی در مقابل روند فراگیر جهانی شدن و تضعیف هویت های بومی، ایجاد شبکه شهرهای خلاق است.

جهانی شدن در شهرها رخ می دهد و شهرها تجسم جهانی شدن هستند. این فرآیند، دگرگونی هایی را در شهرها و شبکه شهرها

به وجود آورده است. پروژه جهانی شدن در هر شهری متفاوت است؛ اما ویژگی‌های جهان شمول آن در سراسر جهان مشتمل بر بازتصور شهر، بازنویسی شهر برای گردشگران داخلی و خارجی، ساخت فضاهای جدید و میزبانی رویدادهای جدید است. هدف اصلی نیز جذب حرفه‌ها، به‌ویژه بخش تولیدات خدمات و فناوری‌های مدرن است (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۷۳).

لندری پدیده جهانی شدن را دوره گذار بسیاری از شهرهای جهان می‌داند که چگونگی تحقق آن در مناطق گوناگون متفاوت است. این پدیده در مناطقی از آسیا باعث رشد شهرها شده است. در برخی از مناطق اروپا نیز هم‌زمان با زوال صنایع قدیمی، رویکردهای توسعه شهری کمتر به تولیدات صنعتی و کارخانه‌ای و بیشتر به سرمایه‌های معنوی و فرهنگی تمایل دارند (کی‌قبادی و دیگران، ۱۳۸۷: ۳۷).

در جریان جهانی شدن، هویت نیرومند، یکی از مفاهیم مهم برای ایجاد غرور شهروندی و روحیه جمعی و مراقبت از محیط شهری است. مدارا نیز شرط مهمی در بهره‌برداری از هویت‌هایی است که به شور و نشاط شهر کمک کرده و از پراکندگی جلوگیری می‌کنند. در جهانی که میل به یک‌دست شدن دارد، ایجاد هویت فرهنگی مستقل، تمایزی است که باید آن‌گرمی داشت. برجسته‌کردن نمادهای خاص شهر و محله‌هایش، مثل غذا و تولیدات و سنت‌های خاص، سرمایه‌هایی هویتی هستند که ارزش افزوده ایجاد می‌کنند. ایجاد سنت‌ها و تصاویر جدید برای شهر نیز به همان نسبت مهم است؛ چراکه تصاویر شهر را از انجماد در گذشته دور می‌کند. برتری شهرهای تاریخی نسبت به شهرهای جدیدتر این است که با لایه‌های تاریخی به هم بافته شده‌اند و آثار بازمانده خود را بی‌همتا جلوه می‌دهند. این موضوع در شهرهای جدیدتر دشوارتر است (لندری، ۱۳۹۴: ۱۸۲ و ۱۸۳).

با وجود این، در تناقضی آشکار با عصر جهانی شدن، مناطق و شهرها به‌عنوان موضوعات اصلی رقابت منطقه‌ای شناخته می‌شوند. مفهوم «مرگ جغرافیا»^۱ به‌وسیله ویژگی‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و نهادی مناطق و شهرها متعادل

پیدایش اقتصاد خدمات محور
و نیز اقتصاد فرهنگی و خلاق،
برخی از آثار جهانی شدن
هستند که رکن اصلی آن‌ها
استفاده از خلاقیت و صنایع
دانش محور است.

در جهانی که میل به
یک‌دست شدن دارد، ایجاد
هویت فرهنگی مستقل،
تمایزی است که باید آن را
گرمی داشت.

شبکه‌بندی و خلاقیت همراه
و هم‌زیست یکدیگرند. هرچه
تعداد گره‌ها در سیستمی
بیشتر باشد، توانایی یادگیری و
نوآوری در آن افزایش می‌یابد.

شده است. اکنون، می‌توان گفت جهانی‌شدن و محلی‌شدن با اینکه فرآیندهای متفاوتی هستند، بسیار با هم ترکیب شده‌اند (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۵۰). در فرآیند شبکه‌بندی که در ادامه آن را بررسی می‌کنیم، به تدریج پیوندهای ارتباطی قوی در داخل شهر و در جهان برقرار می‌شود و در نهایت، به فرهنگ کارآفرینی می‌انجامد. به بیان روشن‌تر، تحرک استعداد محلی هم‌زمان با ارتباط برقرارکردن با بیگانگان، جریان انتقال دانش و فناوری را سرعت می‌بخشد. این وجه به‌شدت محلی بودن و به‌شدت جهانی‌بودن هم‌زمان، در مکان‌های خلاق وجود دارد.

اهمیت شبکه‌سازی در توسعه شهری

شبکه‌بندی شهرها در داخل شهر و در سطح بین‌المللی شکل می‌گیرد. شهرها در زنجیره‌ای از اجتماعات متداخل و شبکه‌ای درگیر هستند و تعاملات بسیاری را پدید می‌آورند. این ویژگی موجب یکپارچگی شهر می‌شود و بروفاداری و ارتباط فراتر از محدوده شهر می‌افزاید. برخی از شبکه‌های شهری به‌شدت محلی و برخی جهانی‌تر هستند.

شبکه‌بندی و خلاقیت همراه و هم‌زیست یکدیگرند. هرچه تعداد گره‌ها در سیستمی بیشتر باشد، توانایی یادگیری و نوآوری در آن افزایش می‌یابد. شبکه‌های سنتی فاقد هرگونه خلاقیت شهری هستند. همگنی اجتماعی و دامنه جغرافیایی محدود در گذشته، با جهان پرتحرک و متنوع قومی سنخیتی ندارد و اجتماعات جغرافیابنیاد رو به زوال‌اند.

ایجاد شبکه‌های همکاری میان صنایع و دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی از عناصر کلیدی توسعه هر نظام نوآور منطقه‌ای و یکی از زمینه‌های اصلی شکل‌گیری شهر خلاق است. این شبکه‌ها و تعاملات، زمینه افزایش جریان‌های دانشی و هم‌افزایی و استفاده بهینه از منابع موجود در سطح شهر و منطقه را فراهم می‌آورد (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۹۷).

مدل‌های مشارکتی توسعه شهری جدید، بخش عمومی و خصوصی و افراد داوطلب را گرد هم می‌آورد. در این فرآیند، نقش سیاستمداران محلی کم‌رنگ می‌شود و بازیگران جدیدی قدم به این عرصه می‌گذارند. جنبش «شهر مجازی» در هلستینکی، کپنهاگ، آمستردام و منچستر کارکرد گسترده‌ای،

همچون خدمات اطلاعاتی و بازاریابی برای این شهرها داشته است. چندهزار دانش آموز سابق منچستری از مکان‌های دورتر، مثل کانادا و استرالیا از طریق رایانه با منچستر ارتباط برقرار می‌کنند و نوعی اجتماع مجازی و تربیون‌های بحث با افراد محلی تشکیل می‌دهند.

از مسائل مهم دنیای امروز، مرتبط ساختن اجتماعات شهری یک شهر با یکدیگر و با شهرهای دیگر است. برای دست یافتن به این هدف باید اداره‌های مرجع محلی برای شبکه‌بندی وجود داشته باشند. هدف اصلی چنین مرجعی گردهم‌آوردن مردم در فضای واقعی یا در فضای مجازی با عنوان برقراری ارتباط در شهر است. از خدمات اطلاعاتی کتابخانه‌ها تا روابط عمومی شورای شهر که شبکه‌بندی در سطح بین‌الملل را برای ایجاد حس رقابت و مقایسه با بهترین‌ها فراهم می‌کند، می‌تواند به چنین هدفی جامه عمل بپوشانند. پدید آوردن ارتباط‌های تازه و همکاری‌های اقتصادی و علمی و فرهنگی جدید تأثیر شگرفی بر توسعه شهری می‌گذارند. شبکه‌بندی بین‌المللی به منظور ارتقا بخشیدن به امکانات بالقوه این فرصت، باید محتوا را بر تشریفات اولویت دهند و در پی دست یافتن به نتایج محسوس و کنترل‌پذیر باشد، حرفه‌ای عمل کند و به جای پیوندهای دوستانه طیف گسترده‌تری از ذی‌نفعان را دخیل سازد.

نظریه‌های جدید مدیریت نیز بر اهمیت سازمان شبکه‌ای پافشاری می‌کنند. «پاتنام»^۱ در نمونه‌ای با مقایسه توسعه شمال و جنوب ایتالیا طی قرن‌ها نشان می‌دهد که چگونه روح نهادینه شده ساختار پیوسته شبکه‌ای، در شمال ایتالیا به رشد صنعتی و مالی و اجتماعی کمک کرده است. در مقابل، ساختار فئودالی و سلسله‌مراتبی جنوب ایتالیا روند توسعه را در این منطقه ناموفق کرده است. البته نباید فراموش کرد که برقراری فرهنگ شبکه‌بندی، به خصوص در شهرها همیشه کار آسانی نیست. بیشتر هنرمندان یا فناوران خلاق تمایل دارند خودشان موقعیت را کنترل کنند؛ اما در مقابل، به کارکردن با دیگران نیز نیاز دارند. لزوماً، دادوستد جریان منظمی ندارد و هر عضوی از این فرآیند با میزان ارتباطش و شبکه‌بندی، توانایی ادامه حیات را افزایش می‌دهد. به عبارتی، شبکه‌بندی

«پاتنام» در نمونه‌ای با مقایسه توسعه شمال و جنوب ایتالیا طی قرن‌ها نشان می‌دهد که چگونه روح نهادینه شده ساختار پیوسته شبکه‌ای، در شمال ایتالیا به رشد صنعتی و مالی و اجتماعی کمک کرده است.

بسیاری از متفکران، محور روابط آینده جهان را روابط فرهنگی و اختلاف‌ها و اشتراک‌های تمدنی می‌دانند.

مبتنی بر نیاز است، نه علاقه (لندری، ۱۳۹۴: ۱۹۰ تا ۱۹۳). هلسینکی با ساختن اینترنت به‌عنوان تجربه‌ای فراگیر، در شبکه‌بندی گسترده پیش‌قدم شد و در ایجاد یک هلسینکی مجازی کاملاً پیشرفته است. کاخ شیشه‌ای به‌عنوان مرکزی رسانه‌ای، تربیون شخصی مهمی در اختیار همه شهروندان قرار داد. اینترنت نیز کاربردهای گوناگونی برای عموم مردم فراهم آورد تا آن‌ها از خانه خود بخشی از شهر شوند. برخی از این کاربردها را می‌توان چنین برشمرد: باخبر شدن از ساعات رفت‌وآمد وسایل نقلیه عمومی، سفارش دادن غذا، کنترل کردن مسیررفت‌وآمد کودکان توسط والدین، گفت‌وگوی چهره‌به‌چهره پزشکان با بیماران، استفاده غیرحضوری دانشجویان از کلاس‌ها و خریدکردن در خیابان‌های مجازی به‌کمک مدل سه‌بعدی شهر (لندری، ۱۳۹۴: ۱۹۶).

اهمیت دیپلماسی فرهنگی در تسهیل شبکه‌شدن

رشد و گسترش تکنولوژی‌های جدید ارتباطات و اطلاعات، وابستگی متقابل، جهانی‌شدن فرهنگ، امپراتوری افکار عمومی، انقلاب رسانه‌ها و جریان بین‌المللی عقاید و اطلاعات و فرهنگ بر دولت‌های ملی فشار می‌آورد و آن‌ها را وادار می‌سازد تا در ساختارهای سنتی سیاست خارجی و روند دیپلماسی خود تجدیدنظر کنند. در سایه ارتباطات جدید جهانی و نزدیکی روزافزون ملت‌ها، تأثیرهای متقابل فرهنگی با شتاب باورنکردنی در حال گسترش‌اند. بسیاری از متفکران، محور روابط آینده جهان را روابط فرهنگی و اختلاف‌ها و اشتراک‌های تمدنی می‌دانند. امروزه، ملت‌ها نیازمند شناخت بیشتر از باورها و سنت‌ها و آداب دیگر فرهنگ‌ها هستند. هر فرهنگی ضمن شناختن فرهنگ دیگر باید هم‌زیستی با آن را نیز بیاموزد. دیپلماسی فرهنگی به کشورها امکان می‌دهد تا فرهنگ و مردم و جامعه خود را به دیگران معرفی کنند. افزایش ارتباطات بین مردم کشورهای گوناگون، به آن‌ها کمک می‌کند تا ایدئال‌های سیاسی و سیاست‌هایشان را در افکار عمومی جذاب سازند. شانس کسب نتایج دلخواه برای فرهنگ کشور افزایش می‌یابد که شامل ارزش‌های جهان‌شمول شود.

در عصر اطلاعات، دیپلماسی سنتی بر پایه واقع‌گرایی سیاسی و تکیه‌زدن بر «قدرت سخت» در حال جایگزینی با دیپلماسی جدید و برتری «قدرت نرم» است. در این سیستم جدید، روابط دستگاه دیپلماسی به جای خواص، یعنی دولت‌ها، به روابط با عموم مردم در سراسر جهان تغییر می‌کند. دیپلماسی فرهنگی به‌گونه‌ای مؤثر از بحران‌ها جلوگیری می‌کند و سبب اعتمادسازی می‌شود، پیش از وقوع حمله، زمینه اتحاد را فراهم می‌آورد و منافع ملی را به صحنه بین‌المللی می‌کشد. این دیپلماسی برای دولت‌ها، گرایش مردمی می‌آفریند و محیط بین‌المللی امن‌تر و باثبات‌تری برای تأمین منافع ملی را به‌ارمغان می‌آورد. امروزه، ایجاد تفاهم و روابط طولانی‌مدت با مردم دیگر کشورها به‌وسیله تبادلات فرهنگی بسیار ضروری است (خرازی، ۱۳۸۸: ۱۱۹).

پیشینه شبکه شهرهای خلاق

شهرهای خلاق در پی به‌مشارکت‌گذاشتن ایده‌ها و تجربه‌ها و راه‌حل‌های خود در زمینه‌های گوناگون‌اند تا راه توسعه اقتصادی را هموار سازند. در همین راستا، یونسکو شبکه شهرهای خلاق ایجاد کرده است. هدف اصلی این شبکه کمک به بازیابی ظرفیت‌های اقتصادی اجتماعی و خلاق صنایع فرهنگی است که هنرمندان محلی آن را برپا می‌کنند و به این وسیله، هدف تنوع فرهنگی یونسکو محقق می‌شود. یونسکو شبکه شهرهای خلاق را در اکتبر ۲۰۰۴ در صدوهفتادمین مجمع عمومی فعال کرد. در ایده شبکه شهرهای خلاق یونسکو، شهرها با تأکید بر ویژگی‌های خاص محلی، به خود هویتی متمایز می‌بخشند و هم‌زمان عضوی از شبکه بین‌المللی مرتبط با شهرهای دیگری می‌شوند که وجه اشتراک همه آن‌ها خلاق بودن است (UNESCO, ۲۰۰۷).

در این شبکه، اهدافی مانند حفاظت از تنوع فرهنگی، ایجاد همبستگی بین ساکنان شهری به‌منظور ترویج و حفاظت از میراث فرهنگی محلی در فرایند جهانی‌شدن و نیز تقویت هویت فرهنگی شهرهای عضو دنبال می‌شود. شهرها پس از پیوستن به شبکه شهرهای خلاق یونسکو باید از اصولی پیروی کنند تا از این مجموعه خارج نشوند. اعضای شبکه شهرهای خلاق متعهد می‌شوند در به‌اشتراک‌گذاری بهترین

هدف اصلی این شبکه
کمک به بازیابی ظرفیت‌های
اقتصادی اجتماعی و خلاق
صنایع فرهنگی است که
هنرمندان محلی آن را برپا
می‌کنند و به این وسیله، هدف
تنوع فرهنگی یونسکو محقق
می‌شود.

در این شبکه، اهدافی مانند
حفاظت از تنوع فرهنگی،
ایجاد همبستگی بین ساکنان
شهری به منظور ترویج و
حفاظت از میراث فرهنگی
محلی در فرایند جهانی شدن
و نیز تقویت هویت فرهنگی
شهرهای عضو دنبال می‌شود.

شیوه‌ها برای تقویت مشارکت در زندگی فرهنگی و ادغام فرهنگ در استراتژی‌ها و برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی همکاری کنند. برنامه شهرهای خلاق را یونسکو با هدف ایجاد شبکه‌ای به هم پیوسته از شهرهایی ایجاد می‌کند که در هفت موضوع ادبیات، سینما، موسیقی، صنایع دستی و هنرهای مردمی، هنرهای رسانه‌ای، خوراک، طراحی شهری فعال و تأثیرگذار هستند. به گفته این سازمان، این شبکه به گسترش توانایی‌های اقتصادی و تنوع فرهنگی شهرهای گوناگون جهان کمک می‌کند (رفیعیان، ۱۳۸۹: ۱۶).

زمینه‌های پیوستن به شبکه شهر خلاق

شهری که به عنوان شهر خلاق در یکی از زمینه‌های هفت‌گانه یونسکو انتخاب می‌شود، باید راهکارها و شیوه‌های خلاقانه ترویج و اشاعه زمینه مدنظر را که در برنامه شهرهای خلاق یونسکو وجود دارد، به کار گیرد. قراردادان زمینه هفت‌گانه یونسکو به این دلیل است که شهرهای خلاق بتوانند خلاقیت‌شان را در عرصه‌های گوناگون بروز دهند. برخی تجربه‌های فرهنگی، مثل هنرهای نمایشی و تجسمی می‌آفرینند و جشن‌های مختلفی، مثل ادینبورگ و بیروت و سالزبرگ برگزار می‌کنند. برخی نیز به وسیله صنایع رسانه‌ای و فرهنگی، درآمدزایی و فرصت‌های شغلی ایجاد می‌کنند (کی‌قبادی و دیگران، ۱۳۸۷: ۴۰). هفت زمینه ورود به شبکه شهرهای خلاق یونسکو و شاخص‌های مهم آن عبارت‌اند از:

۱. ادبیات

- ۱.۱. کمیت و کیفیت و تنوع نشریات و انتشارات؛
- ۲.۱. کمیت و کیفیت برنامه‌های آموزشی متمرکز بر ادبیات خارجی و بومی در مقاطع گوناگون تحصیلی؛
- ۳.۱. محیط شهری امتزاج‌یافته با ادبیات و درام و شهر؛
- ۴.۱. تجربه میزبانی رویدادها و جشنواره‌های ادبی؛
- ۵.۱. داشتن کتابخانه‌ها و کتاب‌فروشی‌ها و مراکز فرهنگی و عمومی یا خصوصی به منظور حفظ و ارتقا و انتشار ادبیات خارجی و داخلی؛
- ۶.۱. مشارکت فعالانه رسانه‌ها، از جمله رسانه‌های جدید، در ترویج ادبیات و تقویت بازار برای محصولات ادبی.

۲. سینما

- ۱٫۲. زیرساخت‌های مهم سینما، شامل استودیوهای فیلم و محیط‌ها و چشم‌اندازهای فیلم؛
- ۲٫۲. تجربه میزبانی جشنواره‌های فیلم و نمایش فیلم و سایر رویدادهای مرتبط به آن؛
- ۳٫۲. ابتکارهای مشارکتی در سطح ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی و نیز تشویق به اشتراک‌گذاشتن دانش خود در فیلم‌های خارجی؛
- ۴٫۲. میراث فیلم در قالب آرشیو موزه‌ها و مجموعه‌های خصوصی یا مؤسسه‌های فیلم؛
- ۵٫۲. مدارس فیلم‌سازی و مراکز آموزشی؛
- ۶٫۲. انتشار فیلم‌های تولیدشده در سطوح ملی و بین‌المللی.

۳. موسیقی

- ۱٫۳. مراکز شناخته‌شده در تولید و فعالیت در عرصه موسیقی؛
- ۲٫۳. تجربه میزبانی در جشنواره‌ها و رویدادهای موسیقایی ملی و بین‌المللی؛
- ۳٫۳. ارتقای صنعت موسیقی؛
- ۴٫۳. مدارس و دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی تخصصی موسیقی؛
- ۵٫۳. فضاهای فرهنگی مناسب برای اجرا و تمرین موسیقی، از جمله سالن‌های روباز؛
- ۶٫۳. پرداختن به ژانرهای گوناگون موسیقی یا موسیقی سایر کشورها.

۴. صنایع دستی و هنرهای مردمی

- ۱٫۴. داشتن سنت دیرینه در شکلی خاص از صنایع دستی و هنرهای محلی؛
- ۲٫۴. تولید معاصر صنایع دستی و هنرهای محلی؛
- ۳٫۴. حضور قدرتمند سازندگان صنایع دستی و هنرمندان محلی؛
- ۴٫۴. مراکز آموزشی مرتبط با صنایع دستی و مشاغل مربوط به هنرهای عامیانه؛
- ۵٫۴. تلاش برای ترویج صنایع دستی و هنرهای محلی، مانند جشنواره، نمایشگاه، بازار و...؛
- ۶٫۴. زیرساخت‌های مربوط به صنایع دستی و هنرهای محلی،

مثل موزه‌ها و فروشگاه‌های صنایع دستی و نمایشگاه‌های هنری محلی.

۵. طراحی

- ۱٫۵. صنعت طراحی تثبیت شده؛
- ۲٫۵. چشم‌اندازهای فرهنگی تعبیه شده به وسیله طراحی و محیط ساخته شده، همچون معماری، برنامه‌ریزی شهری، فضاهای عمومی، بناهای تاریخی، حمل‌ونقل، سیستم اطلاعات و علامت‌گذاری و فن چاپ؛
- ۳٫۵. مدارس طراحی و مراکز پژوهشی طراحی؛
- ۴٫۵. فعالیت مستمر گروه‌های سازندگان و طراحان در سطوح ملی و محلی؛
- ۵٫۵. تجربه میزبانی نمایشگاه‌ها و رویدادها و جشنواره‌های مربوط به طراحی؛
- ۶٫۵. استفاده از مزایای مواد محلی و موقعیت شهری طبیعی برای طراحان محلی و برنامه‌ریزان شهری؛
- ۷٫۵. صنایع خلاقیت محور، مثل معماری و فضای داخلی، مد و منسوجات، طلا و جواهر، لوازم جانبی، طراحی تعامل، طراحی شهری و نیز طراحی پایدار.

۶. هنرهای رسانه‌ای

- ۱٫۶. توسعه صنایع فرهنگی و خلاق با محوریت فناوری دیجیتال؛
- ۲٫۶. یکپارچگی هنرهای رسانه‌ای برای بهبود زندگی شهری؛
- ۳٫۶. رشد شکل‌های الکترونیکی هنر به منظور رشد مشارکت جامعه مدنی؛
- ۴٫۶. دسترسی گسترده‌تر به فرهنگ از طریق توسعه فناوری دیجیتال؛
- ۵٫۶. برنامه‌های رزیدنتی^۱ و سایر فضاهای استودیویی برای هنرمندان رسانه.

۷. خوراک

- ۱٫۷. سلیقه‌های غذایی گویای ویژگی‌های مناطق و مراکز شهری گوناگون؛
- ۲٫۷. استفاده از مواد غذایی بومی در پخت و پز سنتی؛

۳،۷. سرزندگی اجتماع از طریق آشپزخانه‌ها و رستوران‌های متعدد سنتی؛

۴،۷. فنون و روش‌های پخت‌وپز سنتی آشپزی به‌دورمانده از پیشرفت‌های صنعتی تکنولوژیکی؛

۵،۷. بازارهای مواد غذایی سنتی و صنایع غذایی سنتی؛

۶،۷. سنت میزبانی جشنواره‌ها، جوایز، مسابقات وابسته به غذا و پخت‌وپز؛

۷،۷. احترام به محیط‌زیست و ترویج محصولات پایدار محلی؛

۸،۷. رواج تقدیر عمومی و ارتقای خوراک در مؤسسه‌های آموزشی و گنجاندن برنامه‌های حفاظت از تنوع زیستی در برنامه‌های درسی این مراکز.^۱

شهر باید به‌جای تکیه‌زدن بر دستاوردهای گذشته و تاریخی به سرمایه‌ها و ارزش‌های فعلی خود تأکید کند.

معیارها و فرآیند پیوستن به شبکه شهر خلاق

برای عضویت در شبکه شهرهای خلاق یونسکو هر شهری باید مراحل را بگذراند. اولین گام، تنظیم درخواست است. یونسکو بر اساس معیارهای مشخصی ویژگی‌های شهر درخواست‌کننده را بررسی می‌کند و به این درخواست پاسخ می‌دهد. شرط اول برای ورود به این شبکه، درگیر شدن کامل شهر در توسعه مداوم صنایع خلاق و فرهنگی است. شهر باید به‌جای تکیه‌زدن بر دستاوردهای گذشته و تاریخی به سرمایه‌ها و ارزش‌های فعلی خود تأکید کند. یونسکو در بررسی این درخواست، سرمایه‌های شهر و چگونگی افزودن ارزش به شبکه و نمونه‌های پروژه‌های بین‌المللی پیشنهادی شهر برای غنی‌کردن کار شبکه را بررسی می‌کند. هر درخواست موفق باید ویژگی‌هایی داشته باشد که در اینجا برخی از آن‌ها را از نظر می‌گذرانیم:

۱. تعهد به فعالیت در راستای اهداف مأموریت‌های

برنامه شهر خلاق

شهر خلاق مأموریت‌های ویژه‌ای دارد که فهم درست آن‌ها و روشن‌سازی اهداف شهر از پیوستن به شبکه خلاق نقطه شروع مهمی به حساب می‌آید. اطلاعات لازم در این بخش شامل افق و بیانیه مأموریت شهر و مقاصد و اهداف شهر برای عضویت در شبکه است. در این مرحله، آوردن نمونه‌های عینی و ابتکارهایی که قرار است اجرا شود، الزامی است. راه‌اندازی

پایگاه دادهٔ برخط برای به اشتراک‌گذارش دانش و نیز ایجاد برنامه‌های تبادل و تعهد به برگزاری و میزبانی جلسات سالانهٔ شبکه، نمونه‌ای از این ابتکارها محسوب شود.

۲. بهبود کیفیت و کمیت طرح‌های همکاری بین‌المللی در زمینهٔ رشتهٔ مدنظر

شهرها افزون بر داشتن سابقهٔ همکاری بین‌المللی باید طرح‌هایی برای آینده پیشنهاد دهند. اطلاعات لازم در این بخش شامل نمونه‌برنامه‌های همکاری بین‌المللی شهر در سطوح گوناگون، همچون تبادلات فرهنگی و ظرفیت‌سازی و تبادلات آموزشی است. سازماندهی تبادل‌های علمی دانشجویان برای بازدید و آموزش در شهرهای گوناگون شبکه، برگزاری کنفرانس‌های بین‌المللی دربارهٔ امنیت غذا، پروژه‌های مشترک برای خلق اثری موسیقایی، مشارکت صنعت‌گران محلی در نمایشگاه‌های بین‌المللی و نشان دادن تخصص خود در هنرهای مردمی، برخی از نمونه‌های طرح‌های بین‌المللی موفق هستند.

۳. توسعهٔ مراکز شناخته‌شدهٔ خلاقیت در شهر و نیز ترویج فعالیت‌ها در یک یا چند حوزهٔ خلاقیت

شهر باید در حال پرورش خلاقیت باشد و مراکز خلاقیت با مشارکت فعال شهروندان در سراسر شهر حمایت شوند. جزئیات این بخش شامل جوایز و نشان‌های حاکی از شاهکار هنری در رشتهٔ مدنظر، بورس‌ها و کمک‌هزینه‌های حمایتی از شاغلین خلاق حرفه‌ها و صنایع است. از نمونه‌های سیاست‌های شهر می‌توان به این نمونه‌ها اشاره کرد: سرمایه‌گذاری شهرداری در رویدادهای ترویج‌دهندهٔ خلاقیت در زمینهٔ غذا، فیلم، ادبیات و...، تشویق به خلق آثار جدید مثل اهدای کمک‌هزینه برای خلق اثر موسیقایی جدید و نیز بخشش‌های مالیاتی برای توسعهٔ قطب‌های خلاق.

۴. داشتن تجربهٔ میزبانی جشنواره‌ها و رویدادهای بین‌المللی

رویدادهای تخصصی طیف گسترده‌ای از موضوعات را در بر می‌گیرند. نمایشگاه‌های بین‌المللی کتاب، جشنواره‌های ادبیات و غذا، جشنوارهٔ شعر، نمایشگاه صنایع‌دستی،

جشنواره‌های موسیقی برای جذب استعداد‌های محلی، جشنواره سالیانه فیلم‌های تولیدی محلی و میزبانی از رویدادهای بین‌المللی، مثل سمپوزیوم بین‌المللی هنرهای الکترونیک، نمایشگاه جهانی صنایع دستی، کنفرانس بین‌المللی ادبیات از این دست هستند.

۵. گسترش دادن مدارس حرفه‌ای، هنرستان هنرهای زیبا، آکادمی‌ها و مؤسسه‌های آموزش عالی در یک یا چند رشته

شهرها باید بخش مهمی از سرمایه‌گذاری خود را به توسعه کمی و کیفی برنامه‌های آموزشی اختصاص دهند. از نمونه‌های کیفیت آموزشی مناسب می‌توان طراحی دانشکده‌ای تخصصی در طراحی صنعتی با شهرتی بین‌المللی یا به‌کارگرفتن فارغ‌التحصیلان آکادمی‌های موسیقی برای آموزش موسیقی را نام برد.

۶. داشتن پلت‌فرم‌های برخط داخلی یا بین‌المللی مختص صنایع و اقتصاد خلاق

شهرهای شبکه‌ای باید در رشته‌های مدنظر حضور اینترنتی پُررنگی داشته باشند. پایگاه داده‌های مربوط به تولید فیلم که ساخت فیلم را تسهیل می‌کنند، انجمن‌های مجازی تبادل ایده دانشجویان رشته طراحی و یا تقویم برخط رویدادها، نمونه‌های عینی حضور مؤثر مجازی هستند.

۷. ایفا کردن نقش فعال رسانه‌ها در ترویج رشته مدنظر

حمایت و ترویج رشته مدنظر باید از طریق توجه رسانه‌های چاپی، مانند روزنامه و مجله و فصلنامه و نیز رادیو و تلویزیون و رسانه‌های دیجیتال پیگیری شود. چاپ ویژه‌نامه‌های ادبی و موسیقی، ایستگاه‌های رادیویی میزبان برنامه‌های فرهنگی و پوشش رسانه‌ای رویدادهای مرتبط به رشته، فعال کردن بخش مجازی رشته در مجلات الکترونیک، وبلاگ‌ها، تارنماها و شبکه‌های مجازی گویای اهمیت رسانه هستند.

۸. پویابودن اقتصاد رشته مدنظر

درخواست‌کننده باید نشان دهد رشته مدنظر در اقتصاد شهر نقش مهمی ایفا می‌کند. تعداد افراد حرفه‌ای، کانون‌های رسمی و غیررسمی و تعداد شغل‌های موجود، شاخص‌های

دقیقی برای ارزیابی این پویایی هستند. برای مثال، غذای خاص شهری، نقش مهمی در حوزه گردشگری ایفا می‌کند. حجم درخت‌توجهی از گردشگران برای الگوبرداری از فرهنگ غذایی به شهر مدنظر خود سفر می‌کنند. تعداد سینماهای خصوصی، تعداد فعالان در مشاغل همچون طراحی، نویسندگی، صنعت‌گری و اختصاص معاونتی خاص در شهرداری برای حمایت از شرکت‌های موسیقی و طراحی، اهمیت اقتصادی رشته مدنظر را در شهر نشان می‌دهد.

۹. داشتن فضاهای فرهنگی مناسب برای تمرین و مصرف و آموزش در رشته مدنظر

درخواست‌کننده باید جزئیات زیرساخت‌های عمومی و خصوصی اختصاص داده شده برای حفظ و ترویج و اشاعه رشته مرتبط، مثل سینماها، کتابخانه‌ها، فروشگاه‌های کتاب، مراکز فرهنگی، بازارهای مواد غذایی و سالن‌های کنسرت را در درخواست خود شرح دهد. همچنین، امکانات خصوصی و عمومی که ساکنان شهر از آن استفاده می‌کنند و مؤسسه‌های تخصصی و مراکز فرهنگی که از ابتکارات و طرح‌ها حمایت می‌کنند نیز باید در درخواست وجود داشته باشد. برای مثال، تنوع و تعداد فروشگاه‌های کتاب، وجود کتابخانه‌هایی در شهر که به‌عنوان فضای نمایشگاهی و مراکز آموزشی به‌کار می‌روند، بازارهای متعدد مواد غذایی مشهور بین گردشگران داخلی و خارجی و نیز کافه‌های ادبی.

۱۰. داشتن برنامه‌های پژوهشی و آموزشی در رشته

مدنظر در دو بخش رسمی و غیررسمی

شهر باید در توسعه آموزش و پژوهش در رشته مدنظر سرمایه‌گذاری درخت‌توجهی کند و پژوهش‌های دانشگاهی، آموزش مردمی، برنامه‌های آموزش غیررسمی و برنامه‌های پیوند شاغلان با کلاس‌های درس مدرسه را توصیف کند. برای مثال، می‌توان به برنامه‌های پژوهشی دانشگاهی برای طراحی پایدار شهرها، برنامه‌های درسی دبیرستانی که به آموزش هنرها و صنایع دستی اختصاص یافته است و مراکز آموزشی مردمی در انتقال مهارت در طبخ غذاهای سنتی اشاره کرد.

۱۱. داشتن سرمایه‌های خاص قابل‌قیاس در سطح بین‌المللی در بافت رشته‌مدنظر

شهرها باید نمونه‌های سرمایه‌هایی را ذکر کنند که منحصر به شهر هستند و توانایی کمک به کلیت مأموریت شبکه را دارند. برای مثال، باید توصیف سرمایه‌ها و چرایی مزیت آن‌ها و توانایی پاسخگویی به فعالیت‌های پیشنهادی شبکه با توجه به این سرمایه را بیان کنند. به طور مثال، شهر، میزبان مراکز فرهنگی بسیار معروفی است که فضاهای نمایشگاهی و کنسرت و سالن سینما دارد و می‌تواند در طول سال برنامه‌هایی را برای عموم مردم میزبانی کند.

۱۲. کیفیت و کمیت مطلوب افراد و سازمان‌های حرفه‌ای درگیر

شهر باید نشان دهد به صورت فعال از سازمان‌های حرفه‌ای مرتبط و شاغلین فرهنگی شهر حمایت می‌کند. پروفایل سازمان‌های حرفه‌ای فعال و نمونه و ابتکارهایی که آن‌ها را اجرا یا از آن حمایت کرده‌اند و نیز میزان تلفیق فعالیت‌های این سازمان‌ها در شبکه شهرهای خلاق، شاخص مهمی در این زمینه به حساب می‌آید. برای مثال، کانون نویسندگان می‌توانند با ترویج و ارتقای باسوادی و حمایت از نویسندگان در خلق آثار ادبی جدید، تعهد خود را در مشارکت با دیگر شهرهای خلاق عضو شبکه و میزان همکاری خود را در اجرای برنامه‌های مشابه در شهرهای دیگر نشان دهد.

۱۳. اقدامات و ابتکارات شهرداری و سازمان‌های محلی با هدف تقویت خلاقیت و بهبود وضعیت طبقه خلاق در رشته مرتبط

به طور کلی، درخواست‌کننده باید نشان دهد که رشته خلاقیت مدنظرش، بخشی از ویژگی‌های روزمره و بخش زنده شهر است. همچنین، باید دستاورد و انرژی خلاق کنونی خود را که در کل، همه جمعیت در آن شریک هستند، به نمایش بگذارد. نمونه‌های خواسته‌شده در این زمینه عبارت‌اند از: گرمی داشت خلاقیت به وسیله معماری و بناهای شهری مثل مجسمه‌ها، تندیس‌ها، خیابان‌ها و همچنین، فرصت‌های مشارکت در صنعت خلاق که در اختیار عموم قرار می‌گیرد، مثل جلسات نقد فیلم، کارگاه‌های هنرهای مردمی و صنایع دستی.

سیاست‌گذاری فرهنگی جدید
روتردام بر جمعیت گسترده
جوان این متمرکز است.
هم‌اکنون، تولید موسیقی
توسط جوانان به صنعت خلاق
این شهر تبدیل شده است،

برای مثال، کتابخانه‌های شهر رویدادهایی مثل شب شعر و سخنرانی نویسندگان را به صورت رایگان برگزار می‌کنند، تالار شهر نیز برای پخش فیلم و موسیقی به صورت رایگان استفاده می‌شود و شهر میزبان رویدادهای مردم‌محوری مانند جشنواره غذای محله است.

نمونه‌هایی از شهرهای خلاق

آمستردام

دگرگونی‌های اقتصادی آمستردام و جایگزین شدن صنایع فرهنگی و خدماتی به جای کارخانه‌ها این شهر را بیش از هر شهر دیگری شایسته عنوان شهر خلاق کرده است (رفعیان، ۱۳۸۹: ۱۲ و ۱۳). برخی از ویژگی‌های برجسته شهر آمستردام پیشینه تاریخی، طرح ساختاری مناسب، پروفایل اقتصادی صحیح، زیرساخت‌های حمل‌ونقل عمومی و خصوصی، تأمین نیازهای خدماتی مصرف‌کننده و تولیدکننده، ارتباط با سایر نقاط جهان از طریق مخابرات و دیگر ارتباطات، محیط زیست سالم، سرمایه اجتماعی مطلوب و نیز فشار مداوم خانوارهای قوی به خانوارهای ضعیف برای ارتقا و مهاجرت بین‌المللی است. افزون بر این، برنامه‌های کسب‌وکار با اولویت دادن به کارآفرینان خلاق از آن‌ها حمایت می‌کند. همچنین، اسناد جدید سیاست‌گذاری محلی آمستردام تأکید ویژه بر کیفیت زندگی، یعنی وضعیت مطلوب برای کار و زندگی را نشان می‌دهد.

روتردام

روتردام پس از اینکه در جنگ جهانی دوم تخریب شد، به شدت به اصلاح نیاز داشت و این شهر استراتژی خود در اصلاحات را مبتنی بر جذب گردشگر قرار داد. این شهر در نبود منافع فیزیکی آب‌وهوایی و محیط ساحلی، از رویدادهای فرهنگی برای گسترش گردشگری خود سود برد. از سال ۱۹۹۰ خط‌مشی این شهر بر جشن‌های هنر و وقایع فراغتی استوار شد و پس از آن، با حمایت از خط‌مشی مذکور از طریق اصلاح فضاهای خلاق جدید، همچون موزه بویج‌متر، موزه معماری ملی جدید و گالری هنری کانستال آن را پیگیری کرد. سیاست‌گذاری فرهنگی جدید روتردام بر جمعیت گسترده جوان این متمرکز است. هم‌اکنون، تولید موسیقی توسط جوانان به صنعت

خلاق این شهر تبدیل شده است، تا جایی که روتردام به عنوان پایتخت «هیپ‌هایپ»^۱ هلند شناخته می‌شود.

تورنتو

منطقه تورنتو در کانون اقتصاد خلاق کانادا قرار دارد. اجرا و نمایش برنامه‌های گوناگون در تئاتر و موزه پدیده‌ای فراگیر در سراسر تورنتو است. سالانه حدود دو میلیون بزرگسال به تئاتر و ۱۶۰ باشگاه این شهر می‌روند. موزه سلطنتی انتاریو^۲ سالانه حدود ۱ میلیون نفر و گالری هنری انتاریو^۳ بیش از ۶۵۰ هزار بازدیدکننده دارد. جشنواره بین‌المللی فیلم تورنتو^۴ بعد از جشنواره کن بزرگ‌ترین جشنواره فیلم‌های عمومی جهان به حساب می‌آید. نهادها و رویدادهای فرهنگی تورنتو فرصت گسترده‌ای برای مشارکت فرهنگی ساکنان محلی و بازدیدکنندگان فراهم آورده است. جمعیت چندفرهنگی تورنتو منبع مهم استعدادهای خلاق به‌شمار می‌آید. در سال ۲۰۰۲ حدود ۴۵ درصد جمعیت تورنتو متولد خارج بوده‌اند. جمعیتی از سراسر جهان مهارت‌ها، تجربه‌ها، شبکه‌های اجتماعی و سنت‌های هنری خود را به این شهر تزریق کرده‌اند. تعداد بسیاری از نهادهای آموزشی در تورنتو، از جمله کالج هنر و معماری انتاریو^۵، دانشگاه تورنتو^۶، دانشگاه یورک^۷ و دانشگاه رابرسون^۸ آموزش‌های پیشرفته‌ای در عرصه خلاقیت ارائه می‌دهند. در کالج‌های انتاریو با محوریت برنامه‌های خلاق بیش از ۷ هزار دانشجو در رشته‌های معماری، هنرهای نمایشی، تبلیغات، مد، طراحی و رسانه فارغ‌التحصیل شده‌اند. در سرشماری سال ۲۰۰۱، بیش از ۱۳۳ هزار نفر در صنایع خلاق تورنتو مشغول بوده‌اند.

بارسلونا

بارسلونا در حال تجربه زوال صنعتی و پیدایش صنایع خلاق

جمعیت چندفرهنگی تورنتو
منبع مهم استعدادهای خلاق
به‌شمار می‌آید. در سال ۲۰۰۲
حدود ۴۵ درصد جمعیت
تورنتو متولد خارج بوده‌اند.
جمعیتی از سراسر جهان
مهارت‌ها، تجربه‌ها، شبکه‌های
اجتماعی و سنت‌های هنری
خود را به این شهر تزریق
کرده‌اند.

۱ | Hip-Hop

۲ | The Royal Ontario Museum

۳ | Art Gallery of Ontario

۴ | The Toronto International Film Festival

۵ | Ontario College of Art & Design

۶ | University of Toronto

۷ | York University

۸ | Ryerson University

در اواخر دهه ۱۹۸۰ و تشدید روند جهانی شدن، صنعت منسوجات با سابقه کانازاوارو به زوال نهاد؛ اما در سال ۱۹۹۶ دهکده هنر شهروندان در محل کارخانه ریسندگی متروکه‌ای افتتاح شد؛ زیرا مردم این شهر خواستار مکانی هنری و عمومی بودند تا در ساعات پس از کار روزمره بتوانند از آن استفاده کنند.

مانند طراحی، رسانه، علمی پزشکی و صنایع فوق مدرن است. این شهر تلاش می‌کند از توسعه بخش‌هایی، مثل پزشکی و بهداشتی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، زیست محیطی و انرژی، صنایع غذایی و تقویت تجارت و بخش‌های اجتماعی و لجستیکی و گردشگری که ارزش افزوده چشمگیری دارند، حمایت کند. بارسلونا در دو دهه گذشته تصویر خود را از شهری صنعتی و تجاری به مادرشهری مدیترانه‌ای و بین‌المللی تغییر داده است.

سیاست‌های شهر هوشمند بارسلونا حوزه‌های گوناگونی را در بر می‌گیرد و در حوزه اطلاعات این اهداف را پی می‌گیرد: افزایش شفافیت مدیریت شهری، تشویق به استفاده کردن از داده‌های عمومی و ارتقای ساختار اقتصادی به وسیله ایجاد پایگاه واحد برای مدیریت، تعریف روبه‌های مدیریتی از طریق سامانه‌های الکترونیکی و ایجاد پایگاه داده‌های مدیریت شهری در دسترس همگان. همچنین، در حوزه خدمات هوشمند در پی فراهم کردن و مدیریت خدمات عمومی به وسیله ابزارها و اینترنت است؛ برای مثال، ایجاد برنامه گوشی همراه برای نشان دادن مکان خدمات دوچرخه‌های عمومی اجاره‌ای و در حوزه زیرساخت نیز فراهم ساختن دسترسی به شبکه و اطلاعات به صورت برخط برخی از اهداف شهر بارسلونا به حساب می‌آید.

کانازاوا

این شهر پس از پایان جنگ جهانی دوم، دانشگاه صنایع دستی و هنر را تأسیس کرد و استعدادهای محلی شهر در زمینه صنایع دستی سنتی به نوآوران قابل‌تبدیل شده‌اند. یکی از دستاوردهای این شهر پرورش هنرمندان محلی به کمک ایجاد «دهکده هنر شهروندان»^۱ و «موزه هنرهای معاصر سده بیست و یکم»^۲ است. در اواخر دهه ۱۹۸۰ و تشدید روند جهانی شدن، صنعت منسوجات با سابقه کانازاوا رو به زوال نهاد؛ اما در سال ۱۹۹۶ دهکده هنر شهروندان در محل کارخانه ریسندگی متروکه‌ای افتتاح شد؛ زیرا مردم این شهر خواستار مکانی هنری و عمومی بودند تا در ساعات پس از کار روزمره

1 | Kanazawa Art & Crafts University

2 | Citizen's Art Center

3 | The 21 Century Contemporary Art Museum of Kanazawa

بتوانند از آن استفاده کنند. این مکان ۲۴ ساعته بخش‌هایی، همچون استودیوی تئاتر، استودیوی موسیقی، استودیوی اِکولایف^۱ و یک استودیوی هنری دارد. دهکده هنر نمونه عالی نهادی فرهنگی مبتنی بر مشارکت شهروندان در ژاپن معاصر است. نمونه دیگر، موزه هنرهای معاصر است که افزون بر گردآوری و نمایش هنرهای معاصر سراسر جهان، شروع به جذب و نمایش هنرهای سنتی محلی و صنایع دستی کرده است. این موزه نمونه‌ای موفق از ترکیب و ادغام پدیده‌های جهانی و محلی به موازات پدیده‌های سنتی و مدرن است.

ملبورن

ملبورن همواره در رده زیست‌پذیرترین شهرهای جهان و در گروه بهترین شهرهای جهان از نظر کیفیت قرار دارد. فارغ از معیارهای در نظر گرفته شده، آنچه در اینجا درخور توجه است، سیستم مدیریتی این شهر است که آن را شایسته عنوان شهر خلاق کرده است. در ملبورن افزایش دسترسی و مشارکت در هنر و فرهنگ شهری، افزایش بودجه برای فرهنگ و هنر و ادبیات، تنوع فرهنگی و هنری، تشویق خلاقیت و نوآوری در طراحی محیط مصنوع توجه مدیریت شهری را جلب کرده است. یکی از شاخص‌های بسیار برجسته این رویکرد، افزایش تعداد هنرمندان نوآور و نهادهای هنری در مجموعه مدیریت شهری و توجه ویژه به هنر شهری است. تعداد آثار هنری، میزان بودجه تخصیص یافته، تعداد رویدادهای فرهنگی برگزار شده در شهر، در نظر گرفتن مکان‌هایی برای برقراری ارتباط و گفت‌وگو درباره موضوعات شهری برخی از شاخص‌های مهم دیگر در میزان موفقیت مدیران شهری ملبورن است. به بیان دیگر، مدیریت شهری در این شهر از راه‌حل‌های بسته و یک‌سویه مدیریتی و برنامه‌ریزی سیاست‌ها و طرح‌ها به سوی راه‌حل‌های باز و مشارکتی و پویا حرکت کرده است و از نظر شهروندان به عنوان صاحبان اصلی شهر در کنار نظریات تخصصی و کارشناسانه بهره می‌برد و دستاوردهای این تلفیق را در مدیریت شهری به کار می‌گیرد (خان سفید، ۱۳۹۱: ۹۳ و ۹۴).

مدیریت شهری در این شهر از راه‌حل‌های بسته و یک‌سویه مدیریتی و برنامه‌ریزی سیاست‌ها و طرح‌ها به سوی راه‌حل‌های باز و مشارکتی و پویا حرکت کرده است و از نظر شهروندان به عنوان صاحبان اصلی شهر در کنار نظریات تخصصی و کارشناسانه بهره می‌برد.

اصفهان

در سال ۲۰۱۵، اصفهان در حوزه صنایع دستی و هنرهای مردمی به شبکه شهرهای خلاق یونسکو پیوست. درخواست اصفهان برای عضویت در شبکه شهرهای خلاق یونسکو به خوبی میراث غنی اصفهان و ظرفیت اقتصادی قوی شهر را در زمینه صنایع دستی و هنرهای عامیانه نشان می‌دهد.

اهداف اصفهان برای پیوستن به این شبکه، دوری از پیامدهای شهر صنعتی و بهره‌مند شدن از مزایای سایت گردشگری است. به اعتقاد مدیران شهری، با عضویت اصفهان در این شبکه، طبقه خلاق شهر تقویت می‌شود. تقویت طبقه خلاق شهر، کارآفرینی فرهنگی و تقویت روحیه مشارکتی و استقبال از تنوع و تغییر را به‌ارمغان می‌آورد. تبادل تجربه فرهنگی و آموزشی و پژوهشی در حوزه صنایع دستی بین هنرمندان اصفهانی و شهرهای دیگر، شبکه‌ای از نوآوری‌های خلاقانه را در این حوزه رقم می‌زند. همچنین، دانش تجربی و دانشگاهی صنایع دستی را افزایش می‌دهد، زمینه گفت‌وگوهای فرهنگی صلح‌آمیز را فراهم می‌کند و دانش نهفته خود را در صنایع دستی با جهانیان به اشتراک می‌گذارد.

نگاه چهارم
اصفهان، شهر خلاق در حوزه
صنایع دستی و هنرهای مردمی

مهم‌ترین هدیه اصفهان به گردشگران داخلی و خارجی صنایع دستی است. صنایع دستی تبلور فرهنگ و روح هزاران ساله ایرانیان است. (برگرفته از متن کاربرد درخواست اصفهان)

چنانکه پیش از این گفتیم، اولین گام برای پیوستن به شبکه شهرهای خلاق یونسکو تنظیم درخواست عضویت است. یونسکو درخواست شهرها را بر اساس معیارهای موجود در بیانیه مأموریت شبکه شهرهای خلاق یونسکو^۱ بررسی می‌کند. در این بخش بر اساس معیارهای مدنظر یونسکو که در فصل سوم به تفصیل از نظر می‌گذرانیم و با استفاده از محتوای درخواست شهر اصفهان، ظرفیت این شهر برای پیوستن به این شبکه را توصیف و معرفی می‌کنیم.^۲

توصیف اجمالی شهر اصفهان

اصفهان عمری به قدمت ایران دارد و بسیاری از صاحب‌نظران آن را هدیه «زاینده‌رود» می‌دانند. «جویبار» به معنای

«سرزمین جوی‌های روان» که امروزه محله‌ای قدیمی است، اصلی‌ترین هسته شهر اصفهان بوده. با مهاجرت و سکونت یهودیان در محله جویبار، اصفهان به «یهودیه» مشهور شد. پیش از اسلام، به اصفهان «گی» به معنای «زندگی» می‌گفتند که بعد از اسلام به «جی» تغییر نام یافت. اصفهان قدیم، نام‌های دیگری، مانند «سپاهان»، «صفاهان»، «اصبهان» و «اسپادانا» نیز داشته است. این نام‌ها بیشتر با «پادگان اسب» یا «سواره‌نظام» هم‌معنا بوده‌اند و بر کارکرد نظامی و حکومتی شهر دلالت دارند. اصفهان سه بار در دوره‌های آل بویه و امپراتوری سلجوقی و دولت ملی صفوی به‌عنوان پایتخت ایران برگزیده شد و از دوره صفوی به‌عنوان عصر طلایی اصفهان یاد می‌کنند. ایده پادشاهان صفوی در تبدیل اصفهان به باغ‌شهر باعث شد سیاحانی، همچون شاردن و تاورنیه در سفرنامه‌هایشان اصفهان را همچون «شهری درون جنگل» تصویر کنند. اصفهان جاذبه‌های متعدد تاریخی دارد. به دلیل وجود ده موزه، پنج پل، دوازده مسجد، هفت کلیسا، بیست کنیسه، دو خانقاه، باغ‌ها و حمام‌ها و مناره‌ها و برج‌های بسیار و نیز تنوع بی‌نظیر صنایع دستی در فرهنگ عامه اصفهان به «نصف جهان» مشهور است.

اصفهان با مساحتی بالغ بر ۱۵ هزار ۷۰۶ کیلومتر مربع در مرکز استان اصفهان و در قلب ایران و در مسیر رودخانه زاینده‌رود جای گرفته است. این شهر با طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۳۹ دقیقه و ۴۰ ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۲ درجه و ۳۸ دقیقه و ۳۰ ثانیه شمالی بعد از تهران و مشهد سومین شهر بزرگ ایران است. ارتفاع آن بین ۱۵۵۰ متر در طرف زاینده‌رود و ۲۲۳۲ متر در طرف کوه صُفه نوسان دارد. موقعیت این شهر در میان رشته‌کوه‌های مرتفع زاگرس در غرب و مناطق پست کویری در شرق، نوسان شدیدی در میزان بارش از حدود ۷۰۰ میلی‌متر تا کمتر از ۸۰ میلی‌متر را ایجاد کرده است. همچنین، اصفهان با میانگین دمای ۲۵ درجه و آب‌وهوایی خشک و معتدل، شهری چهار فصل است.

بر اساس آخرین نقشه تنظیمی از محدوده متصل و منفصل شهر اصفهان در سال ۱۳۹۳، محدوده متصل پیشنهادی شهر اصفهان حدود ۲۰ هزار و ۵۰۰ هکتار است. محدوده‌های منفصل شهر نیز شامل پنج شهرک و سیزده روستاست. از آنجا که

محدوده اصفهان در پنجاه سال گذشته نه برابر افزایش یافته است، مدیران شهر تصمیم گرفته‌اند، تا ده سال آینده هیچ توسعه‌ای در این محدوده صورت نگیرد. در عوض، توجه به توسعه کیفی شهر اصفهان تا ده سال آینده، به ویژه نوسازی بافت فرسوده در دستور کار قرار گرفته است. به اعتقاد مدیران شهری تجدید حیات و اصلاح کالبدی شهر و رونق اقتصادی و تقویت ساختار فرهنگی شهر، بخشی از نتایج مثبت احیای بافت فرسوده است که در نهایت، به توسعه پایدار شهری می‌انجامد.

در دوره سلجوقی و در زمان طغرل بیک، اصفهان پایتخت ایران شد و این آغاز ظهور اصفهان به عنوان شهری تاریخ‌ساز به حساب می‌آید.

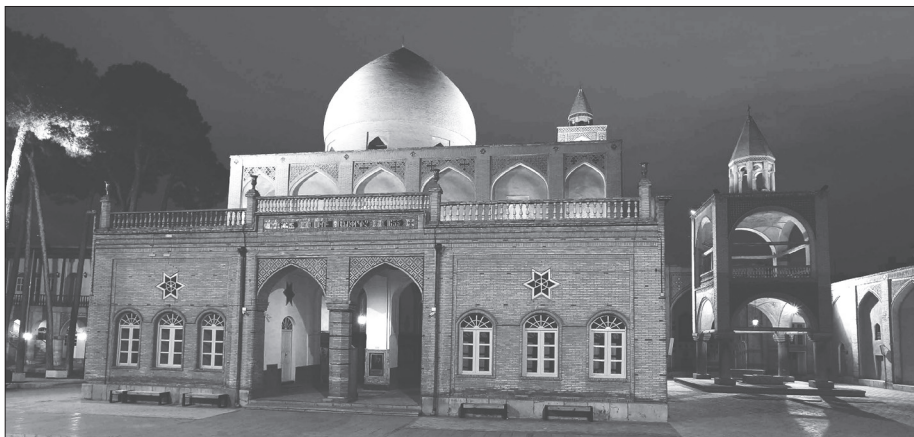
اصفهان شهر پرجمعیت و جوانی است. حدود ۳ درصد از جمعیت کشور در این شهر ساکن‌اند که بر اساس سرشماری رسمی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰، نزدیک به دو میلیون نفر برآورد شده است. با توجه به سرشماری‌های پیشین، متوسط رشد جمعیت شهر اصفهان ۱٫۹۹ درصد است و پیش‌بینی می‌شود جمعیت این شهر در سال ۱۴۰۵ به دو میلیون پانصد هزار نفر برسد. بر اساس داده‌های آمارنامه شهر اصفهان در سال ۱۳۹۷، منطقه ۸ بیشترین و منطقه ۱۱ کمترین متوسط رشد جمعیت را داشته است.

اصفهان در حوزه صنایع دستی

اصفهان دیروز

هنرهای سنتی و صنایع دستی در ایران پیشینه‌ای طولانی دارند. این هنرها شاید محصول روح‌های پرتلاطمی هستند که در حمله‌ها و آشوب‌ها، آرامش خود را در بافتن فرش و ساختن کاشی یافته‌اند. تاریخچه این هنرها پر از فرازونشیب‌های بسیار در طول سلسله‌های متفاوت است. شاید همین با مرگ دست‌وپنجه نرم‌کردن و زنده ماندن این میراث‌گران بها را به‌ارمغان آورده است.

زیبایی موجود در سبک شکلی و هندسی صنایع دستی پیش از پیروزی اسلام نشان می‌دهد حکومت‌های آن دوران حامی هنرمندان بوده‌اند. پس از آن، در اوایل دوره اسلامی، تکاملی در هنر ایجاد شد. تزیینات ماهرانه روی اشیای برنزی، کاشی، طلا و نقره شاهدی بر این ادعاست. در دوره سلجوقی و در زمان طغرل بیک، اصفهان پایتخت ایران شد و این آغاز ظهور

کلیسای وانک /

اصفهان به عنوان شهری تاریخ ساز به حساب می آید. با این حال، دوران طلایی این شهر در دوران سلسله صفوی (۱۱۰۱-۸۸۰ ه. ش. / ۱۷۲۲-۱۵۰۱ م) رقم خورد. شاه عباس اول به کمک چندین هنرمند، شهر را با مسجدها و مدرسه ها و کاخ ها زینت داد. این بناها جلوه برترین معماری اسلامی در جهان هستند. روند انتقال و آموزش هنرهای سنتی و صنایع دستی در اصفهان در چند برهه تاریخی گسسته شده است. با حمله افغان ها و وقوع جنگ های بعدی و بروز پیامدهای ناگوار آن ها، همچون قحطی و بیماری و مهاجرت، جمعیت اصفهان کاهش یافت و زندگی عموم مردم از این هنرها و صنایع فاصله گرفت. در زمان قاجار، رویشی دوباره در صنایع دستی پدید آمد و پیشه و هنر اصفهانی ها به شهرهای تهران و تبریز انتقال یافت که مقرر حکومت قاجار و محل مصرف کنندگان عمده صنایع دستی بود. با این حال، تولید انبوه در کشورهای اروپایی و تجارت ارزان قیمت ناشی از آن در قرن نوزدهم، به هنر صنایع دستی اصفهان در این دوره آسیب زد و این بازار پر رونق را در سیلاب دائمی رکود قرار داد. میرزا حسین خان تحویلدار اصفهانی در سال (۱۳۰۲ ه. ش. / ۱۹۲۳ م)، درباره وضعیت اسف بار صنایع دستی و ناتوانی این کالاها در رقابت با کالاهای وارداتی و از بین رفتن اعتبار هنرمندان اصفهان به تفصیل سخن گفته است. در همین دوره، برخی از هنرهای صنایع دستی از بین رفت و تولید بعضی به خاطر دگرگون شدن مد و تقاضای بازار و ورود تکنولوژی کاهش یافت. تغییر مد، هنر رودوزی های سنتی را از

میرزا حسین خان تحویلدار اصفهانی در سال (۱۳۰۲ ه. ش. / ۱۹۲۳ م)، درباره وضعیت اسف بار صنایع دستی و ناتوانی این کالاها در رقابت با کالاهای وارداتی و از بین رفتن اعتبار هنرمندان اصفهان به تفصیل سخن گفته است.

سکه انداخت. بعد از این دوره، کمتر از این دوخت‌ها که در لباس‌های سنتی و دکوراسیون خانه‌ها به کار می‌رفت، استفاده شد و در آستانه نابودی قرار گرفت. در همین سال‌ها، سیگار هم به طور کامل جایگزین محصولاتی مانند قلیان شد. تغییر در تکنولوژی ادوات جنگی باعث شد استفاده از ابزارهای جنگی قدیمی، مانند کلاه خود و شمشیر و زره که ساخت آن‌ها وابسته به صنایع دستی بود، منسوخ شود. تا سال (۱۲۹۹ ه.ش / ۱۹۲۰ م) هنوز دویست مسگر و چهل سفیدگر مشغول فعالیت بودند؛ اما با واردات و تولید انبوه داخلی ظروف خانگی، اتفاق مشابهی برای صنعت مسگری و سفیدگری افتاد. برخی دیگر از هنرهای صنایع دستی نیز تغییر ماهیت دادند. ساخت ابزارآلاتی مثل نعل و زین یا منسوخ شد یا در خدمت وسایل نقلیه مدرن، مانند ماشین‌ها و گاری‌ها و کامیونت‌ها قرار گرفت. در نتیجه، تعداد نیروی کار ماهر و کیفیت صنایع دستی در اصفهان، مانند دیگر مناطق ایران، رفته‌رفته کاهش یافت (فلور، ۱۳۹۳).

با شروع قرن بیستم و پس از این دوره گذار که با رکود و فطرت صنایع دستی همراه بود، صنایع دستی و هنر رونق دوباره‌ای یافت. ابتدا، دولت به بازسازی آثار تاریخی دوران سلجوقی و صفوی پرداخت که در طول قرن‌ها رها شده بود؛ برای مثال، مرمت مسجد شیخ لطف‌الله در میدان نقش جهان در سال (۱۳۰۵ ه.ش / ۱۹۲۶ م) باعث احیای هنر منسوخ شده کاشی مرقع شد. در همین دوران، هنرهای دستی زنانه، مثل سوزن‌دوزی، سکه‌دوزی، قلاب‌دوزی و ملیله‌دوزی نیز رونقی دوباره یافت.

در دهه ۱۳۱۰ ه.ش، برای نگهداری و تشویق به تولید محلی صنایع دستی، دولت «مدرسه هنرهای سنتی و صنایع دستی» را در اصفهان تأسیس کرد. رشد اقتصادی بعد از ۱۳۲۹ ه.ش، تأثیر مثبتی بر بخش صنایع دستی گذاشت. بین سال‌های ۱۳۳۱ ه.ش تا ۱۳۴۱ ه.ش، تعداد هنرمندان صنایع دستی دو برابر شد و تولیدشان حدود چهار برابر افزایش یافت. در سال ۱۳۴۲ ه.ش، دولت برای ایجاد حمایت‌های ساختاری از هنرمندان یک مرکز صنایع دستی تأسیس کرد. هدف این مرکز تأمین مواد اولیه، سازمان‌دهی دوره‌های آموزشی، آشنا کردن هنرمندان با پیشرفت‌های تکنیکی جدید و معرفی طرح‌های جدید و ایده‌های نو به منظور ارتقای کیفیت تولیدات صنایع دستی و

در دهه ۱۳۱۰ ه.ش، برای
نگهداری و تشویق به تولید
محلی صنایع دستی، دولت
«مدرسه هنرهای سنتی و
صنایع دستی» را در اصفهان
تأسیس کرد.

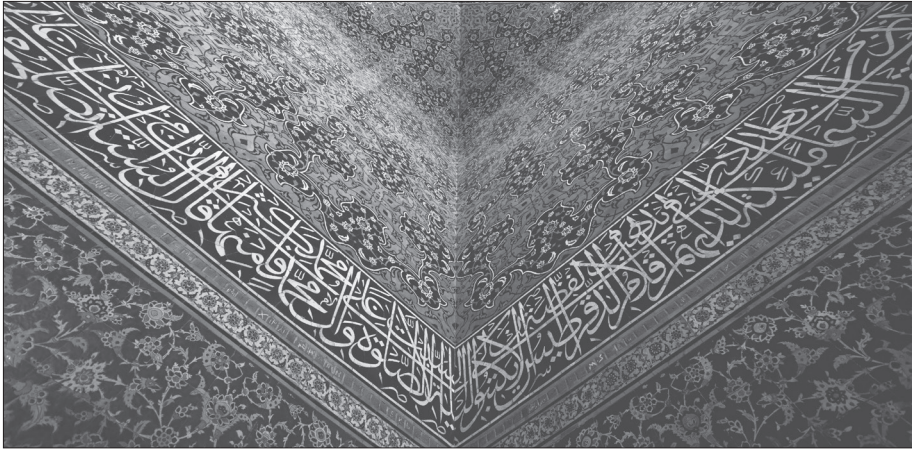
کمک به هنرمندان در بازاریابی آثارشان در دنیا بود. تأکید بر سنت در دهه ۱۳۴۰ ه.ش، هم‌زمان با دوره‌ای که دانشجویان تحصیل‌کرده در غرب به ایران بازگشتند، اشتیاقی برای زنده‌کردن برخی از سبک‌ها و تکنیک‌های پیشین ایجاد کرد. افزون بر این، برای طبقه متوسط جامعه ارزش تزئینی هنر صنایع دستی در مقایسه با ارزش کاربردی آن اهمیت یافت. هم‌زمان با این رخدادها، اصفهان به مرکز جذب گردشگر تبدیل شد. هنرمندان صنایع دستی نیز همراه با شاگردانشان در کوچه‌پس‌کوچه‌های بازار میدان نقش جهان و خیابان چهارباغ به یکی از جاذبه‌های گردشگری شهر تبدیل شدند. تغییر کاربری کاروان‌سرای مادرشاه در دهه ۱۳۴۰ ه.ش، به هتل مدرن شاه‌عباس صفوی، نقطه عطفی در تاریخ هنرهای معماری تزئینی بود. برخلاف مرمت‌کاری مساجد که استادان سنتی آن را انجام می‌دادند، بیشتر هنرمندان این پروژه از فارغ‌التحصیلان هنرستان هنرهای زیبا بودند. تمایل به ارتقای سطح تکنیک‌ها و طرح‌های خلاق در هنرهای تزئینی سنتی، مانند آینه‌کاری و کاشی‌کاری‌های هندسی، گچ‌بری، شیشه‌اندودکردن و هنرهای مرتبط با چوب، سنت و مدرنیته را در این هتل به هم پیوند داد. چنین گرایشی هتل جدید عباسی را به موزه زنده هنرهای تزئینی تبدیل کرد. تزئینات این هتل به الگوی تقلید در تزئین دیگر بناهای عمومی شهر تبدیل شد و بر طراحی داخلی عمارت‌های خصوصی تأثیر بسیاری گذاشت.

تأکید بر سنت در دهه ۱۳۴۰ ه.ش، هم‌زمان با دوره‌ای که دانشجویان تحصیل‌کرده در غرب به ایران بازگشتند، اشتیاقی برای زنده‌کردن برخی از سبک‌ها و تکنیک‌های پیشین ایجاد کرد. افزون بر این، برای طبقه متوسط جامعه ارزش تزئینی هنر صنایع دستی در مقایسه با ارزش کاربردی آن اهمیت یافت.

در ادامه این روند، تکنیک‌های تولید و سازمان‌دهی و روش‌های بازرگانی در اصفهان نیز دگرگون شد؛ اما هنوز تعداد کارخانه‌های بزرگ کم بود و کارگاه‌های تولیدی رواج بیشتری داشتند. به‌طور عمده، زنان در خانه فرش و گلیم و جاجیم می‌بافتند و در ۱۴/۱ درصد از خانه‌های اصفهان دارقالی وجود داشت. در قرن بیستم، بر مبنای اسناد موجود، زری بافی و قلاب‌دوزی و گلابتون از جمله حرفه‌های فعال در اصفهان بودند.

در نیمه دوم قرن بیستم، اصفهان گام‌های بلندی برای تبدیل شدن به شهری صنعتی برداشت. در سال ۱۳۴۴ ه.ش، محمدرضا پهلوی کارخانه ذوب‌آهن اصفهان را تأسیس کرد. بخش زیادی از نیروی کار اصفهان از کشاورزی و مشاغل

مسجد شیخ لطف‌الله /

روستایی دست کشیدند و کارگر این کارخانه شدند. ساخت مجتمع فولاد مبارکه در سال ۱۳۷۱، با ظرفیت تولید ۲۴ میلیون تن فولاد در سال، کارخانه صنایع دفاع، شرکت پلی‌اکریل، کارخانه نوید منگنز، کارخانه سیمان سپاهان و زرین خودرو، اصفهان را بیش از پیش به شهری صنعتی تبدیل کرد. در نهایت، در سال ۱۳۸۴، اصفهان به قطب صنعتی ایران تبدیل شد.

اصفهان امروز

واقعیت این است که اصفهان امروز، از پیامدهای صنعتی شدن رنج می‌برد. صنعتی شدن اگرچه در سال‌های اولیه به رشد اقتصادی اصفهان به‌عنوان یکی از کلان‌شهرهای ایران کمک کرد؛ اما اکنون آلودگی هوا و خشک‌سالی شهر را با مشکلات جدی مواجه کرده است. سوغات ناخواسته اصفهان صنعتی، محرومیت این شهر از آب‌وهوای خوشی است که جهان‌گردان در سفرنامه‌های شان از آن صحبت کرده‌اند.

نتایج طرح عظیم آمایش استان در سال ۱۳۹۳ مسئولین را برای تبدیل اصفهان به کریدور علم و فناوری و سایت گردشگری مجاب کرد. شهرداری نیز با قبول برخی واقعیت‌ها درصدد برآمد تا هویت فرهنگی محلات را با استفاده از قدرت عظیم صنایع دستی احیا کند. تشریح این چرخش استراتژیک به درکی واقع‌گرایانه از اصفهان و زیرساخت‌های فرهنگی آن با نگاهی به تاریخ هنرهای صنایع دستی نیازمند است. چنانکه گفتیم، اصفهان در عرصه زیست‌محیطی با چالش‌های

مهمانسرای عباسی /

بسیاری روبه‌روست. تحریم‌های اقتصادی و رکودهای ناشی از آن هم این وضعیت را دشوارتر کرده است؛ اما این دشواری‌ها به اصفهان بینشی نو برای تحقق آرمان «شهر فرهنگ و هنر» داده است. شاید بتوان گفت تنها راه نجات اصفهان از مشکلات صنعتی و اقتصادی و زیست محیطی تحقق بخشیدن به این آرمان باشد. به نظر می‌رسد هنرهای سنتی و صنایع دستی بتوانند تهدیدهای موجود را به فرصتی برای توسعه شهر تبدیل کنند. به دلیل اینکه این صنایع هنری در هویت و تاریخ اصفهان ریشه دوانده‌اند و با موقعیت کنونی سازگارترند و در این برهه زمانی نمی‌توانند هدف تحریم‌ها قرار گیرند، بهتر از صنایع دیگر می‌توانند مسیر توسعه را هموار کنند. مهم‌تر از همه اینکه این هنر صنعت با محیط زیست نیز مهربان است.

معیارهای لازم

۴۵

۱. توسعه مراکز شناخته‌شده خلاقیت در شهر و ترویج فعالیت‌ها در یک یا چند حوزه خلاقیت^۱

موقعیت جغرافیایی اصفهان در مرکز ایران و قرارگرفتن آن در مسیر شاه‌راه اصلی جاده ابریشم موجب شده است این شهر در خلال ادوار تاریخی، مرکز خیزش‌های جمعیتی، همچون مهاجرتی، تجارتنی، تهاجمی و سیاحتی باشد. در حال حاضر

تفاوت‌های فرهنگی و قومیتی موجود در میان شهروندان، شهر اصفهان را به گنجینه‌ای از فرهنگ‌ها و اقوام و مذاهب گوناگون تبدیل کرده است.

۱. درخواست باید منعکس‌کننده این باشد که شهر در حال پرورش خلاقیت مدنظر است و از مراکز شناخته‌شده خلاقیت و فعالیت‌های مرتبط با مشارکت فعال شهروندان در سراسر شهر حمایت می‌شوند.

نیز اصفهان با قرارگرفتن در مرکز ایران و داشتن بزرگراه‌ها و فرودگاهی بین‌المللی واقع در شمال شرق شهر، در اتصال غرب ایران به شرق و شمال ایران به جنوب نقشی کلیدی ایفا می‌کند.

تفاوت‌های فرهنگی و قومیتی موجود در میان شهروندان، شهر اصفهان را به گنجینه‌ای از فرهنگ‌ها و اقوام و مذاهب گوناگون تبدیل کرده است. در این میان، می‌توان به سکونت یهودیان و مسیحیان و زرتشتیان در محله‌های گوناگون اصفهان اشاره کرد. این هم‌زیستی مذهبی فرهنگی به شکلی است که اصفهان در آغوش خود ۹۹ درصد جمعیت یهودی و ۵۲ درصد جمعیت زرتشتی و ۷۷ درصد جمعیت ارمنه کل استان را جای داده است. یادآوری این نکته ضرورت دارد که تجارب تاریخی ناشی از حضور فرهنگ‌های گوناگون و همچنین، وجود سیزده خواهرخوانده باعث تقویت روحیه تساهل و تسامح در بین اصفهانی‌ها شده است. این موضوع پیش شرط بروز خلاقیت و در ادامه تقویت‌کننده آن نیز هست.

اصفهان با داشتن ۳۷ میلیون مترمربع فضای سبز شهری، شامل بیشه‌ها، بوستان‌ها، پارک‌های ساحلی و غیرساحلی و باغ بانوان، رتبه نخست فضای سبز در میان کلان‌شهرهای ایران را دارد. سیر پیوسته برنامه‌ریزی برای بهبود زیرساخت‌های تفریحی و مصرفی شهر را می‌توان در برنامه‌های چشم‌انداز توسعه، مانند برنامه اصفهان ۲۰۲۰، اصفهان ۸۵، اصفهان ۹۰ و اصفهان ۹۵ مشاهده کرد. برخی از اهداف این برنامه‌ها در زمینه زیرساخت‌های تفریحی و مصرفی شهر عبارت‌اند از: زندگی بخشیدن به ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی شهر، ارتقای عملکرد فرهنگی تفریحی عرصه‌ها و محورهای طبیعی و نیز افزایش امکانات و توسعه فضاهای تفریحی، ورزشی، فرهنگی، مذهبی و گردشگری. براساس نتایج پژوهش‌های نیازسنجی عمومی که هر دو سال یک بار در اصفهان انجام می‌شود، ایجاد بسترهای شادی و تفریح و فراغت، دومین درخواست عمده شهروندان اصفهانی از مسئولان شهر است. به همین دلیل، شهرداری اصفهان در مناطق پانزده‌گانه خود برای افزایش امکان زندگی شادتر برای شهروندان، گسترش زیرساخت‌های تفریحی را در مرکز توجه خود قرار داده است. در میان پروژه‌های اجراشده در سال‌های اخیر می‌توان به احیای بافت‌های

براساس نتایج پژوهش‌های
نیازسنجی عمومی که هر
دو سال یک بار در اصفهان
انجام می‌شود، ایجاد
بسترهای شادی و تفریح و
فراغت، دومین درخواست
عمده شهروندان اصفهانی از
مسئولان شهر است.

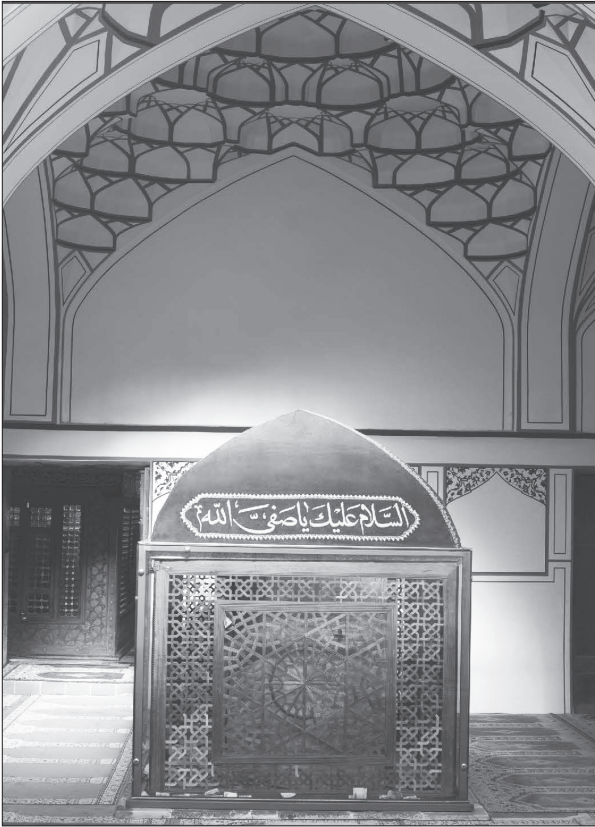
تاریخی چهارباغ عباسی و میدان امام حسین (دروازه دولت) که از بازارهای مصرفی شهر اصفهان به شمار می‌آید، گسترش پارک بزرگ جنگلی نازوان، ایجاد باغ گل‌ها، فضاهای ورزشی و ارتقای کمربند فضای سبز اشاره کرد. همچنین، در فضای تفریحی اصفهان، باغ‌ها جایگاه مهمی دارند. از سال ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ تعداد پانزده باغ در اصفهان تأسیس شده است. از این میان پنج باغ پردیس، نازوان، طوبی، طلوع و نوش با مساحت ۴۸۰۰۰ مترمربع به بانوان اختصاص دارد. این باغ‌ها همواره از نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها، کلاس‌های آموزش صنایع دستی برای بانوان شهر و خانواده‌ها میزبانی می‌کند.

در زمینه زیرساخت‌های آموزشی نیز باید گفت شهر اصفهان ۲۰۴۹ مدرسه و بیش از ۲۰ دانشگاه و ۲۷ حوزه علمی در خود جای داده است. این آمار نشان می‌دهد اصفهان یکی از چند شهر اول ایران در تربیت نیروی متخصص و وجود مراکز علمی آموزشی در سطوح عالی و تکمیلی است. همچنین، وجود ۹۲ کتابخانه و سالن مطالعه، ۱۰۱ مرکز فرهنگی، شامل فرهنگ سراها، کانون‌های فرهنگی و پرورشی، موزه و ... ۳۰ سالن سینما، ۲۰ مرکز تفریحی و یک شرکت نمایشگاه‌های دائمی با سه سالن اختصاصی، به ساختار فرهنگی شهر غنا بخشیده و به آن جلوه بین‌المللی داده است. افزون بر این، وجود ۶۸ هتل یک تا پنج ستاره و هتل سنتی و ۲۸ مهمان‌پذیر، این شهر را به مقصد گردشگری داخلی و خارجی تبدیل کرده است.

در زمینه امکانات ورزشی، اصفهان دارای ۱۱۶ مرکز سرپوشیده و روباز ورزشی است. در حال حاضر، معاونت فرهنگی اجتماعی شهرداری اصفهان بر ۴۲ مرکز ورزشی، شامل ۵۰ هیأت ورزشی و ۱۲۰۹۱۶ ورزشکار سازمان یافته نظارت می‌کند. شهرداری از فعالیت‌های گروهی ورزشی مناطق و محلات شهری، مانند مسابقات فوتبال محلات، مسابقات بسکتبال خیابانی، فوتبال ساحلی، والیبال ساحلی، مسابقات جام مولای عرشیان و مسابقات جام شهروند نیز حمایت می‌کند. چهارده مجموعه ورزشی دیگر نیز تحت نظارت و حمایت ارگان‌های خصوصی و وزارت ورزش هستند.^۲

۱. سینماهای این سالن‌ها عبارتند از: پردیس سینمایی چهارباغ (۵ سالن)، پردیس سینمایی ساحل (۹ سالن)، پردیس سینمایی سیتی سنتر (۸ سالن)، سینما سپاهان (۲ سالن)، سینما فلسطین (۱ سالن)، سینما قدس (۲ سالن)، سالن سوره، سالن سینما تک فرشچیان و سینما بهمن خوراسگان.

۲. برگرفته از آمارنامه شهر اصفهان ۱۳۹۶

اماکن مذهبی و تاریخی اصفهان

در اصفهان بیش از ۵۰ مرکز خدمات بهداشتی درمانی، ۲۶ دفتر پست، ۱۶۰ دفتر خدمات ارتباطی و بیش از ۳۰ مرکز حفاظت امنیت شهری مشغول به کار هستند و به شهروندان و گردشگران خدمات گوناگونی ارائه می‌دهند. در زمینه زیرساخت‌های مخابراتی نیز ۲ ایستگاه رادیویی و ۲ ایستگاه تلویزیونی در اصفهان، شبکه تلویزیونی و رادیویی مستقل اصفهان را پشتیبانی می‌کنند. ضریب نفوذ شبکه ارتباطی مخابرات در شهر اصفهان ۹۷ درصد است؛ یعنی ۱۲۴ کیلومتر شبکه فیبر نوری با سرعت ۱۶ مگابایت بر ثانیه اکثریت مطلق شهروندان را تحت پوشش ارتباطی قرار داده است.

مادی ناصرم /

۲. فضاهای فرهنگی مناسب برای تمرین و مصرف و برای فعالیت‌های آموزشی مرتبط با در رشته مدنظر^{۱۱}

به‌طور مشخص، برخی از زیرساخت‌های فرهنگی و مصرفی شهر در حوزه صنایع دستی اصفهان عبارت‌اند از:

سینماها

اصفهان صاحب ۹ سینماست. این سینماها عبارتند از: پردیس سینمایی چهارباغ (۵ سالن)، پردیس سینمایی ساحل (۹ سالن)، پردیس سینمایی سیتی سنتر (۸ سالن)، سینما سپاهان (۲ سالن)، سینما فلسطین (۱ سالن)، سینما قدس (۲ سالن)، سینما سوره، سینماتک فرشچیان و سینما بهمن خوراسگان. بر اساس آخرین آمارها، سالانه بیش از ۲ میلیون نفر از شهروندان اصفهانی به سینما می‌روند.

موزه‌ها و کتابخانه‌ها

اصفهان ۱۸ موزه تاریخی و هنری در خود جای داده است. موزه هنرهای تزئینی، موزه هنرهای معاصر، خانه شیخ‌الاسلام، موزه خط حوزه هنری و موزه مدرسه سعدی مهم‌ترین موزه‌های تحت نظارت شهرداری و سازمان میراث فرهنگی،

۱۱. درخواست باید جزئیات زیرساخت‌های عمومی و خصوصی اختصاص داده شده برای حفظ و ترویج و اشاعه رشته مرتبط مانند سینماها، کتابخانه‌ها، فروشگاه‌های کتاب، مراکز فرهنگی، بازارهای مواد غذایی و سالن‌های کنسرت را شرح دهد.

گردشگری و صنایع دستی استان اصفهان هستند. این موزه‌ها همواره پذیرای علاقه‌مندان به هنرهای سنتی و صنایع دستی و گردشگران داخلی و خارجی هستند. مهم‌ترین موزه‌ها و کتابخانه‌های فعلی در زمینه صنایع دستی را می‌توان چنین برشمرد:

موزه هنرهای تزیینی^۱

ساختمان موزه هنرهای تزیینی را حدود ۴۰۰ سال پیش برای نگه‌داری از لوازم سوارکاری و یراق‌آلات و مرکب‌های سلطنتی بنا کردند و به همین دلیل به آن «رکیب‌خانه» می‌گفتند. عمارت رکیب‌خانه در دوران قاجار اندرونی ظل‌السلطان، فرزند ناصرالدین شاه قاجار بود و در زمان پهلوی به اداره آمار و ثبت احوال تبدیل شد. پس از انقلاب اسلامی این عمارت به دلیل قدمت و معماری چشم‌نوازش به‌عنوان ثروتی ملی تحت نظارت سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قرار گرفت و در مرداد ۱۳۷۵ به‌عنوان موزه به روی شهروندان گشوده شد. براساس آخرین آمار موجود، هر سال نزدیک به ۱۷ هزار نفر از این موزه بازدید می‌کنند.

آفریده‌هایی در گستره خط و کتابت، آثار لاک‌ی و روغنی، دست‌بافته‌ها و رودوزی‌های سنتی، نگارگری، آثار فلزی، آبیگینه فلزی و آثار چوبی، بخش‌های هفت‌گانه موزه را تشکیل می‌دهند. این موزه برای هنرمندان تازه‌کار روزنه‌ای برای ورود به دنیای هنر است و دانش‌آموزان و دانشجویان و بازنشستگان هم می‌توانند رایگان از آن بازدید کنند.

موزه هنرهای معاصر^۲

این موزه را در دوره قاجار تجدید بنا کردند و دیوارهای آن را با هنرهای تزیینی آراستند. اتاق‌های تودرتوی این بنا مامن و مأوای مسعودمیرزا، حاکم وقت اصفهان بوده است. موزه هنرهای معاصر افزون بر اینکه با گردآوری، حفظ، مرمت و نمایش آثار هنری، مردم و هنرمندان را با هنرهای معاصر آشنا می‌کند؛ دست‌اندرکار برگزاری نمایشگاه‌های گوناگون هنری داخلی و خارجی، برگزاری نشست‌های تخصصی و کارگاه‌های آموزش هنری، ارائه خدمات کتابخانه تخصصی هنر

ساختمان موزه هنرهای تزیینی را حدود ۴۰۰ سال پیش برای نگه‌داری از لوازم سوارکاری و یراق‌آلات و مرکب‌های سلطنتی بنا کردند و به همین دلیل به آن «رکیب‌خانه» می‌گفتند.

۱ | http://en.wikipedia.org/wiki/Museum_of_Decorative_Arts,_Isfahan

۲ | http://www.isfahan.ir/ShowPage.aspx?page=_=form&order=show&lang=1&sub=10/20/20&PageId=155&codeV=1&tempane=ghardeshgary

و اجرای فراخوان های گوناگون هنری و تورهای گردشگری ویژه هنرمندان نیز هست. متولیان موزه با دغدغه گردهم آوردن هنرمندان و مردم، برنامه هایی، همچون سخنرانی استادان برجسته رشته های گوناگون هنری برگزار می کنند.

خانه شیخ الاسلام^۱

خانه شیخ الاسلام یا تکیه شیخ الاسلام اثری زیبا از دوره قاجار و بخشی از مجموعه خانه های شیخ الاسلام است. قسمت جنوبی به عنوان مهم ترین بخش خانه، ایوانی با سقف مقرنس کاری شده و تزیینات نقاشی گل و بوته دارد. پنجره های مشبک چوبی، شیشه های رنگی و دیوارهای نقاشی و گچ بری شده، چهره این خانه را دلنشین تر کرده است. در دوران جنگ تحمیلی، قسمت جنوب شرقی این بنا ویران شد؛ اما با کمک پروژه های بازسازی شهرداری آن را بازسازی کردند. در برخی از روزهای سال، واحدهای صنایع دستی سازمان میراث فرهنگی با نمایش دادن آثار هنرمندان هنرهای سنتی و صنایع دستی، میهمان این خانه هستند. گردشگرهای ایرانی و خارجی و پژوهشگران و دانشجویان هم از این مهمان نوازی بی بهره نیستند.

کتابخانه حوزه هنری^۲

این کتابخانه جامع با مساحت ۱۲ هزار مترمربع روزانه پاسخگوی نیاز بیش از ۲ هزار نفر از شهروندان است. در مجموع، این کتابخانه بیش از ۱۲۰ هزار جلد کتاب دارد. بخش های گوناگون این کتابخانه عبارت اند از: امانت کتاب با بیش از ۱۲۰ هزار جلد کتاب، بخش دیداری شنیداری با بیش از ۴۸۰۰ عنوان CD و DVD، بخش مرجع با بیش از ۱۱ هزار جلد کتاب، بخش کتب نفیس با بیش از ۷۰۰۰ جلد کتاب خطی و چاپ سنگی و نفیس، با بیش از ۳۲۰ عنوان مجله و ۲۰ عنوان روزنامه و بخش نشریات قدیمی با ۴۷۳ عنوان مجله قدیمی و ۱۰ عنوان روزنامه قدیمی. همچنین، سالن ها و گالری هایی، نظیر سالن مطالعه ویژه دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری، سالن همایش ویژه برگزاری سمینارهای علمی و فرهنگی، سالن آموزش ویژه برگزاری دوره های آموزشی و گالری های هنری در این کتابخانه تعبیه شده است. در بخش کتاب های فارسی ۵۷ هزار و ۲۳۱ نسخه

۱ | http://en.wikipedia.org/wiki/Sheykh_ol-Eslam/27s_House

۲ | <http://www.artesfahan.ir/>

موزه هنر معاصر اصفهان /

کتاب در زمینه‌های هنر، ادبیات، تئاتر، موسیقی و سینما وجود دارد. بخش کتاب‌های غیرفارسی بیش از ۱۰ هزار نسخه کتاب هنری و ادبی لاتین را در خود جای داده که آثار هنرمندان و نویسندگان بنام جهان است. بخش مرجع نیز ۱۸۰۴ عنوان کتاب فارسی در زمینه‌های هنر، ادبیات، تئاتر، موسیقی، سینما و عکاسی دارد.

کتابخانه دانشگاه هنر^۱

کتابخانه دانشکده پردیس اصفهان در سال ۱۳۷۹ با تغییر نام دانشگاه، به کتابخانه دانشگاه هنر اصفهان تغییر نام داد. اکنون این کتابخانه با ۱۸۵ هزار جلد کتاب، به‌عنوان مهم‌ترین کتابخانه تخصصی هنر در استان اصفهان شناخته می‌شود. این کتابخانه تخصصی محیط مناسبی برای دانشجویان و متخصصان و استادان دانشگاه فراهم آورده است.

کتابخانه تخصصی موزه‌ها^۲

کتابخانه تخصصی موزه‌ها با داشتن دست‌کم ۱۵۰۰ جلد کتاب تخصصی در زمینه هنرهای ایرانی از کتابخانه‌های بسیار مهم شهر به حساب می‌آید و فقط هنرمندان با سابقه می‌توانند به

۱ | <http://library.aui.ac.ir/>

۲ | http://isfahanonline.ir/?part=special_gardeshgari&inc=library&id=47

عضویت آن درآیند. برخورداری از امکانات و تجهیزات و تکنولوژی روز دنیا این امکان را برای کتابخانه تخصصی موزه‌ها فراهم آورده است تا از بیش از شش نمایشگاه و کنفرانس با موضوع هنرهای سنتی معاصر و مستظرفه و صنایع دستی میزبانی کند و محیطی برای گفت‌وگو بین هنرمندان و دانشجویان باشد. این مجموعه با برگزاری مراسم‌های یادبود برای هنرمندان فقید، زمینه پیوند هنرمندان برجسته قدیمی و هنرآموزان نوپا را فراهم می‌کند.

۳. پایداری و پویایی اقتصادی بخش مرتبط، تعداد افراد حرفه‌ای، کانون‌های رسمی و غیررسمی، تعداد شغل‌های موجود و برنامه‌ریزی شده درگیر^۱

بر اساس آخرین آمار معاونت هنرهای سنتی و صنایع دستی در حال حاضر در ایران ۳۶۶ رشته صنایع دستی وجود دارد که در سطح استان اصفهان هنرمندان در ۱۹۶ رشته به آفرینش هنری مشغول‌اند. از این تعداد، هنرمندان شهر اصفهان در ۶۷ رشته فعال‌اند. تعدد و تنوع هنرهای سنتی و صنایع دستی در اصفهان سبب شده است این استان به‌عنوان قطب صنایع دستی ایران شناخته شود. بر اساس داده‌های سند آمایش استان، اصفهان با داشتن ۹۰۰۰ کارگاه و مغازه و ۱۵۰۰ هنرمند و صنعتگر از شهرهای کم‌نظیر ایران در هنرهای صنایع دستی به حساب می‌آید. این آمار کارگاه‌های خانگی و صنعتی دارنده پروانه تولید را شامل می‌شود. بر اساس آمارهای مکتوب در آمایش شهر اصفهان، هنرمندان این شهر در سال‌های اخیر ۱۰۲ م‌هر اصالت یونسکو و ۱۵۸ نشان ملی در صنایع دستی دریافت کرده‌اند. در استان حدود ۳۴۲۰ کارگاه تولیدی صنایع دستی فعال هستند که در شاخه‌های گوناگون پروانه تولید صنایع دستی دارند. از این تعداد ۲۵۳۷ کارگاه تولیدی در شهر اصفهان واقع شده‌اند. افزون بر این، ۳۵۳۵ کارگاه خانگی به پویایی این شهر در ۶۷ رشته از ۱۹۶ رشته موجود در استان، در بخش صنایع دستی افزوده‌اند. در پنج سال اخیر نیز هنرمندان اصفهانی در ۱۱ نمایشگاه محلی، ۲۲۵ نمایشگاه داخلی و ۲۰ نمایشگاه بین‌المللی حضور یافته‌اند و ۱۶ انجمن غیرانتفاعی دوستدار صنایع دستی ایجاد کرده‌اند. ناگفته نماند، در میدان نقش جهان و بازار بزرگ قیصریه که از

۱. درخواست باید نشان دهد که بخش مرتبط، نقش مهمی در اقتصاد شهر ایفا می‌کند.

در بین پاساژها و مجتمع های تجاری و تولیدی، میدان نقش جهان، در قلب شهر اصفهان، بزرگ ترین مرکز تولید و فروش صنایع دستی شهر اصفهان است. میدان نقش جهان در کنار ایجاد روابط اقتصادی بین تولیدکنندگان و فروشندگان خریداران فرصتی برای رجوع به هویت گذشته را نیز فراهم کرده است.

نمایشگاه ها و فروشگاه های بسیار بزرگ صنایع دستی در جهان به شمار می روند، در کنار عرضه محصولات صنایع دستی، استادکاران به تربیت هنرجویان مشغول اند. به تازگی، بازارها و نمایشگاه های مجازی نیز رونق این بازار را دو چندان کرده اند. در بین پاساژها و مجتمع های تجاری و تولیدی، میدان نقش جهان، در قلب شهر اصفهان، بزرگ ترین مرکز تولید و فروش صنایع دستی شهر اصفهان است. میدان نقش جهان در کنار ایجاد روابط اقتصادی بین تولیدکنندگان و فروشندگان و خریداران فرصتی برای رجوع به هویت گذشته را نیز فراهم کرده است. صدای هماهنگ چکش ها در بازار مسگرها، آوای ظریف تق تق در کارگاه های قلم زنی، بشقاب های لاجوردی مینا کاری شده و بوی رنگ در کارگاه های قلم کاری، در بین صداها و رنگ ها و بوهای دنیای امروز مجالی برای آرامش یافتن و قدم زدن در تاریخ فراهم می کند.

شاعرانگی صفویان به میدان نقش جهان محدود نشده است. طراحی خیابان چهارباغ عباسی در سال (۹۷۰ ه. ش / ۱۵۹۱م)، نماینده ای دیگر از ذوق لطیف آنهاست. این خیابان از محل دروازه دولت آغاز می شود و تا دامنه کوه صُفه ادامه می یابد. خیابان چهارباغ عباسی با درختانی سر به فلک کشیده و حجره هایی در بدنه خیابان، جایگاهی برای تلفیق اقتصاد و هنر و طبیعت است. این حجره ها با وجود ساخت وسازهای بلندمرتبه اطراف شان، بلندی طبع خود را نه از ارتفاع که از هنر طلب می کنند. در بیشتر این حجره ها هنرمندان به تولید و فروش صنایع دستی مشغول اند. در نهایت، گفتنی است که مرزهای تولید صنایع دستی در اصفهان به مرکز شهر محدود نیست و مناطق دیگری در اصفهان، مانند منطقه قدیمی و ریشه دار خوراسگان، یعنی منطقه ۱۵، نیز سهمی از این انتقال هنر تاریخی و تاریخ هنری را بردوش می کشد.

مشاغل ایجاد شده و مورد انتظار در آینده

در اصفهان حدود ۱۷ هزار و ۸۰۰ کارگاه انفرادی و گروهی وجود دارد و بیش از ۲ هزار و ۵۰۰ هنرمند و صنعت گر در زمینه هنرهای سنتی و صنایع دستی فعالیت می کنند. سند آمایش هنرهای صنایع دستی هم نشان می دهد اداره کل میراث فرهنگی،

صنایع دستی و گردشگری تا سال ۱۳۸۸ تعداد ۱۳۴۲ کارت شناسایی برای هنرمندان اصفهانی صادر کرده است. این تعداد دو سال بعد به ۳۸۹۶ نفر و در سال ۱۳۹۲ به ۶۱۰۲ نفر افزایش یافته است. افزون بر این، در سامانه الکترونیک سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ۲۱۰ هنرمند شاخص با درجه هنری ۱ تا ۳ معرفی شده‌اند. بر اساس این آمارها بخش چشمگیری از جمعیت اصفهان در این حوزه مشغول به کار هستند. با این حال، با توسعه این حوزه ممکن است افراد بیشتری قدم به این عرصه بگذارند و نرخ بیکاری ۹ درصدی در اصفهان نیز کاهش یابد.

در سال‌های اخیر، برای استفاده از چنین توان بالقوه‌ای برخی از خانه‌های قدیمی اصفهان را مرمت کرده‌اند و در اختیار هنرمندان قرار داده‌اند. این هنرمندان به دلیل نداشتن کارگاه یا از این کار دست کشیده بودند یا زمینه فعالیت‌شان بسیار محدود بود؛ ولی در حال حاضر با سایر همکاران‌شان در این خانه‌ها مشغول به کار هستند. تعدادی از افراد خیر هم زمینه آموزش و اشتغال سرپرستان خانواده‌های فقیر را در زمینه صنایع دستی فراهم کرده‌اند. احیای رشته‌های منسوخ شده و ایجاد اشتغال در آن‌ها هم بر افزایش اشتغال در صنایع دستی تأثیر بسزایی می‌گذارد. این راهکار به خصوص در روستاهایی که طعمه خشک‌سالی شده‌اند با جدیت بیشتری دنبال می‌شود و روستاییان و کشاورزان به آموختن یکی از این هنرها، به‌ویژه هنرهای بومی منطقه خودشان تشویق می‌شوند. برای مثال، از هنر عبابافی و گلیم‌بافی در نائین حمایت شد و کارگاه‌های زیرزمینی مرمت شده‌اند و در کنار پیرمردها، چند جوانی هم نخ و دفتین به دست دارند.

۴. تجربه و تعهد در میزبانی جشنواره‌ها و رویدادها در سطح ملی یا بین‌المللی^۱

هنرهای سنتی و صنایع دستی میراث کهنی هستند که به شدت در انتظار دیده شدن‌اند. در دوره‌های نه‌چندان دور، فرصت لذت‌بردن از این میراث هنری فقط برای گروهی اندک فراهم بود؛ اما این روزها به مدد جشنواره‌ها و نمایشگاه‌ها

۱. درخواست باید تجربه شهر در میزبانی انواع رویدادها و جشنواره‌ها را به منظور ترویج رشته خلاقیت مرتبط توضیح دهد.

بازار قزوین/

همه شهروندان می‌توانند از این آفرینش‌های خلاقانه لذت ببرند. در ادامه، مهم‌ترین نمونه‌های فعالیت‌های اخیر را به تفکیک جشنواره‌ها و نمایشگاه‌ها از نظر می‌گذرانیم.

رویدادهای بین‌المللی

در دنیای امروز که بسیاری از رویدادها تحت‌تأثیر سیاست قرار دارد، عجیب نیست که هنرهای سنتی و صنایع‌دستی هم به‌خاطر مواضع سیاسی از حضور در صحنه بین‌المللی محروم شوند. هنرهای صنایع‌دستی نیز از تحریم‌های شدید سیاسی و اقتصادی درامان نمانده‌اند. براساس سند آمایش صنایع‌دستی، حضور اصفهان در نمایشگاه‌های بین‌المللی در حوزه هنرهای صنایع‌دستی از ۷ بار در سال ۱۳۸۹ به ۳ بار در سال ۱۳۹۲ رسیده است. با این حال، تلاش برای بهره‌مندشدن از فضاهای بین‌فرهنگی همچنان ادامه دارد. جشنواره و اجلاس میراث فرهنگی ناملموس^۱ رویداد فرش صلح، شرکت در رویدادهای هر ساله انتخاب بهترین فرش دنیا^۲ و برگزاری تورهای بین‌المللی آموزشی‌گردشگری فرش دست‌باف اصفهان نمونه‌هایی از این تلاش‌ها هستند.

همچنین، اصفهان میزبان و میهمانی فعال در جشنواره‌های فرهنگی است. اصفهان در اولین «جشنواره شهرهای

1 | ICCN

2 | www.domotex.de/home

«هفته فرهنگی ایران» در
تیرا ۱۳۹۱ در بیروت لبنان برگزار
شد. اصفهان به نمایندگی از
جمهوری اسلامی ایران این
مراسم را برگزار کرد و گروه‌های
گوناگون فرهنگی و هنری
شرکت کردند.

خواهرخوانده اصفهان» در سال ۱۳۹۰ از شهرداران شهرهای
باش رومانی، بعلیک لبنان، سن پترزبورگ روسیه، کویت کویت،
فرایبورگ آلمان، کوالالمپور مالزی و لاهور پاکستان و نیز سفرا
و هنرمندان شهرهای ایروان ارمنستان، بافرسلونای اسپانیا،
داکار بنگلادش، شیان چین، فلورانس ایتالیا و هاوانای کوبا
میزبانی کرد. مهمان‌های این جشنواره در برنامه‌های بازدید
از آثار تاریخی شهر اصفهان و نمایشگاه هنرهای تجسمی،
صنایع دستی و همچنین مراسم روز طبیعت شرکت کردند.
افزون بر این، خواهرخوانده‌های شهر اصفهان در دومین دوره
جشنواره «جلوه‌های آب» با فیلم‌ها و عکس‌های خود در بخش
غیررقابتی این جشنواره حضور یافتند. هم‌زمانی این جشنواره
با جشن نوروز، سبب شد شهرهای خواهرخوانده اصفهان با
این میراث معنوی دیرینه ایرانی و مراسم‌های مخصوص آن
آشنا شوند. همچنین، حضور گردشگران داخلی از شهرهای
گوناگون ایران در اصفهان به واسطه سفرهای نوروزی، موجب
آشنایی آن‌ها با هنر اصفهان و شهرهای خواهرخوانده‌اش شد.
در اجلاس و جشنواره بین‌المللی میراث فرهنگی ناملموس که
در گانگ‌ئونگ کره جنوبی در آبان ۱۳۹۱ برپا شد، گروه ورزش
باستانی، گروه موسیقی، گروه طراحی فرش و گروه نقالی و
شاهنامه‌خوانی به نمایندگی از اصفهان برنامه اجرا کردند.
در فستیوال یک‌روزه بوسان هم، پیش از آغاز اجلاس، گروه
هنرهای سنتی و صنایع دستی، آثاری را به نمایش گذاشتند.
«هفته فرهنگی اصفهان» از برنامه‌های پُرونقی است که
در شهرها و کشورهای دیگر برگزار می‌شود. این برنامه در
مرداد ۱۳۸۹ در الجزایر برگزار شد. در این رویداد هنرمندان
برجسته در رشته‌های گوناگون صنایع دستی و هنرهای
تجسمی، موسیقی، فیلم، نقالی و پرده‌خوانی حضور داشتند.
نمایشگاه آثار صنایع دستی، کارگاه آموزشی، اجرای ورزش
پهلوانی و زورخانه‌ای، موسیقی و نمایش فیلم از برنامه‌های این
هفته فرهنگی بود. هفته فرهنگی اصفهان در دوبلین ایرلند در
خرداد ۱۳۹۱ برگزار شد. در این هفته فرهنگی ۱۷ هنرمند به همراه
آثار خود برای برگزاری نمایشگاه و کارگاه آموزشی به ایرلند سفر
کردند. این هنرمندان در رشته‌های موسیقی و صنایع دستی،
مانند قلم‌زنی، فرش و طراحی فرش، مینیاتور، نقاشی مدرن،
خاتم، ملیله‌کاری، عکاسی و نیز ورزش زورخانه‌ای و پهلوانی

فعالیت می‌کردند. در برنامه‌ای مشابه، «هفته فرهنگی ایران» در تیر ۱۳۹۱ در بیروت لبنان برگزار شد. اصفهان به نمایندگی از جمهوری اسلامی ایران این مراسم را برگزار کرد و گروه‌های گوناگون فرهنگی و هنری شرکت کردند که از آن میان می‌توان به هنرمندان برجسته صنایع دستی و هنرهای تجسمی، مانند فرش، ملیله‌سازی، معرق چوب، فیروزه‌کوبی، خاتم، قلمکار، میناکاری، قلم‌زنی نقره، تذهیب و تشعیر، نگارگری، نقاشی خط، نقاشی، خوش‌نویسی و عکاسی اشاره کرد. در این برنامه، غرفه‌ای علمی برای معرفی دانشگاه‌ها و مراکز و مؤسسه‌های علمی و پژوهشی اصفهان به همراه ارتباط برخط دایر شد. «هفته فرهنگی اصفهان» در مدائن نیز در فروردین ۱۳۹۲ برگزار شد. در هفته اصفهان، عناصر گوناگون فرهنگی این شهر، همچون آداب و رسوم، پوشش‌های سنتی، غذاها و شیرینی‌ها، صنایع دستی، هنرهای سنتی، آثار تاریخی و دستاوردهای علمی در بخش‌های مختلف معرفی شدند. در رویدادی متقابل، «هفته فرهنگی ژاپن» در اصفهان در دی ۱۳۹۰ در موزه هنرهای معاصر اصفهان برپا شد. در این هفته فرهنگی نمایشگاه و کارگاه صنایع دستی، کارگاه آموزش اوریگامی به دانش‌آموزان و کارگاه آموزش گل‌کاری ژاپنی نیز برگزار شد.

در عرصه نمایشگاهی نیز مشارکت اصفهان چشمگیر بوده است. نمایشگاه بین‌المللی تخصصی صادراتی صنایع دستی با حضور ۳۶ هنرمند و صنعتگر از کشورهای چین، پاکستان، سودان، سنگال، نیجریه، تایلند و سوریه و ۸۰۰ هنرمند صنایع دستی از ۳۱ استان ایران در سال ۱۳۹۱ برگزار شد. در این نمایشگاه محصولات، مانند گلیم، شیشه، خاتم، مینا، منبت چوب، معرق، فرش، سرامیک و کاشی‌کاری به نمایش درآمد. در اوایل سال ۱۳۹۴ نیز آثار هنری و تولیدات صنایع دستی مددجویان بهزیستی کشور در نمایشگاهی در دبی در معرض دید علاقه‌مندان قرار گرفت. در این نمایشگاه انواع فرش، تابلوفرش، گلیم و تولیدات صنایع دستی برای فروش عرضه شد. در همین سال، نمایشگاه صنایع دستی ویژه میهمانان اجلاس سران غیرمتعهدها در باغ‌موزه چهل‌ستون اصفهان برگزار شد. در این نمایشگاه ۹۰ هنرمند صنایع دستی آثار خود را در ۸۹ غرفه

در رویدادی متقابل، «هفته فرهنگی ژاپن» در اصفهان در دی ۱۳۹۰ در موزه هنرهای معاصر اصفهان برپا شد. در این هفته فرهنگی نمایشگاه و کارگاه صنایع دستی، کارگاه آموزش اوریگامی به دانش‌آموزان و کارگاه آموزش گل‌کاری ژاپنی نیز برگزار شد.

به مدت یک هفته به نمایش گذاشتند. در این رویداد ۸۰ هزار گردشگر خارجی از آثار هنرمندان اصفهانی در ۳۵ رشته، از جمله قلم زنی، گره چینی، سازه های چوبی، سفال و سرامیک، نقره، مینا و نگارگری (گل و مرغ) بازدید کردند. هنرمندان زیلوبافی، شعربافی، مخمل و ماشته بافی نیز به اجرای زنده هنر خود پرداختند.

در سال های اخیر نیز دومین نمایشگاه بزرگ فرش دست باف ایرانی، در شهر توکیو در سال ۱۳۹۳ با همکاری اتحادیه فرش دست باف برگزار شد. در این نمایشگاه گزیده ای از بهترین قالی های دست باف ایرانی به نمایش درآمد. استقبال چشمگیر بازدیدکنندگان ژاپنی سبب شد در سال ۱۳۹۴ نیز این نمایشگاه با همکاری اعضای اتحادیه فرش ایران در ژاپن برگزار شود. آیین نکوداشت فرش دست باف ایران هم در سال ۱۳۹۱، به مناسبت روز جهانی موزه با همکاری شرکت بین المللی نمایشگاه های کرج، کمیسیون ملی یونسکو در ایران، همکاری موزه فرش ایران و مرکز ملی فرش ایران برپا شد.

هفته نکوداشت اصفهان، رویداد فرهنگی دیگری است که چند سالی است در اصفهان برگزار می شود. در این هفته که در اردیبهشت ماه برگزار می شود، معمولاً از سفرای کشورها و شهرهای خواهرخوانده اصفهان برای حضور در این برنامه دعوت به عمل می آید. تنها در یک سال، بیش از ۴۰ سفیر از ۲۵ کشور در مراسم و برنامه های گوناگون هفته نکوداشت اصفهان شرکت کردند. در طول برگزاری هفته نکوداشت اصفهان، سازه های بزرگی برای معرفی صنایع دستی اصفهان در سرتاسر شهر جانمایی می شود.

رویدادهای ملی

در پنج سال اخیر در ایران ۲۲۵ نمایشگاه در ۱۹۶ رشته از هنرهای صنایع دستی برگزار شده است. «نمایشگاه آثار هنری معلولان در موزه فرش»، «بیسست ویکمین نمایشگاه فرش دست باف»، «نمایشگاه بزرگ فرش دست باف تهران»، «نمایشگاه فرش دست باف کیش»، «نمایشگاه فرش و صلح»، «نمایشگاه توانمندی های تولید و عرضه فرش دست باف ایران»، «نمایشگاه زنده تولید صنایع دستی» و «جشنواره فرش های نفیس و عشایری ایران» تعدادی از این جشنواره ها و نمایشگاه ها است. تورهای آموزشی گردشگری فرش دست باف

هفته نکوداشت اصفهان،
رویداد فرهنگی دیگری
است که چند سالی است در
اصفهان برگزار می شود. در این
هفته که در اردیبهشت ماه
برگزار می شود، معمولاً از
سفرای کشورها و شهرهای
خواهرخوانده اصفهان برای
حضور در این برنامه دعوت به
عمل می آید.

هم از رویدادهایی است که با هدف رونق بخشیدن به صنعت فرش دست باف برگزار می‌شود.

«همایش ملی صنایع فرهنگی و نقش آن در توسعه پایدار» در سال ۱۳۹۰ در کرمانشاه برگزار شد. این همایش بر این محورها متمرکز بود: توسعه پایدار، گردشگری، درآمد و فرصت، کارآفرینی و مدیریت کسب و کارهای دانش بنیان، ارتباط مؤثر صنعت و دانشگاه، توسعه پژوهش‌ها در زمینه هنرهای صنایع دستی و توسعه هنرهای صنایع دستی عشایر.

در حوزه فرش دست باف رویدادهای ویژه‌ای برگزار می‌شود؛ برای مثال، «جشنواره فروش فرش دست باف» که برای اولین بار در سال ۱۳۸۸ برپا شد، برآشتی مردم ایران با فرش دست باف تمرکز دارد. همچنین، «جشنواره فرش برتر ایران» در سال ۱۳۹۱ در موزه ملی فرش ایران برگزار شد.

افزون بر جشنواره‌ها و نمایشگاه‌ها و همایش‌ها، در سطح ملی، سخنرانی‌های بسیاری با محوریت هنرهای صنایع دستی برگزار شده است. یادبودها و بزرگداشت‌ها و هم‌اندیشی‌ها یکی از بسترهای اصلی این سخنرانی‌هاست. آیین بزرگداشت استاد سیدجواد صانعی، مراسم یادبود استاد مهرانگیز مظاهری تهرانی، آیین بزرگداشت فرش دست باف ایران و هم‌اندیشی فرش دست باف، برخی از این رویدادها هستند.

رویدادهای محلی

«جشنواره‌های بهاره صنایع دستی» هر سال و به مناسبت آغاز سال نو در سطح شهر اصفهان و با هدف معرفی صنایع دستی شهر برپا می‌شود. تعطیلات آغاز سال در فروردین، زمان مناسبی است تا شهروندان اصفهانی و گردشگران با این صنایع و نحوه ساخت و استفاده از آن‌ها آشنا شوند.

در بررسی رویدادهای تازه‌تری می‌توان به «جشنواره صنایع دستی» اشاره کرد. این جشنواره در سال ۱۳۹۳ و هم‌زمان با اجلاس جهانی فرهنگ ناملموس در اصفهان با حضور ۲۶ کشور در مجموعه جهانی کاخ موزه چهل ستون برگزار شد. ۳۰ استان و ۳ کشور در این جشنواره غرفه صنایع دستی برپا کردند. تأکید این جشنواره بر «دانش» هنر در مقایسه با «نمایش» صرف آن بود. در بطن این اتفاق فرهنگی «جشنواره زنان هنرمند صنایع دستی» هم برگزار شد که به توانمندی‌های زنان در زمینه صنایع دستی اختصاص داشت. بزرگداشت بانوان هنرمند در رشته‌های

«جشنواره‌های بهاره»

صنایع دستی» هر سال و به مناسبت آغاز سال نو در سطح شهر اصفهان و با هدف معرفی صنایع دستی شهر برپا می‌شود. تعطیلات آغاز سال در فروردین، زمان مناسبی است تا شهروندان اصفهانی و گردشگران با این صنایع و نحوه ساخت و استفاده از آن‌ها آشنا شوند.

اصفهان چندین نمایشگاه دائمی نیز دارد که «نقش خانه» از مهم‌ترین آن‌هاست. نقش خانه از سازه‌های دوره صفویه و واقع در میدان نقش جهان و در مجاورت مسجد شیخ لطف‌الله است.

گوناگون صنایع دستی هم بخشی از این جشنواره بود. چنانکه گفتیم، در اصفهان یک شرکت نمایشگاه‌های دائمی با سه سالن اختصاصی در نزدیکی پل شهرستان وجود دارد^۱. هرساله و در آذرماه، «نمایشگاه تخصصی صادراتی فرش دست‌باف» در این نمایشگاه برگزار می‌شود. هدف از برگزاری این نمایشگاه، تقویت تجارت فرش و نمایش آثار خلاقانه است. و تا سال ۱۳۹۱ هفده دوره از این نمایشگاه برگزار شده است. این نمایشگاه به‌علت ارائه فرش‌های متنوع برآمده از مکتب اصفهان، آوازه بلندی در ایران و جهان دارد. همچنین، از دیگر نمایشگاه‌های دوره‌ای مرتبط می‌توان به نمایشگاه بین‌المللی گردشگری و صنایع وابسته اشاره کرد.

افزون بر نمایشگاه‌های دوره‌ای، اصفهان چندین نمایشگاه دائمی نیز دارد که «نقش خانه» از مهم‌ترین آن‌هاست. نقش خانه از سازه‌های دوره صفویه و واقع در میدان نقش جهان و در مجاورت مسجد شیخ لطف‌الله است. معاونت صنایع دستی در سال ۱۳۹۰ نقش خانه را به محل دائمی نمایشگاه‌های تخصصی صنایع دستی و هنرهای سنتی تبدیل کرد. برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی آثار باکیفیت هنرهای سنتی و صنایع دستی، معرفی هنرمندان برجسته در رشته‌های گوناگون، حمایت از هنرمندانی که محل مناسبی برای عرضه و نمایش آثار خود ندارند و حمایت از مشاغل خانگی صنایع دستی از اهداف اصلی نقش خانه به‌شمار می‌آید.

همچنین، برخی از رویدادها به صورت منحصربه‌فرد برگزار می‌شوند؛ مانند «نمایشگاه صنایع دستی خواهرخوانده‌های شهر اصفهان» با هدف تعاملات فرهنگی این شهرها با اصفهان در فروردین ۱۳۹۱ و برگزاری نمایشگاه صنایع دستی در حاشیه دومین همایش سراسری دانشجویان خارجی سراسر کشور در اصفهان در همین سال. در روز جهانی صنایع دستی نیز پنج نمایشگاه برگزار شد: نمایشگاه آثار برجسته قلم‌زنی استاد علاقمندان در باغ‌موزه چهل‌ستون، نمایشگاه خاک‌ودست و آثار سفالگری، نمایشگاه شکوه خیال و آثار نگارگری استاد بدرالسماء، نمایشگاه دست‌ساخته‌های چوبی منبت و معرق و نیز نمایشگاه صنایع دستی.

جزیره بازی نیز یکی از کارگاه‌گالری‌های دائمی هنرهای صنایع‌دستی است. در این جزیره کودکان با هنرهایی، مانند سفالگری، رودوزی‌های سنتی و نقاشی روی سرامیک به‌طور زنده آشنا می‌شوند و در غرفه‌های صنایع‌دستی می‌توانند در ساختن صنایع‌دستی شرکت کنند. جزیره بازی برای کودکان گروه‌های سنی متفاوت غرفه‌های جداگانه‌ای ایجاد کرده است.

بر اساس آمار مرکز پژوهشی مطالعات هنرهای اسلامی^۱ و صنایع‌دستی در پنج سال اخیر بیش از ۶۰ نشست در زمینه‌های گوناگون موضوعات مربوط به صنایع‌دستی را بررسی کرده‌اند. «راهکارهای استانداردسازی صنایع‌دستی»، «چالش‌های میراث فرهنگی اصفهان»، «صنایع‌دستی و آموزش»، «صنایع‌دستی و مدیریت»، «صنایع‌دستی و میراث» و «راهکارهای توسعه نگارگری ایرانی برای ترویج مفاهیم اسلامی» عنوان برخی از این نشست‌هاست.

برگزاری هفته‌های گردشگری محلات اصفهان هم رویدادی است که بخشی از اهداف مربوط به ارتقای هنرهای سنتی و صنایع‌دستی را دنبال می‌کند. این رویداد از ابتکارات کمیته گردشگری شهرداری اصفهان است و هر ماه در یکی از محله‌های این شهر برگزار می‌شود. محله حسن‌آباد، علی‌قلی‌آقا و میدان امام علی (ع) از محلاتی هستند که در این برنامه شهروندان از آن بازدید کرده‌اند. بسیاری از فرهنگ‌سراها و هنرسراها با این طرح همکاری می‌کنند. برگزارکنندگان این طرح تلاش می‌کنند هویت محلی شهر را بر پایه میراث مادی و معنوی آن، از جمله صنایع‌دستی بازسازی کنند. برای مثال، در محله علی‌قلی‌آقا، هنرمندان محلی شیوه خلق هنرها و صنایع‌دستی گوناگون، همچون کاغذسازی سنتی، گلابتون، گلیم‌بافی، طلاکوبی و علامت‌سازی، شعربافی و گیوه‌دوزی را در محیط طبیعی بازار علی‌قلی‌آقا به‌نمایش گذاشتند.

۵. درگیری فعال رسانه‌ها در ترویج رشته مرتبط و فعالیت‌های مربوط به آن^۱

در سال ۱۳۲۸، شبکه رادیویی مرکز اصفهان^۲ با پخش آوازه‌های اصیل اصفهانی شروع به کار کرد. تقریباً پنجاه سال بعد، شبکه تلویزیونی استانی در سال ۱۳۷۵ فعالیتش را در چهار بخش متمایز شبکه تلویزیونی، ویژه وب، شبکه رادیویی و باشگاه خبرنگاران آغاز کرد. صداوسیما اصفهان با همکاری شبکه‌های ملی، مانند شبکه ملی آموزش برنامه‌هایی آموزشی در زمینه هنرهای صنایع دستی پخش می‌کند. در راستای ارتقای فرهنگ ایرانی اسلامی، قرار است این برنامه‌های آموزشی از طریق شبکه‌های برون مرزی ایران شامل ۱۱ شبکه به زبان‌های عربی، انگلیسی، اسپانیایی، آذری، فرانسوی، کردی، اردو و بوسنیایی برای بینندگان پخش شود.

هنر هفتم نیز در بازتاب مسائل مربوط به صنایع دستی نقش پررنگی ایفا می‌کند. در هشتمین دوره جشنواره بین‌المللی «سینما حقیقت» در آذر ۱۳۹۳، بخش «مستند صنایع دستی و هنرهای سنتی» با مشارکت سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری بر روی پرده رفت. فیلم‌های حاضر در این بخش از جشنواره عبارت‌اند از: **آس بادها** ساخته جمشید مجددی، **اوزال** ساخته مسعود میرزایی، **بافندگان خیال** ساخته سیدمحمدصادق جعفری، **درخت سخن‌گو** ساخته علیرضا قاسم‌خان، **زنگار** ساخته علی شفیعی، **صدای فیروزه** ساخته محمدامین شاه‌قلی، **عمو اوغلی** ساخته علی جلالی، **کایه** ساخته کیوان محسنی، **کلیدساز جلفا** ساخته فرهاد بردبار، **میل و نم** ساخته لیلا خلیل‌زاده و **هر آنچه که من دارم** ساخته محمدعلی یزدان‌پرست. همکاری سینما در حوزه صنایع دستی به این جشنواره محدود نمانده است. در طرحی دیگر با عنوان «دست‌آفریده‌ها»، طی سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۶ دو سری مجموعه فیلم مستند برای معرفی رشته‌های صنایع دستی همچون قلم‌زنی، میناکاری، فیروزه‌کوبی، طلاکوبی و پارچه قلمکار ساخته شدند.

در سینمای داستانی ایران نیز آثاری با محوریت صنایع دستی،

۵۲

هنر هفتم نیز در بازتاب مسائل مربوط به صنایع دستی نقش پررنگی ایفا می‌کند. در هشتمین دوره جشنواره بین‌المللی «سینما حقیقت» در آذر ۱۳۹۳، بخش «مستند صنایع دستی و هنرهای سنتی» با مشارکت سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری بر روی پرده رفت.

۱ | درخواست‌ها باید درگیری فعال رسانه‌ها در ترویج رشته مرتبط را از طریق حمایت چشمگیر رسانه‌های چاپی، مانند روزنامه، مجلات، فصلنامه‌ها، ژورنال‌ها و... رادیو و تلویزیون و رسانه‌های دیجیتال نشان دهند.

۲ | <http://isfahan.irib.ir>

به ویژه فرش کم نیستند. فیلم‌های **ترنج** از محمدرضا اعلامی، ۱۳۶۵، **گبه** از محسن مخملباف، ۱۳۷۴، **دختران خورشید** از مریم شهریاری، ۱۳۷۸، **فرش باد** از کمال تبریزی، ۱۳۸۱، **فرش ایرانی** به کارگردانی پانزده کارگردان برتر ایرانی در پانزده قسمت، ۱۳۸۵ و **سه زن** از منیژه حکمت، ۱۳۸۶، به شکلی به فرش ایرانی و موضوعات مرتبط به آن پرداخته‌اند. برخی از این فیلم‌ها، همچون **گبه** و **فرش باد** در جشنواره‌های داخلی و بین‌المللی جوایزی را از آن خود کرده‌اند. همچنین، مجموعه مستند **جلوه مانا** که در سال ۱۳۹۱ در شبکه آموزش سیما تولید شد، تاریخچه و چگونگی تولید صنایع دستی ایران را در اصفهان به تصویر کشیده است. در این مستند گزارشی از چگونگی ساخت لوازم و صنایع کاشی‌کاری و فیروزه‌کوبی که بیهودیان ساکن اصفهان آن را با مناسک دینی انجام می‌دهند، همراه با نمایش و موسیقی می‌توان مشاهده کرد.

جشنواره بین‌المللی «سینما حقیقت» در سال ۱۳۹۳، بخش ویژه‌ای را به هنرهای سنتی و صنایع دستی اختصاص داد. در بخش خصوصی نیز، آرشيو ارزشمندی از فیلم‌ها با تمرکز بر هنرهای صنایع دستی جمع‌آوری شده است. رویکرد این فیلم‌ها معرفی تکنیک‌ها و مهارت‌های جدید، ایده‌پردازی و نیز نمایش تصاویر مربوط به این هنرهاست. تمرکز اصلی این رویکردها بر ارتباط برقرارکردن با کاربردهای جدید جهانی از هنرهای صنایع دستی در تزیین دکوراسیون داخلی منازل و ساختمان‌ها قرار دارد.

افزون بر مستندسازی، روزنامه‌های چاپی **اصفهان زیبا**، **اصفهان امروز**، **عصر مردم**، **دنیای اقتصاد**، **جهان صنعت** و **جام جم** از روزنامه‌هایی هستند که به مسائل و مشکلات مربوط به صنایع دستی و هنرمندان در سطح ملی و محلی می‌پردازند. همچنین، روزنامه‌های مجازی باشگاه خبرنگاران سیمای اصفهان و مرکز ملی فرش نیز این هدف را دنبال می‌کنند.

مجلات مجازی و چاپی در سطح داخلی و خارجی نیز بخشی از بار رسانه‌ای هنرهای سنتی و صنایع دستی را بردوش می‌کشند. مجله‌های **هالی**^۱ و **گره**^۲ مجلاتی بین‌المللی هستند که

طرحی دیگر با عنوان
«دست‌آفریده‌ها»، طی
سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۶ دو
سری مجموعه فیلم مستند
برای معرفی رشته‌های
صنایع دستی همچون قلم‌زنی،
میناکاری، فیروزه‌کوبی،
طلاکوبی و پارچه‌قلمکار
ساخته شدند.

1 | www.hali.com

2 | www.ghereh.org

میدان امام علی (ع)

رویدادهای هنرهای صنایع دستی را در سطح بین‌المللی بررسی می‌کنند. **مجله آنلاین اطلاع‌رسانی فرش دست‌باف ایران**^۱ رویدادها، مقاله‌ها، نقدها و نظرها، گفت‌وگوها، گزارش‌ها و قوانین و مقررات مربوط به فرش دست‌باف را پوشش می‌دهد. مجلات علمی بسیاری نیز در زمینه هنرهای صنایع دستی وجود دارد که در پایگاه‌های داده فارسی نمایه شده‌اند؛ برای مثال، فقط در یکی از این پایگاه‌های داده^۲ بیش از پانصد مقاله درباره فرش وجود دارد. مجله علمی پژوهشی بین‌المللی صنعت نساجی ایران با عنوان **کهن**^۳ یکی از این مجلات است که بر فرش، الیاف و بافته‌های داری متمرکز است.

به‌طور کلی، در بخش داخلی، مجله‌های چاپی بسیاری در زمینه هنر چاپ می‌شوند که همگی آن‌ها بخشی را به هنرهای سنتی و صنایع دستی اختصاص داده‌اند. نشریه فارسی‌انگلیسی **فیروزه هنر** زیر نظر کمیته توسعه و ترویج صنایع دستی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، در پی ارتقای هنرهای صنایع دستی است. این مجله گزارش‌ها و مقاله‌های

1 | www.carpetour.com/fa/part.asp?r=t&p=2010

2 | www.magiran.com

3 | www.kohanjournal.com

گوناگونی دربارهٔ نمایشگاه‌های صنایع دستی و اخبار این حوزه چاپ می‌کند و می‌کوشد مردم را با ظرفیت‌های اقتصادی و فرهنگی صنایع دستی آشنا کند. مجلهٔ دوزبانهٔ **اتحادیهٔ صنایع دستی**^۱ به معرفی صنایع دستی و هنرمندان، انتشار فراخون‌ها و اطلاعیه‌ها، نشر خبر دربارهٔ وضعیت اقتصادی و قیمت‌ها و معرفی راهکارهای جدید برای توسعهٔ صنایع دستی اصفهان می‌پردازد. ماهنامهٔ **هنرهای صنایع دستی و هنرهای مردمی** که صاحب‌امتیاز آن سازمان صنایع دستی کشور است، اطلاع‌رسانی اخبار هنرهای صنایع دستی و معرفی رشته‌های فعال را انجام می‌دهد. شهرداری اصفهان نیز مجلهٔ دوزبانهٔ **گنجینهٔ زندگی** را به چاپ می‌رساند.

تاکنون صدها کتاب دربارهٔ تاریخچهٔ هنر و زندگی‌نامهٔ هنرمندان چاپ شده است. دایره‌المعارف‌ها و لغت‌نامه‌های بسیاری نیز با موضوع هنرهای صنایع دستی وجود دارد. در زمینهٔ آموزش هنرهای سنتی و صنایع دستی، کتاب‌هایی در زمینهٔ آموزش طراحی، سبک‌ها، رنگ‌ها و... منتشر شده است. امکان مشاهدهٔ آمار انتشار این کتاب‌ها در تارنمای کتابخانهٔ ملی ایران^۲ وجود دارد.

۶. پلت‌فرم‌های برخط داخلی یا بین‌المللی، ویژهٔ صنایع و اقتصاد خلاق^۳

پیشرفت‌های سریع تکنولوژیک، رسانه‌های جدیدی ایجاد کرده‌اند. این رسانه‌ها امکان گفت‌وگو و آموزش و خبررسانی را در سطحی بسیار گسترده از نظر زمانی و مکانی فراهم کرده‌اند و توانسته‌اند نقش مهمی در توسعهٔ هنر و فرهنگ ایفا کنند. تارنمای هنرهای صنایع دستی^۴ یکی از رسانه‌های بسیار مهم در عرصهٔ هنرهای سنتی و صنایع دستی است. این تارنما امکان برگزاری کلاس‌های آموزشی و گفت‌وگو دربارهٔ مباحث هنری را برای هنرمندان و علاقه‌مندان به هنر فراهم کرده است. همچنین، این تارنما رویدادهای مربوط به صنایع دستی، همچون نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها و نشست‌ها را به اطلاع

۱ | www.sanayedasty.ir

۲ | www.nlai.ir/Default.aspx?tabid=2587

۳ | از شهرها درخواست می‌شود در رشته‌های مرتبط حضور گسترده و تأثیرگذاری در اینترنت و فضاهای مجازی داشته باشند.

۴ | www.elearnever.com/index.php/handicrafts

عموم مردم می‌رساند. افزون بر این، تارنماهای دیگری، مانند تارنمای صداوسیما و مرکز ملی فرش و باشگاه خبرنگاران نیز در زمینه‌هایی مشابه فعال‌اند. در حوزه آموزش مجازی هنرهای صنایع دستی نیز تعدادی آموزشگاه مجازی آغاز به کار کرده‌اند. دوره‌های آموزش مجازی هنرهای صنایع دستی اصفهان، امکان آموزش از راه دور را فراهم کرده‌اند. براساس آمار سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در ۱۳۹۳، تاکنون بیش از ۴۷۰ هنرآموز در آموزش‌های مجازی صنایع دستی استان اصفهان شرکت کرده‌اند. افزون بر این، به‌تازگی ۲۰ هنرجو از کشورهای اروپایی، امریکا، خاورمیانه و آسیای جنوب شرقی در این دوره‌ها نام‌نویسی کرده‌اند. این دوره‌های آموزشی هنرهای صنایع دستی، مانند معرق، قلم‌زنی، دوخت چرم، ترمه‌دوزی، نقاشی روی چرم، طراحی سنتی، گل و مرغ، پایه‌ماشه، مینیاتور و چاپ باتیک را آموزش می‌دهند.

برخی از پایگاه‌های مجازی نیز در بخش فروش صنایع دستی فعال‌اند. کارگاه هنری فائزه اولین فروشگاه مجازی فرش ایران است. این کارگاه آثار هنری خود را که شامل طراحی نقشه‌های اصیل و مدرن، نقاشی روی سفال و نقاشی روی پارچه می‌شود، از طریق این فروشگاه مجازی به علاقمندان عرضه می‌کند.

بازارچه الکترونیک تولید و فروش صنایع دستی اصفهان، ۲۵ غرفه فروش و ۱۲ غرفه تولید دارد. آثار قلم‌کار، چاپ و نقاشی، لایه چینی، مینا، فیروه‌کوبی، نمذ، گلیم، احجام نقره، نگارگری، سرمه‌دوزی، موج‌بافی، خراطی و تراش سنگ رشته‌هایی هستند که هنرمندان به‌صورت زنده در غرفه‌های تولید، آن‌ها را تولید می‌کنند. آثار مینا، خاتم، چرم و معرق چرم، لباس محلی، ملیله، سفال، پلاک‌سازی، مشبک فلز، قلم‌زنی برجسته، نقاشی روی تخم شترمرغ و نمذ نیز در غرفه‌های فروش در معرض دید علاقه‌مندان و بازدیدکنندگان قرار گرفته است. این بازارچه الکترونیک با مشارکت اداره پست اصفهان، اتحادیه صنف صنایع دستی اصفهان و اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان راه‌اندازی شده است.

در نهایت، باید گفت اصفهان به‌طور جدی تلاش می‌کند در برنامه‌های توسعه خود، نقش آموزش و معرفی و توسعه هنرهای مردمی و صنایع دستی را از طریق رسانه‌های مجازی و چاپی بیش‌ازپیش گسترش دهد. ترجمه کتاب‌ها، آموزش‌های

در حوزه آموزش مجازی
هنرهای صنایع دستی نیز
تعدادی آموزشگاه مجازی آغاز
به‌کار کرده‌اند.
دوره‌های آموزش مجازی
هنرهای صنایع دستی
اصفهان، امکان آموزش از راه
دور را فراهم کرده‌اند.

مجازی چندزبانه، ایجاد تارنماهای آموزشی متنوع، معرفی سیاست‌های رسمی برای آموزشگاه‌های خصوصی و عمومی برای ایجاد تارنمای آموزشی و اطلاع‌رسانی از جمله اقداماتی است که اصفهان باید در سال‌های پیش روی آن‌ها را اجرایی کند.

۷. افزایش کیفیت و کمیت افراد و سازمان‌های حرفه‌ای درگیر

بالندگی هنرهای سنتی و صنایع دستی در اصفهان شاید مدیون سلسله‌های آل بویه، سلجوقیان و صفویه باشد که اصفهان را به‌عنوان پایتخت خود برگزیدند. حاکمان این سلسله‌ها با آغوشی باز پذیرای هنرمندان بودند و این استقبال چنان انگیزه‌بخش بود که اصفهان به‌دست این هنرمندان افزون بر شهری سیاسی، به موزه‌ای تاریخی تبدیل شد. در زمینه توسعه صنایع دستی در شهر اصفهان، اداره‌ها و سازمان‌های بسیاری فعال هستند: اتاق بازرگانی اصفهان، کمیسیون بانوان بازرگان، معاونت صنایع دستی سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی اصفهان، گمرک استان اصفهان و سازمان توسعه تجارت، اتحادیه صنایع دستی، تعاونی‌های صنایع دستی، مدیریت خلاقیت و فناوری‌های نوین شهرداری، حوزه هنری، مرکز فرش ایران، اتاق فکر فرش ایران و مرکز پژوهش‌های شهرداری. این روزها سیاست‌گذاران در معاونت صنایع دستی، شورای شهر، معاونت شهرسازی شهرداری، معاونت فرهنگی اجتماعی شهرداری و نیز سازمان نوسازی و بهسازی با نیم‌نگاهی به گذشته، تلاش می‌کنند زمینه‌های فعالیت هنری در شهر اصفهان را آماده‌تر از گذشته کنند و به هنرمندان برای فعالیت در این عرصه انگیزه دهند. به همین دلیل در طرح جامع توسعه شهری به توسعه و بازسازی و مرمت مراکز تولیدی صنایع دستی، مانند میدان امام خمینی(ع)، میدان امام‌علی(ع) و بدنه شرقی خیابان چهارباغ توجه فراوان شده است.

بر اساس سند آمایش استان در حال حاضر، پنجاه تشکل دوستدار صنایع دستی و بافت‌های تاریخی در اصفهان فعالیت

بازارچه الکترونیک تولید و فروش صنایع دستی اصفهان، ۲۵ غرفه فروش و ۱۲ غرفه تولید دارد.

هنرمندان شهر افزون بر نقش‌های اقتصادی، در عرصه سیاست فرهنگی شهر نیز مشارکت می‌کنند. هنرمندان در نشست‌هایی که معاونت صنایع دستی با عنوان «کارگروه صنایع دستی» در اصفهان برگزار می‌کند، در فرایندهای تصمیم‌گیری درگیر می‌شوند.

می‌کنند که از این تعداد دوازده انجمن بر صنایع دستی متمرکزند. «اتحادیه صنف صنایع دستی» از انجمن‌های بسیار مهم به‌شمار می‌رود. در کنار این اتحادیه، انجمن‌های تخصصی‌تر، مانند «انجمن دوستداران صنایع دستی» در استان فیروزه‌ای» با هفتاد عضو، «انجمن مهرگرد بهستان» با سی عضو و «انجمن دوستداران صنایع دستی نخبگان هنر ایران» با پنجاه عضو از انجمن‌های شاخص اصفهان هستند. خانه تشکیل‌های دوستداران میراث فرهنگی استان اصفهان نیز در بهمن ۱۳۹۳ در خانه امین، یکی از خانه‌های تاریخی اصفهان، آغاز به کار کرد.

هنرمندان شهر افزون بر نقش‌های اقتصادی، در عرصه سیاست فرهنگی شهر نیز مشارکت می‌کنند. هنرمندان در نشست‌هایی که معاونت صنایع دستی با عنوان «کارگروه صنایع دستی» در اصفهان برگزار می‌کند، در فرایندهای تصمیم‌گیری درگیر می‌شوند. برای مثال، در جلسات ماهیانه از سال ۱۳۹۱ تا کنون، هنرمندان برای تصمیم‌گیری برای موضوعاتی، مانند تخصیص بودجه، جذب استعدادها، برتر و نخبگان، اشتغال‌زایی و بررسی راهکارهای ارتقا و احیای این صنعت، به صورت فعال شرکت کرده‌اند. همچنین، هنرمندان می‌توانند در جلسه‌های «کمیته صنایع دستی» کمیسیون فرهنگی شورای شهر شرکت و درباره مشکلات‌شان با مسئولان گفت‌وگو کنند. برنامه‌هایی نظیر جلسات «نبض فرهنگ شهر» نیز که در شورای شهر برگزار می‌شود، به هنرمندان مجال مباحثه و چانه‌زنی درباره مسائل‌شان را می‌دهد.

فراتر از آنچه گفتیم، هنرمندان فرصت حضور در عرصه‌های دیگری را هم دارند؛ برای مثال، چهل نفر از آن‌ها در رشته‌های گوناگون صنایع دستی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی تدریس کرده‌اند. همچنین، همیشه آثار این هنرمندان پیرایه محیط برگزاری رویدادهای فرهنگی است. اجلاس و جشنواره بین‌المللی میراث فرهنگی ناملموس در مهر ۱۳۹۳ و هفته گردشگری محلات که از دی ۱۳۹۳ آغاز شد و هر ماه به یک محله اختصاص دارد، مثال‌هایی از این رویدادهای فرهنگی هستند که هنرمندان در آن‌ها نقش مؤثری ایفا می‌کنند.

برنامه‌های تشویقی و هویت بخشی

از دست دادن هنرهای سنتی و صنایع دستی به معنای محروم شدن از پیوندهایی است که هرملتی را با تاریخ خود گره می‌زند. با همین دغدغه و در سال ۱۳۵۲ اولین اساسنامه صنایع دستی تصویب شد. پانزده سال بعد، یعنی در سال ۱۳۶۷، وزارت فرهنگ و آموزش عالی شکل‌گیری کمیسیون ملی یونسکو را تصویب کرد. تعیین ضوابط ارزشیابی هنرمندان صنایع دستی نیز در سال ۱۳۸۰ صورت گرفت. سه سال بعد هم، معاونت صنایع دستی در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تصویب شد. تشکیل تعاونی‌های صنایع دستی نیز در سال ۱۳۹۰ صورت گرفت. در همین سال، استانداردسازی صنایع دستی آغاز شد. این اقدام زمینه کسب جایگاه مناسب در رتبه‌بندی جهانی، سهولت در گسترش تجارت بین‌الملل، ایجاد ارزش افزوده و کاهش ریسک سرمایه‌گذاری خارجی در بخش صنایع دستی را فراهم می‌کند. مراسم اعطای «نشان ملی کیفیت و برتری آثار صنایع دستی» نیز با همین اهداف پایه‌گذاری شد. در این مراسم که هر دو سال یک بار در مناطق پنج‌گانه کشور برگزار می‌شود، این نشان ملی به آثار برگزیده هنرمندانی اهدا می‌شود که هیئت داوران آن را برگزیده‌اند. در دو دوره برگزار شده، ۱۵۸ اثر این نشان را دریافت کرده‌اند. در سال ۱۳۹۱، نه تنها اتحادیه صنایع دستی تأسیس شد، بلکه معاونت صنایع دستی کشور هم به اصفهان انتقال یافت و در سال ۱۳۹۳، اصفهان به عنوان قلب صنایع دستی ایران معرفی شد. در همین سال، سند آمایش صنایع دستی به منظور مستندسازی این هنر صنعت در استانداری اصفهان سامان یافت.

در زمینه فرش دست‌باف که یکی از شناسه‌های ایران و هنر ایرانی است، سابقه اقدامات حمایتی به نزدیک یک قرن پیش برمی‌گردد. کمیسیون قالی ایران در سال ۱۳۰۷ تشکیل شد و یک سال بعد برای تسهیل صادرات، برای فرش‌ها شناسنامه صادر شد. حدود سال ۱۳۰۹ موسسه قالی ایران برای اصلاح و ترقی فرش تأسیس گردید. در سال ۱۳۵۴ شرکت سهامی فرش ایران، مهمان اصفهان شد. موزه فرش دست‌باف هم سال بعد آغاز به کار کرد. بیش از یک دهه، به خاطر وجود جنگ تحمیلی به فرش توجهی نشد. در سال ۱۳۶۶ اتحادیه مرکزی

مراسم اعطای «نشان ملی کیفیت و برتری آثار صنایع دستی» نیز با همین اهداف پایه‌گذاری شد. در این مراسم که هر دو سال یک بار در مناطق پنج‌گانه کشور برگزار می‌شود، این نشان ملی به آثار برگزیده هنرمندانی اهدا می‌شود که هیئت داوران آن را برگزیده‌اند.

فرش دست‌باف ایران شکل گرفت. از آن زمان، صادرات فرش دست‌باف رونق یافت؛ ولی رونقی که چندان دیرپا نبود و کمتر از یک دهه طول کشید. از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۵ به دلیل رکود این صنعت ارزشمند، اقدامات گوناگونی برای حمایت از این هنر ایرانی انجام گرفت که از آن میان می‌توان به تشکیل انجمن هواداران فرش ایران در سال ۱۳۷۴، تأسیس مرکز توسعه صادرات فرش در سال ۱۳۷۷، ایجاد مرکز تحقیقات فرش در سال ۱۳۷۹ و گشایش اتاق فکر فرش در سال ۱۳۸۵ اشاره کرد. در چند سال اخیر هم برای برندسازی فرش دست‌باف اصفهان و حفظ مالکیت معنوی آن بسیار تلاش شده است. برنامه «انتخاب فرش برتر» هر دو سال یک بار در مناطق پنج‌گانه کشور برگزار می‌شود. مراسم اعطای «نشان ملی کیفیت و برتری آثار صنایع دستی» نیز هر دو سال یک بار برگزار می‌شود و در دو دوره برگزار شده ۱۵۸ اثر این نشان ملی را دریافت کرده‌اند. به پیشنهاد اداره کل صنایع دستی اصفهان این نشان به لحاظ کیفی، ارزش و اعتبار خاصی را به کالاهای هنری و صنایع دستی می‌دهد و عامه مردم با اطمینان خاطر می‌توانند اقدام به خرید این آثار هنری کنند.

اگر بخواهیم به صورت اختصاصی‌تر درباره اصفهان صحبت کنیم، برنامه چهارم توسعه شهر اصفهان شروع مناسبی است. مقررات برنامه اصفهان ۹۵ عبارت‌اند از: مرمت کارگاه‌های فرسوده صنایع دستی، در اختیار قرار دادن کارگاه‌های تولیدی به هنرمندان صنایع دستی، تخصیص وام‌های کم‌بهره به کسانی که در خانه خود کارگاه صنایع دستی دارند، ترغیب هنرمندان به شرکت در نمایشگاه‌های گوناگون، میزبانی میدان عتیق از موزه فرش، اختصاص یک میلیارد تومان برای تبلیغ فرش دست‌باف، تغییر نگاه به صنایع دستی از نگاهی صرفاً اقتصادی به نگاهی فرهنگی، توجه به تجارت الکترونیک در این حوزه، استفاده از صنایع دستی نفیس اصفهان به عنوان هدیه‌ای فرهنگی در مراسم‌های دولتی به جای سکه و پول نقد؛ و طراحی تمبری برای بزرگداشت صنایع دستی.

همچنین، معاونت هنرهای سنتی و صنایع دستی استان اصفهان برای حفظ و زنده نگاهداشتن صنایع بومی، اصیل و در حال زوال، از دهه هفتاد با راه‌اندازی کارگاه‌های هنرهای سنتی، احیا این رشته‌ها را در اولویت کاری خود قرار داده است.

برای انجام دادن چنین کار دشواری ابتدا کارگاه‌های این صنایع و هنرها را گسترش دادند و پس از آن، هنرمندان، آموزش دادن این رشته‌ها را آغاز کردند. حاصل چنین گام بلندی، رهایی ده رشته زری بافی، ترمه بافی، گلیم بافی، قالی بافی، قفل سازی، گره چینی، پایه ماشه، سفال‌گری، لایه چینی و گلابتون سازی از دام نابودی بود.

کارت شناسایی هنرمندان پس از شرکت در امتحان‌های تخصصی به هنرمندان تازه‌کاری داده می‌شود که در امتحان‌ها موفق باشند. اعطای «درجه هنرمندی» به هنرمندان با سابقه هم بر اساس کیفیت آثار و میزان مشارکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی و فعالیت در قسمت آموزش انجام می‌گیرد. برنامه‌های یادبود هنرمندان در گذشته و چاپ زندگی‌نامه این هنرمندان و فراخوان‌های انجمن ملی نخبگان، از دیگر برنامه‌های موجود برای شناسایی و تقدیر از هنرمندان است. ثبت هنرهای صنایع دستی به‌عنوان آثار معنوی ملی نیز به‌نوعی تقدیر از هنرمندان آن رشته‌هاست. به‌تازگی، شش هنر صنایع دستی اصفهان با بررسی سوابق تاریخی، تعامل و گفت‌وگو با هنرمندان فعلی و نیز تجزیه و تحلیل اسناد و مدارک و تصاویر موجود، در فهرست آثار معنوی ملی ثبت شده است. راه‌اندازی شهرک صنایع دستی کشور در نزدیکی فرودگاه بین‌المللی امام خمینی نیز با هدف شناسایی و معرفی هنرمندان صنایع دستی و تولیدات آن‌ها در حال انجام است.

۸. برنامه‌های تحقیقاتی و آموزشی در رشته مرتبط، در هر

دو بخش رسمی و غیررسمی^۱

شهر اصفهان از چند شهر اول ایران در تربیت نیروی متخصص و داشتن مراکز علمی آموزشی در سطوح عالی و تکمیلی است. در قسمت آموزش صنایع دستی، دو دانشگاه، پنج هنرستان و شش آموزشگاه خصوصی و دولتی فعال‌اند. وجود تکنولوژی‌های روز نیز آموزش و تربیت نوآموزان در دوره‌های مجازی را از دیگر نقاط کشور فراهم آورده است.

برنامه‌های آموزشی و مؤسسه‌های وابسته

امروزه، بسیاری از دانشگاه‌ها، مؤسسه‌ها و مراکز آموزشی شهر

اعطای «درجه هنرمندی» به هنرمندان با سابقه هم بر اساس کیفیت آثار و میزان مشارکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی و فعالیت در قسمت آموزش انجام می‌گیرد. برنامه‌های یادبود هنرمندان در گذشته و چاپ زندگی‌نامه این هنرمندان و فراخوان‌های انجمن ملی نخبگان، از دیگر برنامه‌های موجود برای شناسایی و تقدیر از هنرمندان است.

۱. شهر باید سرمایه‌گذاری چشمگیری در تضمین توسعه مداوم آموزش و تحقیقات در رشته مرتبط از خود نشان دهد.

نقشی در آموزش هنرهای سنتی و صنایع دستی ایفا می‌کنند. گروه صنایع دستی دانشگاه هنر اصفهان در سال ۱۳۶۳ برای اولین بار دانشجو پذیرفت. هر سال ۴۶ علاقه‌مند به رشته صنایع دستی در این دانشگاه پذیرش می‌شوند: ۳۴ نفر در مقطع کارشناسی و ۱۲ نفر در مقطع کارشناسی ارشد. درس‌های تخصصی دوره کارشناسی عبارت‌اند از: کارگاه نگارگری و تذهیب، کارگاه رنگرزی، کارگاه طراحی سنتی، کارگاه شیشه‌گری، کارگاه سفال، کارگاه بافت، کارگاه فلزکاری و کارگاه درودگری. مقطع کارشناسی ارشد شامل ۳۲ واحد درسی در دو گرایش طراحی، تولید و پژوهش سنتی است. رشته فرش هم هر سال پنجاه دانشجو پذیرش می‌کند. دانشگاه هنر در سال ۱۳۹۰ پذیرش دانشجو در دوره دکتری رشته پژوهش هنر، گرایش صنایع دستی را با هدف ارائه ایده‌های نو، به‌منظور ارتقای کیفی مدیریت و تولید صنایع دستی آغاز کرد.

دانشگاه جامع علمی‌کاربردی نقش جهان در هنرهای چوب، گرافیک و نقاشی ایرانی فعالیت می‌کند. دانشگاه جامع علمی‌کاربردی فرهنگ و هنر نیز در رشته‌های بافت فرش دست‌باف، موزه‌داری، خوشنویسی، نقاشی آب‌گینه و هنرهای نمایش سنتی و آیینی دانشجو می‌پذیرد.

هنرستان‌های فضیلی، بانو مجتهد امین، شهید آوینی و فروغ دانش از هنرستان‌های بخش دولتی در زمینه هنر و صنایع دستی هستند. فروغ دانش اولین هنرستان تخصصی صنایع دستی در اصفهان است. رشته‌های منبت و معرق در این هنرستان آموزش داده می‌شوند. فارغ‌التحصیلان این رشته‌ها پس از پایان تحصیلات می‌توانند کارت شناسایی هنرمندان را دریافت کنند. فارغ‌التحصیلان برتر هم امکان مربی‌شدن در کارگاه‌های آموزشی صنایع دستی را دارند. در بخش خصوصی، هنرستان هنرهای زیبا با داشتن دو واحد دخترانه و پسرانه به آموزش هنرهای سنتی و صنایع دستی می‌پردازد.

در دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت تخصصی در زمینه صنایع دستی در معاونت آموزشی جهاد دانشگاهی هر ساله، حدود ۱۷۰ نفر با میانگین سنی ۱۸ تا ۳۵ سال آموزش می‌بینند. آکادمی مجازی ایرانیان^۱ در رشته‌های قلم‌زنی، دوخت چرم، نقاشی روی چرم و سرمه‌دوزی به آموزش علاقه‌مندان مشغول است. اداره کل میراث

**مرکز پژوهشی هنرهای
صنایع دستی اصفهان در سال
۱۳۸۸ تحت نظارت مدیریت
صنایع دستی تأسیس شد. از
فعالیت‌های ارزشمند این مرکز
فراهم‌کردن اطلس هنرهای
قومی و هنرهای صنایع دستی
است.**

گروه پژوهشی «مطالعات گردشگری شهر» در معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی از سال ۱۳۹۰ تاکنون به منظور کاربردی کردن صنایع دستی و رفع مشکلات آن، مطالعاتی گوناگونی انجام داده است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: بررسی مشکلات فرش دست‌باف استان اصفهان، نقش گردشگری خلاق در توسعه صنایع دستی و نیز بررسی و معرفی محورهای جدید گردشگری صنایع دستی در شهر اصفهان.

فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اصفهان دوره‌های آموزش حضوری صنایع دستی را در رشته‌های چوب و فلز، بافته‌های داری، هنرها و صنایع نساجی، نقاشی و چاپ، دوخت و رودوزی‌های سنتی، سفال و سرامیک و در سه سطح مقدماتی و پیشرفته و به‌آموزی برگزار می‌کند. معاونت صنایع دستی نیز در ۵۵ رشته به تعلیم علاقه‌مندان می‌پردازد. این رشته‌ها زیرمجموعه هشت شاخه وابسته به معماری هستند: هنرها و صنایع چوبی، هنرها و صنایع فلزی، هنرها و صنایع سنگی، هنرها و صنایع نساجی، نقاشی و چاپ (صنایع دستی مستظرفه)، دوخت و رودوزی‌های سنتی، سفال و سرامیک و نیز هنرهای سنتی و صنایع دستی است. این مرکز در بخش‌هایی، مانند آموزش و انتشار کتاب و برگزاری نمایشگاه فعال است. هنرهای خورشید از مراکز قدیمی است که در زمینه پژوهش هنرهای سنتی و صنایع دستی فعالیت می‌کند. آموزشگاه‌های خصوصی هم در آموزش هنرهای سنتی و صنایع دستی نقش کلیدی ایفا می‌کنند. آموزشگاه‌هایی مانند کلک مشکین، متد، هما، جادوی هنر و بوستان هنر در اصفهان از جمله مراکز آموزشی هستند.

مراکز پژوهشی

پژوهش در هنرهای سنتی و صنایع دستی از اولویت‌های بسیاری از مراکز مرتبط با این حوزه است. مرکز پژوهشی هنرهای صنایع دستی اصفهان در سال ۱۳۸۸ تحت نظارت مدیریت صنایع دستی تأسیس شد. از فعالیت‌های ارزشمند این مرکز فراهم کردن اطلس هنرهای قومی و هنرهای صنایع دستی است که چهارده شهر استان اصفهان را معرفی می‌کند. همچنین، گروه پژوهشی «مطالعات گردشگری شهر» در معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی از سال ۱۳۹۰ تاکنون به‌منظور کاربردی کردن صنایع دستی و رفع مشکلات آن، مطالعاتی گوناگونی انجام داده است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: بررسی مشکلات فرش دست‌باف استان اصفهان، نقش گردشگری خلاق در توسعه صنایع دستی و نیز بررسی و معرفی محورهای جدید گردشگری صنایع دستی در شهر اصفهان. مجموعه فرهنگی فرشچیان وابسته به اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز پژوهش‌های هنر

در کنار مراکز پژوهشی،
معاونت صنایع دستی استان
اصفهان در سال ۱۳۸۹ برای
پژوهش و مستندنگاری در
رشته‌های صنایع دستی و
هنرهای سنتی اقدام کرد و
یک اطلس صنایع دستی برای
ده شهرستان استان اصفهان
تهیه کرد.

و صنایع دستی دانشگاه هنر اصفهان، خانه هنرمندان وابسته به حوزه هنری و میز اصفهان شناسی وابسته به اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی، فرصت‌های بسیاری را برای پژوهش در حوزه هنرهای سنتی فراهم کرده‌اند.

در کنار مراکز پژوهشی، معاونت صنایع دستی استان اصفهان در سال ۱۳۸۹ برای پژوهش و مستندنگاری در رشته‌های صنایع دستی و هنرهای سنتی اقدام کرد و یک اطلس صنایع دستی برای ده شهرستان استان اصفهان تهیه کرد. مستندنگاری در رشته‌های فیروزه‌کوبی، پایپه‌ماشه، گره‌چینی، قفل‌سازی و کلاه‌نمدی، تدوین استانداردهای ملی برای رشته‌های قلم‌زنی و مینا و خاتم، ساخت فیلم مستند از مراحل تولید پارچه قلمکار و زندگی مرحوم استاد عباس گیاهی و تکمیل ۱۳۱ پرونده در بانک اطلاعاتی هنرمندان واحد پژوهش از اقدامات این پروژه است. اقدامات این سازمان در سال ۱۳۹۰ به این شرح‌اند: تهیه عناوینی مانند اطلس صنایع دستی در چهار شهرستان، ساختن فیلم مستند اسطرلاب‌سازی، مستندنگاری فرش ویست در شهرستان خوانسار، مستندنگاری و احیای رشته قلمکار و نیز مستندنگاری و احیای رشته پایپه‌ماشه. به‌طور کلی، ۲۷ پژوهش جامع درباره صنایع دستی و هنرهای سنتی در اصفهان انجام داده‌اند. از این تحقیق‌ها پنج پژوهش را میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری تحت عنوان *شناسایی و بررسی هنرهای سنتی در محور فرهنگی اصفهان* در سال ۱۳۷۷، *شاخص‌های اختصاصی صنایع دستی* در سال ۱۳۸۷ و *ارزیابی عملکرد شاخص‌های اختصاصی صنایع دستی* در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ انجام داده است. هفت رساله دکتر با عنوان‌های *کاغذسازی سنتی و کاربرد آن در صنایع دستی*، در سال ۱۳۸۴، *کاربرد صنایع دستی در ساخت روشنائی‌ها*، در سال ۱۳۸۲، *کاربرد آینه‌کاری در هنرهای سنتی کاربردی*، در سال ۱۳۸۵، *بررسی چاپ قلمکار برای به‌روزر کردن تولید آن*، در سال ۱۳۸۲، *جاذبه‌های گردشگری و تأثیر آن بر مشاغل صنایع دستی*، در سال ۱۳۸۶، *توسعه صنایع دستی و فناوری متوسط با هدف گسترش توریسم و اشتغال پایدار روستایی*، در سال ۱۳۸۹ و *بررسی وضعیت گردشگری روستایی و نقش آن در مورد صنایع دستی*، در سال ۱۳۸۹ و نیز دو پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان‌های *سیری در نقش‌مایه‌های سنتی عصر سلجوقی ایران*، در سال

قلندر بازار اصفهان /

۱۳۸۹ و بررسی تطبیقی نقش مایه‌های گیاهی در منسوجات مکتب اصفهان، در سال ۱۳۸۹ نوشته‌اند. افزون بر این عنوان‌ها، سایر پژوهش‌ها در قالب کتاب و مقاله و ترجمه منتشر شده‌اند.

تعداد فارغ‌التحصیلان سالانه در موضوع خلافت‌انتخابی

حاصل هجده دوره فعالیت گروه صنایع دستی دانشگاه هنر اصفهان ۲۴۷ فارغ‌التحصیل است. براساس آمارهای ارائه شده در سند آمایش صنایع دستی در سال ۱۳۸۹ تعداد ۳۸۳۰ هنرجو، در سال ۱۳۹۰ تعداد ۳۲۱۷ هنرجو، در سال ۱۳۹۱ تعداد ۱۶۱۸ هنرجو و در سال ۱۳۹۲ تعداد ۱۴۰۹ هنرجو در حوزه هنرهای سنتی و صنایع دستی آموزش دیده‌اند. تعداد افراد آموزش دیده در آموزشگاه‌های خصوصی شهر ۴۴۰ نفر بوده‌اند. چهل نفر در این آموزشگاه‌ها تحت آموزش مجازی قرار گرفته‌اند و در حوزه آموزش استثنایی نیز ۵۴ نفر آموزش دیده‌اند. سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای هم در سال ۱۳۹۲ در رشته‌های هنرهای تجسمی و تزئینی ۷۵۹ نفر را آموزش داده است.

استادان برجسته در زمینه انتخابی با شهرت جهانی

صنایع دستی ایران زینت بخش بسیاری از موزه‌های دنیاست. آثاری از دوران هخامنشی، مانند فرش پازیریک، کتیبه کورش، سکه دریاک و مهر کورش تا آثار دوران بعد اسلام، همچون

حکمت نژاد لقب «پدر فرش ایران» را دارد. او با نام استاد مجنونی نیز شناخته می‌شود. او استاد مسلم قالی بافی و طراحی فرش و قالی بود.

فرش‌ها و صنایع دستی از دوره صفویه تا جدیدترین آثار استاد فرشچیان، در موزه‌های امریکا، استرالیا، فرانسه و روسیه چشم‌نوازی می‌کنند. آثار بسیاری از ۲۱۰ هنرمند شاخص اصفهان، در موزه‌های سایر کشورها و مجموعه‌های شخصی نگه‌داری می‌شوند. بیشتر این هنرمندان، استادان سرشناس دانشگاه هستند و آثارشان صاحب مهر اصالت یونسکو و نشان ملی است. در ادامه، تعدادی از این هنرمندان برجسته در حوزه فرش، مینیاتور، میناکاری، خاتم‌سازی، کاشی‌سازی، معماری و نقاشی معرفی را معرفی می‌کنیم.

مرتضی فرهادیه متولد ۱۳۴۵ است. فرهادیه از هنرمندان سرشناس طراحی فرش به‌شمار می‌آید. او شاگرد استادان برجسته‌ای، همچون مرحوم عیسی بهادری و هوشنگ جزئی‌زاده و رستم شیرازی بوده است. کتاب او با عنوان **طراحی فرش**، بر فرش ایران تمرکز دارد. طرح‌های بی‌نظیری، همچون مرغان بهشتی در عرصه خیال، گنبد گردون و کرشمه طائوس نیز از آثار ارزشمند اوست. مرتضی فرهادیه در زمینه طراحی نقوش سنتی و طراحی و قلم‌گیری کاشی نیز از جمله سرآمدان است. حسن حکمت نژاد متولد سال ۱۳۰۹ است. حکمت نژاد لقب «پدر فرش ایران» را دارد. او با نام استاد مجنونی نیز شناخته می‌شود. او استاد مسلم قالی بافی و طراحی فرش و قالی بود. پدرش، محمد کاظم و پدر بزرگش احمد بیک مجنونی از قالی بافان مشهور بوده‌اند. استاد مجنونی در عرصه «قالی مجنونی» طراحی بیش از پنجاه قالی را در کارنامه دارد. او در بیش از ده‌ها نمایشگاه فرش جهانی شرکت کرده و جوایز بسیاری دریافت کرده است. جایزه اول نمایشگاه بزرگ آسیا یکی از این جوایز است. در دی ۱۳۸۱، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی به پاس سال‌ها خدمت علمی و فرهنگی او مراسم بزرگداشتی برگزار کرد و استاد حسن حکمت نژاد را به‌عنوان یکی از مفاخر ایران زمین برگزید. افزون بر این، در بهمن ۱۳۹۳ در مراسمی در موزه هنرهای زیبا در مجموعه سعدآباد، از استاد به‌خاطر یک عمر تلاش و پشتکار و نوآوری در صنعت فرش ایران، به‌عنوان «پدر فرش ایران» تقدیر کردند.

اکبر مهدی‌ئی متولد سال ۱۳۳۳ است. مهدی‌ئی فرش بافی و طراحی فرش را در سال ۱۳۴۲ آغاز کرد. او شاگرد استادانی، مانند مرحوم رحمت‌الله شادمان، مرحوم سید جعفر رشتیان،

مرحوم جواد رستم‌شیرازی و مرحوم احمد ارچنگ بوده و شاگردانی، مانند محمدعلی وکیلی، ابراهیم میرزایی، محمد امامی و ناهید طیب‌دعایی را نیز تربیت کرده است. این روزها او در دانشگاه یزد و دانشگاه هنر اصفهان تدریس می‌کند. در حال حاضر، چلیپا، اسماء‌الحسنی، آستان عشق، اسکندر و باغ ترنج که از آثار برجسته اوست، در مجموعه‌های شخصی در امریکا، ایران، بلژیک، ژاپن و فرانسه نگهداری می‌شوند.

محمود فرشچیان متولد ۱۳۰۸ در اصفهان است. فرشچیان شاگرد استادان بزرگی، همچون امامی و بهادری بوده است. او برای گذراندن دوره هنرستان هنرهای زیبا به اروپا سفر کرد و چندین سال به مطالعه آثار هنرمندان غربی در موزه‌ها پرداخت. پس از بازگشت به ایران، کار خود را در اداره کل هنرهای زیبای تهران آغاز کرد و پس از آن به مدیریت اداره ملی و استادی دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران برگزیده شد. مستند **عشق‌پرداز** در نکوداشت او ساخته شده است که در آیین رونمایی کتاب پنجم استاد به نمایش درآمد. هم‌اکنون، مجموعه‌ای فرهنگی هنری به نام او در اصفهان وجود دارد. در فاصله سال‌های ۱۹۵۲ تا ۲۰۱۱ هفت کتاب از او به چاپ رسیده و برنده یازده جایزه معتبر بین‌المللی شده است.

حسین علاقمندان متولد سال ۱۳۱۰ است. علاقمندان مهارت بی‌نظیری در انواع قلم‌زنی ریز دارد و کمتر کسی مانند او در قلم‌زنی، چنین زیبا خطوط ریز و درشت را روی فلزات نقش می‌زند. او با دستگاه‌های موسیقی آشناست و خط نستعلیق را هم شیرین می‌نویسد. جام قلم‌زنی زرین و سیمین هاتف از آثار بسیار نفیس اوست که در موزه کاخ سعدآباد نگهداری می‌شود. این جام شبیه به آبخوری‌های دوره ایلخانی ساخته شده و نمایی از آثار فلزی زیبای دوره تیموری و ایلخانی دارد. نقش ظرف از بیرون مطبق و از درون مسطح و منقش به نقوش گل‌وبته و پرنده و اسلیمی است. قسمت داخل آن که به شکل کلاه‌خودی مغولی ساخته شده و از طرح‌های ریز و زیبای سقف مسجد شیخ لطف‌الله اصفهان الهام گرفته شده است.

محمد اسکندری متولد ۱۳۲۲ است. اسکندری از حدود هفت‌سالگی به عرصه هنر قلم‌زنی قدم نهاد و زیر نظر حاج تقی ذوفن و خسروانی و اشرف‌زاده تعلیم دید. استاد اسکندری ۳۲ در و ضریح را طراحی کرده است که درهای ورودی، در زیر

حسین علاقمندان متولد سال ۱۳۱۰ است. علاقمندان مهارت بی‌نظیری در انواع قلم‌زنی ریز دارد و کمتر کسی مانند او در قلم‌زنی، چنین زیبا خطوط ریز و درشت را روی فلزات نقش می‌زند.

چهل چراغ و دو در ایوان طلای حرم حضرت رضا، در ورودی حرم حضرت امیرالمومنین زو در طلا و نقره برای امیر کویت به طراحی استاد جواد شیرازی از آفرینش‌های اوست. حدود یک سال، استاد اسکندری و استاد دهنوی در دبی و اصفهان به صورت مشترک کار کرده‌اند. همچنین، استاد در ۷۹ نمایشگاه خارجی و ۵۶ نمایشگاه داخلی حضور یافته است.

عباس خاتمی فردزاده متولد ۱۳۲۶ است. خاتمی از استادکارهای بسیار با سابقه هنر خاتم اصفهان به شمار می‌رود. استاد خاتمی توانسته است طرح و نقشه فرش را با معرق و خاتم با هم تلفیق کند. پوسته داخلی گنبد مسجد جامع اصفهان و مسجد شیخ لطف‌الله، جعبه جواهرات، قاب آینه طرح ترنج و قاب سیمرغ از جمله آثار اوست. بیشتر آثار استاد در موزه هنرهای معاصر اصفهان و موزه‌های شخصی یافت می‌شود. استاد خاتمی مدرک درجه یک هنری از میراث فرهنگی تهران و مدرک استاد برتر از موزه هنرهای معاصر اصفهان و تهران دارد.

شکرالله صنیع‌زاده متولد ۱۳۸۵ است. او امروزه به عنوان میناسازی برجسته شناخته می‌شود. صنیع‌زاده نوه نقاش مشهور دوران معاصر، عبدالحسین صنیع‌همایون و از نسل آقاجف اصفهانی، قلمدان‌ساز نامور دوران قاجار است. استاد صنیع‌زاده به عنوان احیاگر و گسترش‌دهنده هنر میناسازی در دوران معاصر شناخته می‌شود. در سال ۱۳۲۰، صنیع‌زاده فعالیتش را در کارگاه خود که نزدیک به سی‌وسه پیل بود، گسترش داد. بسیاری از درها و ضریح‌ها و کتیبه‌های حرم‌های امامان شیعه نیز در این کارگاه ساخته شده است. او بخشی از کارگاهش را به نمایشگاه آثار هنرمندان و فروشگاه صنایع دستی اصفهان اختصاص داده بود. این فروشگاه بین سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۵، به نگارستانی اثرگذار و معروف تبدیل شد. این فعالیت‌ها هنر فراموش شده میناکاری را دوباره حیات بخشید. در حال حاضر، نگارستان صنیع‌زاده به عنوان فروشگاه و نمایشگاه دائمی آثار او فعال است و یکی از مرکزهای اصلی تهیه صنایع دستی محسوب می‌شود. استاد صنیع‌زاده در صحنه بین‌المللی نیز صاحب‌نام است و در سال ۱۹۶۴ دیپلم افتخار و نشان برنز نمایشگاه بین‌المللی بروکسل را از آن خود کرد. برخی از آفرینش‌های ارزشمند استاد عبارت‌اند از: جعبه قرآن در موزه آستان قدس رضوی، تصویر کودکی حضرت عیسی زدر آغوش

شکرالله صنیع‌زاده متولد
۱۳۸۵ است. او امروزه به عنوان
میناسازی برجسته شناخته
می‌شود. صنیع‌زاده نوه
نقاش مشهور دوران معاصر،
عبدالحسین صنیع‌همایون و
از نسل آقاجف اصفهانی،
قلمدان‌ساز نامور دوران قاجار
است.

مریم B، تصویر امام علی ز، درها و ضریح‌ها و کتیبه‌ها در حرم امامان شیعه در شهرهای نجف، کربلا، کاظمین، سامرا، مشهد، قم، دمشق و شیراز، تابلو میناکاری و مطلا در موزه جواهرات ملی بانک مرکزی و دو آئینه بیضی مینایی و تذهیب‌شده در کاخ موزه نیوران.

امیرهوشنگ جزئی زاده در سال ۱۳۱۲ در اصفهان به دنیا آمد. به علت علاقه‌ای که به هنر نقاشی داشت در سال ۱۳۲۸ به هنرستان هنرهای زیبا اصفهان رفت و به پیشنهاد عیسی بهادری، وارد دوره نقاشی ایرانی شد. او با استفاده از بورس تحصیلی به انگلستان سفر کرد و در لندن دوره شش ماهه تکمیلی طراحی و سرامیک را گذراند. جواد رستم شیرازی، میرزا آقا امامی، حاج مصورالملکی و محمدناصر صفا از استادان او بودند. جزئی زاده در سومین جشنواره ملی جلوه‌های رضوی در سال ۱۳۸۷، در بخش هنرهای سنتی به‌عنوان داور حضور یافت. در اردیبهشت ۱۳۸۸ نیز هم‌زمان با همایش ملی شاهنامه، در بخش هنری شرکت کرد و داستان‌های «بیژن و منیژه» و «بهرام گور و آزاده در شکارگاه» را به‌تصویر کشید. آثار امیرهوشنگ جزئی زاده در کاخ باکینگهام لندن، کاخ پادشاهی بلژیک، کاخ پادشاهی فنلاند، دفتر بی‌ینال اروپایی آسیایی ترکیه، موزه هنرهای ملی، موزه هنرهای معاصر تهران، موزه بنیاد شهید و دفتر مجله فصلنامه هنر ثبت و نگهداری می‌شود. تا به امروز، او در ده‌ها نمایشگاه داخلی و خارجی شرکت کرده و جوایز و نشان‌های پُرشماری دریافت کرده است: نشان درجه یک هنری در رشته مینیاتور معادل با دکترای هنر از وزارت ارشاد ایران، نشان نقره نمایشگاه بروکسل در سال ۱۹۵۸، نشان دولت الجزایر و دیپلم بی‌ینال اروپایی آسیایی ترکیه.

فرصت آموزش غیررسمی

در اصفهان، تا حدی جریان هنر استقلال خود را در برابر جریان‌های آکادمیک حفظ کرده است. به همین دلیل، برخی از علاقه‌مندان به هنر، شاگردی کردن در کارگاه استادی کهنه‌کار را به تحصیل در آن رشته ترجیح می‌دهند. امکان چنین آموزش‌هایی نیز در همه بازارهای سنتی، مانند میدان امام، خیابان چهارباغ و بازار صنایع دستی خوراسگان فراهم است. گاهی استادان هنرهای سنتی و صنایع دستی در خانه، شاگردان خود را آموزش می‌دهند. افزون بر این، بیشتر کسانی

امیرهوشنگ جزئی زاده در
سال ۱۳۱۲ در اصفهان به دنیا
آمد. به علت علاقه‌ای که به
هنر نقاشی داشت در سال
۱۳۲۸ به هنرستان هنرهای زیبا
اصفهان رفت و به پیشنهاد
عیسی بهادری، وارد دوره
نقاشی ایرانی شد.

که در این زمینه فعالیت می‌کنند، میراث‌دار هنر و صنعت پدران و مادران خود هستند. آموزش‌های غیررسمی گاهی به اندازه‌ای مؤثر بوده‌اند که تعدادی از استادان هنر در دانشگاه‌ها برخاسته از حجره‌ها و کارگاه‌ها هستند و تحصیلات دانشگاهی ندارند.

۹. تعهد به فعالیت همسو با اهداف و حوزه‌های عملی مربوط به مأموریت برنامه شهرهای خلاق، همان گونه که در بیانیه مأموریت شهرهای خلاق آمده است^{۱۱}

اهداف و راهبردها

سند آمایش صنایع دستی، برای توسعه و پیشرفت هنرهای سنتی و صنایع دستی چهار هدف برشمرده و بر مبنای هر کدام از این هدف‌های کلی، چند هدف میانی تعریف کرده است و در هر بخش راهبردهای رسیدن به این اهداف را نیز ذکر کرده. اولین هدف کلان، ارتقای امکان‌های موجود در حوزه دانش سنتی و فناوری بومی و صنایع دستی و نیز توسعه ظرفیت منابع انسانی است. در اهداف میانی، استفاده حداکثری از قابلیت‌های صنایع دستی و توسعه سرمایه‌های انسانی برای ورود به عرصه‌های مهارتی صنایع دستی مطرح شده است. برای دستیابی به این اهداف، راهبردهایی، مانند فراهم آوردن دانشنامه‌ای از هنرهای سنتی، تأسیس دانشگاه و دانشکده صنایع دستی، تهیه اطلس سرمایه‌های انسانی کشور در حوزه‌های صنایع دستی و گردشگری، آموزش کارآفرینی در زمینه صنایع دستی، افزایش دانش تخصصی مدیران و ترویج کسب‌وکارهای مرتبط با هنرهای سنتی و صنایع دستی را پیشنهاد کرده است. به‌تازگی، در راستای این اقدامات، پروژه‌های کوچکی، مانند احیای رشته‌های هنری صنایع دستی منسوخ‌شده و در حال منسوخ‌شدن، ایجاد خانه‌های ترویج صنایع دستی و نام‌گذاری میدان‌ها و خیابان‌ها در ارتباط با این هنرها و صنایع انجام شده است.

به منظور احیا و حفظ رشته‌های
صنایع دستی بومی و اصیل،
معاونت هنرهای سنتی و
صنایع دستی استان اصفهان،
شانزده رشته از هنرهای
صنایع دستی منسوخ‌شده و در
حال منسوخ‌شدن را شناسایی
کرده است.

به منظور احیا و حفظ رشته‌های صنایع دستی بومی و اصیل، معاونت هنرهای سنتی و صنایع دستی استان اصفهان، شانزده رشته از هنرهای صنایع دستی منسوخ‌شده و در حال منسوخ‌شدن را شناسایی کرده است. طی برنامه‌ای منسجم

۱۱. از شهرها درخواست می‌شود افزون بر اینکه نشان می‌دهند فهم درستی از مأموریت شهرهای خلاق دارند، به روشنی درخواست‌ها اهداف شهر را برای پیوستن به شبکه شرح دهند.

و منظم قرار است ضمن توسعه کارگاه‌های مربوط به این رشته‌ها، برای گسترش آن‌ها دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت و میان‌مدت برگزار شود. از میان این شانزده رشته، ترمه‌بافی، گلیم‌بافی، گره‌چینی و گلابتون‌سازی احیا شده است و دیگر رشته‌ها نیز در حال احیاشدن هستند.

خانه‌های ترویجی روستایی هم کار مشابهی انجام می‌دهند. در این پروژه، تعدادی از خانه‌های تاریخی در مناطق روستایی و شهرستان‌ها شناسایی شده‌اند. در این خانه‌ها هنر و صنعت بومی آن منطقه، آموزش داده می‌شود. صنعت‌گران و هنرمندان بدون کارگاه هم می‌توانند از بخشی از این خانه‌ها به‌عنوان کارگاه تولیدی استفاده کنند. افزون بر احیا و توسعه صنایع دستی، این پروژه، زمینه تقویت صنعت گردشگری را نیز فراهم می‌آورد، چنانکه از سال ۱۳۸۸ که این پروژه آغاز شد تا سال ۱۳۹۱ پنج خانه ترویج روستایی را راه‌اندازی کرد.

آشناکردن مردم با هنرهای سنتی و صنایع دستی و واردکردن این هنر صنعت به زندگی روزمره مردم، سهم مهمی در توسعه این صنایع ایفا کرده است. یکی از راهکارهایی که سازمان صنایع دستی در نظر گرفته، نام‌گذاری میدان‌های شهرهای استان با محصولات و رشته‌های صنایع دستی است. افزون بر این، باید ۱ درصد از بودجه سالانه هر دستگاه اجرایی به خرید محصولات صنایع دستی اختصاص یابد. بر اساس این بخشنامه، هر دستگاه اجرایی باید سالیانه تعدادی محصولات صنایع دستی خریداری کنند و در مناسبت‌های گوناگون به میهمانان یا کارکنان خود هدیه دهند. قراردادن صنایع دستی در ویتترین‌های اداره برای آشنایی عموم مردم با این محصولات هم یکی دیگر از وظایف اداره‌هاست. تبدیل محله‌هایی، مانند علی‌قلی‌آقا و حسن‌آباد به موزه محله و مرکز گردشگری صنایع دستی نیز یکی دیگر از راهکارهای ارتقای دانش سنتی، فناوری بومی و صنایع دستی و همچنین، توسعه ظرفیت منابع انسانی است.

بار سنگین توسعه در هنرهای سنتی و صنایع دستی بر دوش اقتصاد هم هست. به همین دلیل، هدف دوم «ایجاد نظام اقتصادی کارآمد، رقابت‌پذیر، باثبات و متوازن» است که نظام توزیع کارآمد و فراگیر در سطح ملی و بین‌المللی را در خود دارد. اولین هدف میانی، بهبود محیط کسب‌وکار با تأکید بر

آشناکردن مردم با هنرهای سنتی و صنایع دستی و واردکردن این هنر صنعت به زندگی روزمره مردم، سهم مهمی در توسعه این صنایع ایفا کرده است. یکی از راهکارهایی که سازمان صنایع دستی در نظر گرفته، نام‌گذاری میدان‌های شهرهای استان با محصولات و رشته‌های صنایع دستی است.

آهنگری، بازار اصفهان /

کارآفرینی و مشارکت بخش خصوصی است که با راهبردهایی، مانند جذب سرمایه به‌ویژه از گردشگری خارجی و تقویت همکاری در سازمان‌های متولی و حمایت‌کننده از صنایع دستی به عمل نزدیک‌تر می‌شود.

دومین هدف میانی، شناسایی بازارهای هدف و بازاریابی برای صنایع دستی استان در سطوح کلان است که راهبردهایی، مانند شناسایی و نیازسنجی و اولویت‌بندی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در زمینه صنایع دستی، حمایت از بخش خصوصی برای ایجاد کارگاه‌ها و بازارچه‌ها و نمایشگاه‌های صنایع دستی و نیز برگزاری نمایشگاه دائمی موزه با رویکرد انسان‌محور را معرفی می‌کند. برای دست‌یافتن به این اهداف، معاونت صنایع دستی در پی ایجاد استانداردهای گمرکی است. ایجاد چنین استانداردی مانع از صادرشدن آثار بدون کیفیت می‌شود. چنین اقدامی می‌تواند در بازار صنایع دستی زمینه رقابتی سالم برای افزایش کیفیت محصولات را فراهم آورد.

سومین هدف میانی، جلوگیری از تولید انبوه و صنعتی با نسخه‌برداری از صنایع دستی و نظارت بر حفظ کیفیت و اصالت صنایع دستی است. برای این هدف راهبردهایی، مانند حمایت از بازار صنایع دستی در برابر کپی‌برداری‌ها و

واردات بی‌کیفیت در نظر گرفته شده است. به همین منظور، در تمامی شهرستان‌های استان مکان‌هایی با عنوان بازارچه صنایع دستی در فصول و مناسبت‌های گوناگون راه‌اندازی می‌شود تا تولیدکنندگان و فروشندگان محصولات صنایع دستی بتوانند محصولات خود را عرضه کنند. برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی صنایع دستی به صورت سالیانه هم راهبرد دیگر این هدف میانی است.

پیش‌قدم شدن در برگزاری جشنواره‌های بین‌المللی، از جمله برگزاری جشنواره و اجلاس میراث فرهنگی و هنرهای ناملموس در سال ۱۳۹۳ شروعی دوباره برای همکاری‌های بین‌المللی در زمینه هنرهای سنتی و صنایع دستی بود. در این رویداد بین‌المللی، کارگاه‌های آموزشی برگزار شدند و عموم مردم فرصتی برای حضور در گفت‌وگوهای بین‌فرهنگی یافتند. با توجه به جایگاه ویژه زنان در احیا و حفظ و انتقال میراث معنوی در میان ملل گوناگون و نیز هماهنگی‌های انجام شده با سازمان بین‌المللی آی‌سی‌سی‌ان^۱ هم‌زمان با برگزاری اجلاس در اصفهان، اجلاسی با عنوان «نقش زنان در احیا و حفظ و ترویج میراث معنوی» نیز برگزار شد.

چهارمین هدف میانی، بازارسنجی و انجام تحقیقات درباره بازار محصولات صنایع دستی به صورت سالیانه است که با راهکار نیازسنجی و شناسایی بازارهای هدف، عملی‌تر می‌شود. آخرین هدف میانی این بخش کاهش اتکای بخش صنایع دستی به منابع مالی دولتی و افزایش مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی داخلی و خارجی است. راهبردهای این هدف را می‌توان چنین برشمرد: اولویت‌بندی رشته‌های صنایع دستی منسوخ‌شده و یا در حال منسوخ شدن، حمایت‌کردن از این رشته‌ها برای جلوگیری از فراموش شدن آن‌ها و تخصیص بهینه اعتبارات براساس اولویت‌بندی رشته‌های منسوخ‌شده یا در حال منسوخ شدن.

سومین هدف کلان، معرفی، آموزش، ترویج، حفاظت، احیا و بهره‌برداری خردمندانه از میراث فرهنگی، هنرهای سنتی و صنایع دستی است. پژوهش و مستندسازی و نیز دستیابی به نظامی استاندارد برای سنجش کیفیت این محصولات هم

پیش‌قدم شدن در برگزاری جشنواره‌های بین‌المللی، از جمله برگزاری جشنواره و اجلاس میراث فرهنگی و هنرهای ناملموس در سال ۱۳۹۳ شروعی دوباره برای همکاری‌های بین‌المللی در زمینه هنرهای سنتی و صنایع دستی بود.

۱. شبکه همکاری بین شهری برای محافظت از میراث فرهنگی ناملموس (ICCN).

بخشی از این هدف کلان به حساب می‌آید. نخستین هدف میانی این بخش، برگزاری کارگاه‌های مستمر آموزشی برای آشنا کردن هنرمندان و صنعت‌گران با به‌روزترین شیوه‌های تولید، بازاریابی، عرضه و بسته‌بندی است. راهبردهایی، مانند تهیه اطللس و اولویت‌بندی مشکلات صنایع دستی در زمینه‌هایی، مانند شخص هنرمند، خانواده هنرمند، حوزه کاری هنرمند، فضای کلان اقتصادی و اجتماعی هنرمند، نهادهای کسب‌وکار و محیط جهانی و همین‌طور، برگزاری کارگاه‌های آشنایی و آموزش صنایع دستی برای دستیابی به این هدف پیشنهاد شده است.

دومین هدف میانی، استانداردسازی روش‌ها و فرایندهای اجرایی و استقرار استانداردهای ملی و بین‌المللی است. تدوین استانداردهای کیفیت محصولات صنایع دستی می‌تواند این هدف را از نظر به عمل نزدیک کند. از اقدامات اولیه در راستای تحقق این هدف، استانداردسازی بسته‌بندی صنایع دستی است. بسته‌بندی مناسب و استاندارد به‌عنوان لبا‌سی بر قامت محصولات صنایع دستی که هرکدام نوعی سفیر فرهنگی به‌شمار می‌آیند، از ضروریات هویت‌بخشی به کالای هنری و صنایع دستی هستند. در این راستا، معاونت صنایع دستی استان از سه سال پیش تاکنون، چندین هزار نوع بسته‌بندی محصولات صنایع دستی تولید کرده است. آمار مربوط به بسته‌بندی صنایع دستی نشان می‌دهد در سال ۱۳۸۸ تعداد ۲۰ هزار بسته در چهارده اندازه متفاوت، در سال ۱۳۸۹ تعداد ۲۰ هزار بسته با پنج نمونه جدید طراحی و در سال ۱۳۹۰ تعداد ۲۰ هزار بسته در هجده اندازه متفاوت تولید شده است. این بسته‌ها به‌منظور ترویج فرهنگ بسته‌بندی به‌صورت رایگان در اختیار تولیدکنندگان و فروشندگان قرار گرفت. خوشبختانه، استان‌های دیگر از این اقدام الگو گرفته‌اند و استفاده گسترده‌تر از بسته‌بندی‌های متنوع برای محصولات صنایع دستی در سطح کشور شاهدهی بر این ادعاست.

هدف کلان نهایی، تقویت حس مسئولیت عمومی و جلب مشارکت همگانی در حمایت، حفظ، احیا و بهره‌برداری خردمندان از صنایع دستی است. تقویت همکاری‌های فرابخشی و بین‌بخشی به‌عنوان هدف میانی این قسمت مطرح می‌شود. هماهنگی اجرایی با سایر دستگاه‌ها و

نهادهای اجرایی مرتبط و موازی با سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری برای افزایش تولید و تسهیل توزیع و سرمایه‌گذاری نیز راهبرد پیشنهادی این بخش است. به همین دلیل، تفاهم‌نامه‌هایی به منظور تعامل و همکاری میان معاونت صنایع دستی استان‌ها با مراکز آموزشی، پژوهشی، دانشگاهی و دولتی منعقد شده است. از سال ۱۳۸۸ تاکنون شانزده تفاهم‌نامه در این زمینه امضا شده است.

اصفهان فعال‌ترین شهرستان

استان اصفهان در زمینه

صنایع دستی محسوب

می‌شود. این عنوان از طریق

فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی

ورته‌بندی معیارها به دست

آمده است که تعداد کارگاه‌ها،

هنرمندان، هنرآموزان،

رشته‌های رایج، رشته‌های

بومی، مریبان، رشته‌های

احیاشده و مراکز آموزشی را در

برمی‌گیرد؛

قوت‌ها و ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها

اصفهان فعال‌ترین شهرستان استان اصفهان در زمینه صنایع دستی محسوب می‌شود. این عنوان از طریق فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی^۱ و رتبه‌بندی معیارها به دست آمده است که تعداد کارگاه‌ها، هنرمندان، هنرآموزان، رشته‌های رایج، رشته‌های بومی، مریبان، رشته‌های احیاشده و مراکز آموزشی را در بر می‌گیرد؛ اما این ظرفیت با تهدیدها و فرصت‌هایی روبه‌رو است. بر اساس پژوهش‌های انجام شده در این زمینه، سه فرصت و چهار تهدید در محیط اقتصادی وجود دارد. فرصت‌های پیش رو عبارت‌اند از: تمایل فراوان زنان برای اشتغال و مشارکت اقتصادی، وضعیت مناسب اشتغال عمومی کشور، افزایش صادرات غیرنفتی کشور و افزایش قیمت مواد اولیه. تهدیدها را نیز می‌توان چنین برشمرد: کاهش یافتن ارزش ریال و در نوسان بودن قیمت‌ها و افزایش تعرفه سوخت. در محیط اجتماعی و فرهنگی نیز این فرصت‌ها شناسایی شده‌اند: توسعه گردشگری و مبادلات فرهنگی و قدمت هفت‌هزارساله صنایع دستی کشور و تمایل ایرانیان مقیم خارج از کشور به سرمایه‌گذاری در بخش صنایع دستی. تهدیدهای این بخش چنین است: تمایل کم نسل جوان به کار و فعالیت در حوزه صنایع دستی و رغبت کم بخش خصوصی به مشارکت در به‌وجود آمدن کارگاه‌های صنایع دستی.

در میدان سیاسی نیز تهدیدهایی وجود دارد؛ برای مثال، ضعف در قوانین و مقررات حمایتی ملی برای تقویت تولیدکنندگان و هنرمندان صنایع دستی، ناکافی بودن قوانین حمایتی در سیستم مالی و اعتباری برای بخش صنایع دستی، نبود سازمانی برای صادرات محصولات صنایع دستی و نیز ناکافی بودن

در بخش صادرات، ضعف در بسته‌بندی، بزرگ‌ترین ضعف محسوب می‌شود؛ اما شناخت ناکافی از قوانین تجاری و بازرگانی و بازار کشورهای هدف صادرات صنایع دستی و زیاد بودن قیمت تمام‌شده نیز نقش پررنگی ایفا می‌کنند.

هماهنگی میان مسئولان دولتی و صنعت‌گران صنایع دستی، عوامل فرصت‌زایی نیز وجود دارد: توجه ویژه آموزش عالی کشور به آموزش تخصصی صنایع دستی و تخصیص درصدی از بودجه سازمان‌ها برای خرید هدایای صنایع دستی، فرصت‌ها در حوزه بازار و رقابت عبارت‌اند از: وجود تقاضاهای بین‌المللی برای صنایع دستی و افزایش امکان حضور صنایع دستی عشایر و ایلات کشور در نمایشگاه‌های بین‌المللی. تهدیدها نیز از این قرارند: رکود اقتصادی و کاهش قدرت خرید، ناشناخته بودن قابلیت‌های بالقوه بازارهای جهانی، واردات بی‌رویه محصولات صنایع دستی سایر کشورها، کپی‌برداری برخی کشورهای منطقه از صنایع دستی ایران و استفاده از تکنولوژی در تولید محصولات مشابه با محصولات صنایع دستی.

همچنین، در بررسی کاستی‌های صنایع دستی در اصفهان به پنج حوزه منابع مالی، تولید، بازاریابی و فروش، صادرات و منابع انسانی توجه شده است. در بخش منابع مالی شهر اصفهان با دو قوت و یک ضعف روبه‌رو است. ایجاد درآمد مکمل برای خانواده‌ها و نیاز به سرمایه اندک برای تولید از قوت‌های حوزه صنایع دستی و ناکافی بودن توانایی صنایع دستی در جذب سرمایه‌های اقتصادی نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی از ضعف‌های این بخش محسوب می‌شود.

بررسی بخش تولید نشان می‌دهد امکان استفاده از روش‌های ساده و مواد خام محلی در دسترس و تولید انحصاری برخی از محصولات صنایع دستی در سطح کشور و دنیا، شاخص‌هایی هستند که به‌عنوان دو ویژگی مثبت، اهمیت بسیاری دارند. شهر اصفهان در این بخش با پنج ضعف روبه‌رو است: نبود کارگاه‌های مجهز، ناکافی بودن نظارت سازمانی، بی‌کیفیتی محصولات، پراکندگی مناطق تولید و دوری از بازار و نیز توان کم تولیدکنندگان در خرید مواد اولیه. بررسی عامل بازاریابی و فروش نشان می‌دهد کمبود تبلیغات و بازاریابی داخلی و خارجی اهمیت بیشتری دارند. در کنار این عامل، به نقاط ضعف دیگری، همچون ضعف اطلاع‌رسانی در معرفی صنایع دستی و نبود راهبردهای مؤثر صادرات و رقابت ضعیف در بازار نیز باید اشاره کرد. در این زمینه دو ویژگی مثبت وجود دارد: تنوع صنایع دستی اصفهان و وجود سه عنصر نهفته هنر و فرهنگ و صنعت در ذات صنایع دستی اصفهان. در بخش صادرات،

ضعف در بسته‌بندی، بزرگ‌ترین ضعف محسوب می‌شود؛ اما شناخت ناکافی از قوانین تجاری و بازرگانی و بازار کشورهای هدف صادرات صنایع دستی و زیادبودن قیمت تمام‌شده نیز نقش پررنگی ایفا می‌کنند. در این عرصه ارزش افزوده فراوان، ویژگی مثبت مهمی به حساب می‌آید.

قصد اصفهان برای پیوستن به شبکه شهرهای خلاق یونسکو

خواست کلی اصفهان در پیوستن به شبکه شهرهای خلاق یونسکو را می‌توان مبتنی بر زمینه‌های زیست‌محیطی و اقتصادی و فرهنگی به تفکیک تشریح کرد.

چنانکه گفتیم، در حوزه زیست‌محیطی، صنعتی‌شدن برای اصفهان پیامدهای ناگواری به همراه داشته است. آلودگی هوا، ویرانی محیط زیست، خشک شدن زاینده‌رود، آلودگی منابع آب و تغییر اقلیم اصفهان از نیمه خشک به خشک، برخی از این پیامدهاست. صنعتی‌شدن با سرشت شهری مانند اصفهان که با ذوق و هنرگره خورده است، هماهنگ نیست. به خاطر همین، اصفهان می‌خواهد بیش از این داشته‌هایش را از دست ندهد و با هنرهای سنتی و صنایع دستی پیوند تازه‌ای برقرار کند. ایرانی‌ها از گذشته‌های بسیار دور چهار عنصر آب، خاک، باد و آتش را مقدس می‌دانستند و از آلوده کردن آن‌ها پرهیز می‌کردند. شاید به همین خاطر است که هنرها و صنعت‌های به‌جامانده از دوران گذشته آسیبی به طبیعت نمی‌رسانند و به پیمان صلح خود با طبیعت وفادارند. استفاده از مواد اولیه طبیعی، این صنعت خلاق را به صنعتی پاک و سبز تبدیل کرده است. از این رو، برخلاف بسیاری از صنایع دیگر، گسترش این صنعت به زیان طبیعت نیست. افزون بر این، از آنجا که زبان هنر زبانی بین‌المللی است، طراحی آثار دستی با موضوع حفظ محیط زیست می‌تواند با زبان لطیف هنر، پیام صلح با طبیعت را در ذهن بیننده نقش زند.

در عرصه عمل، تاکنون تفاهم‌نامه‌هایی میان سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری امضا شده است که به اصفهان در پیشبرد این هدف کمک بیشتری خواهد کرد. توسعه همکاری به منظور رفع مشکلات حوزه طبیعت‌گردی کشور، اشاعه فرهنگ زیست‌محیطی و طبیعت‌گردی همسو با حفاظت از منابع زیستی

صنعتی‌شدن با سرشت شهری مانند اصفهان که با ذوق و هنرگره خورده است، هماهنگ نیست. به خاطر همین، اصفهان می‌خواهد بیش از این داشته‌هایش را از دست ندهد و با هنرهای سنتی و صنایع دستی پیوند تازه‌ای برقرار کند.

شهری که در آن مردمش به
آفرینش آثار هنری مشغول اند،
با شهری که شهروندانش
در کارخانه‌های صنعتی
کاری کنند، تفاوت‌های
در خورتوجهی دارند.

و اعمال تدابیر لازم به منظور مشارکت جوامع محلی در طرح‌ها و پروژه‌های توسعه طبیعت‌گردی از جمله هدف‌های امضای این تفاهم نامه هاست.

در سطحی دیگر و در حوزه اقتصادی باید اذعان کرد شهری که در آن مردمش به آفرینش آثار هنری مشغول اند، با شهری که شهروندانش در کارخانه‌های صنعتی کار می‌کنند، تفاوت‌های در خورتوجهی دارند. آفریدن آثار هنری به عنوان شغل، مجالی برای هنرمند فراهم می‌کند تا نتیجه نهایی کارش را ببیند، از زیبایی آن لذت ببرد و به خاطر خلق آن اثر به خود ببالد. این‌ها فرصت‌های ارزشمندی هستند که ممکن است بسیاری از افراد شاغل در حوزه‌های دیگر از آن محروم باشند. اصفهان در پی آن است که مردم شهرش در آینده، بیشتر از چنین فرصت‌های گران‌بهایی بهره ببرند.

با این حال، نتیجه اجرای چنین مدلی فقط گشایش روحی شهروندان نیست. چشم‌داشت اصفهان از اجرای این مدل، توسعه اقتصادی و ریشه‌گرفتن اقتصادی متوازن و متعادل نیز هست. اجرای این مدل می‌تواند بخشی از مشکلات ناشی از بیکاری را کم کند. این بخش از تولید تا حد زیادی از مواد اولیه وارداتی و گران‌بی‌نیاز است. از سوی دیگر، آزموده‌ترین کارشناس‌های این بخش همان هنرمندان و صنعت‌گران میدان نقش جهان و چهارباغ عباسی هستند. به همین دلیل، توسعه این بخش در موقعیت کنونی، در مقایسه با سایر بخش‌های تولید، شدنی‌تر است. افزون بر این، به‌کارگیری نظام مدیریت زنجیره‌های تولید نیز می‌تواند در این زمینه بسیار کارآمد باشد. تدوین نظام مدیریت زنجیره‌های تولید با مدیریت و نظارت دولت و مشارکت مردم در قالب نیروی انسانی و استفاده از سرمایه‌های اندک مالی، فرصت‌های شغلی فراوانی را ایجاد می‌کند. افزون بر این، سازمان‌دهی زنجیره‌های تولید و سفارش، کارگاه‌های تولید صنایع دستی و محصولات پیوسته به آن در داخل کشور را به بازار مصرف خارج از کشور وصل می‌کند. با توجه به آنچه گفتیم، انتظار می‌رود رشد اقتصادی و رونق هنر صنایع دستی ارتباط مستقیم باهم داشته باشند. همچنین، کارآفرینی در این حوزه می‌تواند جایگاهی برجسته برای افراد آسیب‌پذیر و زنان، در جامعه به وجود آورد. این جایگاه فقط نتیجه درآمد اقتصادی افراد به کار گرفته شده

نیست. مشاغل مرتبط با این حوزه به خاطر پیوستگی با هنر، همواره نزد مردم گران قدر بوده‌اند و فردی که به این کارها مشغول می‌شود، منزلت اجتماعی برتری به دست می‌آورد. آمیختگی هنر و صنعت در این حوزه سبب می‌شود توسعه اقتصادی با توسعه فرهنگی و اجتماعی نیز همراه شود. در بستر فرهنگ و گردشگری فرهنگی ذکر این نکته ضرورت دارد که پیشینه اصفهان به دست هنرمندان و صنعتگرانی از دین‌ها و قوم‌ها و زبان‌های گوناگون ساخته شده است. این هنرمندان فارغ از اعتقادات شخصی به هنر باور داشته‌اند و این باور سبب همکاری و همراهی‌شان برای آفرینش هنری بوده است. پیوستن به شبکه شهرهای خلاق این امکان را برای اصفهان فراخ‌تر می‌کند. وجود زیرساخت‌های فرهنگی، از قبیل دانشگاه‌ها و مراکزهای پژوهشی هم می‌تواند این مسیر را هموارتر سازد.

اصفهان، بی‌صبرانه مشتاق است داشته‌هایش را با دیگران به اشتراک بگذارد. داشته‌های گران‌بهای اصفهان در هنرهای سنتی و صنایع دستی در صورتی که در شبکه شهرهای خلاق قرار گیرد، به دیگر شهرهای عضو شبکه نیز انتقال می‌یابد. از سوی دیگر، اصفهان انتظار دارد با پیوستن به این شبکه، در فضایی که پذیرای گفت‌وگوهای بین‌فرهنگی است، بر داشته‌هایش بیفزاید. تنوع بسیار زیاد هنرهای صنایع دستی در اصفهان می‌تواند منبعی الهام‌بخش برای سایر شهرها باشد. همچنین، وجود این تنوع باعث می‌شود شهر پتانسیل همکاری با شهرهای مختلف در مناطق گوناگون جغرافیایی را داشته باشد. اصفهان می‌تواند جایگاهی برای معرفی شهرهای خلاق دیگر به مردم باشد؛ چراکه این شهر مقصد بسیاری از گردشگران داخلی است و سالانه میلیون‌ها ایرانی برای تفریح و گردش به این شهر سفر می‌کنند.

هنرهای صنایع دستی از میان خواهند رفت، اگر آن قدر که سزاوار هستند، به آن‌ها توجه نشود. واردات صنایع دستی تقلبی، احیا و بازتولید نکردن راه‌های سنتی تولید صنایع دستی و از بین رفتن برخی از این هنرها، همه نشانه‌هایی از این جریان نامبارک‌اند. قرارگرفتن در این شبکه، نه تنها ما را با تجربه‌های سایر شهرهای خلاق برای حفظ هنرهای صنایع دستی آشنا می‌کند، بلکه برای این هنرها و هنرمندان توجهی را به ارمغان

اصفهان، بی‌صبرانه مشتاق است داشته‌هایش را با دیگران به اشتراک بگذارد. داشته‌های گران‌بهای اصفهان در هنرهای سنتی و صنایع دستی در صورتی که در شبکه شهرهای خلاق قرار گیرد، به دیگر شهرهای عضو شبکه نیز انتقال می‌یابد.

می‌آورد که شایسته آن هستند.

اصفهان تلاش کرده است این ایده‌ها را با سیزده خواهرخوانده‌اش، به شکل آزمایشی اجرا کند. تبادل استاد و دانشجو بین اصفهان و شهرهای خواهرخوانده‌اش، از اقدام‌های اولیه در این زمینه است. همچنین، در طرح‌هایی، همچون طرح «دستان فیروزه‌ای» به تبادل هنرمند با این سیزده شهر پرداخته است. در این پروژه، از هنرمندان برجسته در هنرهای دستی دعوت می‌شود تا با مشارکت در پروژه‌های کاربردی، به شهر اصفهان در زمینه توسعه محلات و ارتقای کیفیت زندگی یاری رسانند. افزون بر این، تولید صنایع دستی بین فرهنگی در کالبد شهر اصفهان نیز از اهداف این پروژه به‌شمار می‌رود. با نگاهی گذرا به اهداف بیان شده در بخش‌های پیشین، می‌توان دریافت که اهداف سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و به‌ویژه معاونت صنایع دستی این سازمان، همچنین شهرداری اصفهان تا حد زیادی در راستای اهداف شهرهای خلاق سامان یافته است. به همین خاطر، پیوستن به شبکه شهرهای خلاق به تحقق این اهداف کمک بسیاری می‌کند. مهم‌تر آنکه قرارگرفتن در این شبکه به اصفهان کمک می‌کند دوباره زندگی خود را به‌عنوان شهری فرهنگی و هنری آغاز کند و فرصتی برای تقسیم داشته‌هایش با جامعه جهانی به‌دست آورد.

۱۰. سرمایه‌های خاص قابل قیاس در سطح بین‌المللی در بافت رشته مرتبط^{۱۱}

همیشه اصفهان به‌عنوان معبر تمدنی، مقصد گردشگران بسیاری بوده است. امروز هم این شهر به‌خاطر تنوع قومی مذهبی، ظرفیت‌های تاریخی و فرهنگی و اجتماعی و نیز طبیعت خوشایند، همچنان می‌تواند مجال لذت بخش برای گردشگرها فراهم کند. حضور گردشگران خارجی در اصفهان، چشم اصفهانی‌ها را به روی کسانی باز می‌کند که هنرشان را دوست دارند. گردشگران هم می‌توانند تجربه‌ای واقعی از متن فرهنگی متفاوت به‌دست آورند. از یک سو، مهم‌ترین هدیه اصفهان به گردشگران داخلی و

خواست کلی اصفهان در پیوستن به شبکه شهرهای خلاق یونسکو را می‌توان مبتنی بر زمینه‌های زیست‌محیطی و اقتصادی و فرهنگی به تفکیک تشریح کرد.

چشم‌داشت اصفهان از اجرای این مدل، توسعه اقتصادی و ریشه‌گرفتن اقتصادی متوازن و متعادل نیز هست.

۱۱. از شهرها درخواست می‌شود نمونه‌های سرمایه‌هایی را بیان کنند که منحصر به شهر هستند و می‌توانند به کلیت مأموریت شبکه کمک رسانند. این نمونه‌ها می‌توانند منابع انسانی و مؤسسات تخصصی یا فضا‌های فرهنگی منحصر به فرد در شهر باشند.

شهروندان دیگر کشورها، صنایع دستی است که تبلور فرهنگ و روح هزاران ساله ایرانیان محسوب می‌شود. از سوی دیگر، تمرکز بر هنرهای سنتی و صنایع دستی گذرگاه اصلی اصفهان در گذار به شهری خلاق هستند. بر این اساس، می‌توان مدلی تدوین کرد که در آن، اصفهان از هنرها و صنعت‌هایی که در خود پرورانده است، برای ترویج صلح و آشتی در سطح داخلی و بین‌المللی استفاده کند. احترام به طبیعت و نگاه داشتن محیط زیست هم بخش جدایی‌ناپذیری از این مدل است.

پیش‌فرض این مدل این است که هنرهای صنایع دستی برای همه مردم دنیا دربردارنده پیام صلح است. گفت‌وگوهایی که درباره هنرهای سنتی و صنایع دستی فراتر از مخاصمات بین‌المللی شکل می‌گیرد، تصورات قالبی ملت‌ها از یکدیگر را دگرگون می‌سازد. از همین رهگذر است که مباحثه‌ها به سمت زیبایی و هنر تغییر جهت می‌دهند و تصمیم‌های این حوزه بیش از آنکه تصمیم‌های سیاسی باشند، به گزینش‌هایی مردمی تبدیل می‌شوند. صنعت گردشگری هم می‌تواند زمینه را بیش از پیش برای این گفت‌وگوها آماده سازد.

هنرهای صنایع دستی اصفهان، این‌گونه زمینه را برای گفت‌وگوهای بین‌فرهنگی فراهم می‌کنند. گردشگری که از آن سوی دنیا به اصفهان سفر می‌کند، از زیبایی موجود در آثار ساخته دست به وجد می‌آید. آفریننده آن اثر هم از اینکه فردی از ملیتی دیگر این زیبایی را درک می‌کند، لذت می‌برد. این‌گونه، افرادی که تا به حال یکدیگر را ندیده‌اند با زبان زیبایی و هنر با هم صحبت می‌کنند. هنر صنایع دستی می‌تواند به نسل جوان امروز افزون بر هویت، تمرین گفت‌وگو را هدیه دهد. این‌ها همه در راستای تحقق اهداف سازمان یونسکو و برای کمک به صلح و امنیت در جهان از راه همکاری بین‌المللی در زمینه‌های آموزشی و علمی و فرهنگی به منظور افزایش عدالت و قانون‌مداری و حقوق بشر، بر پایه منشور سازمان ملل متحد است.

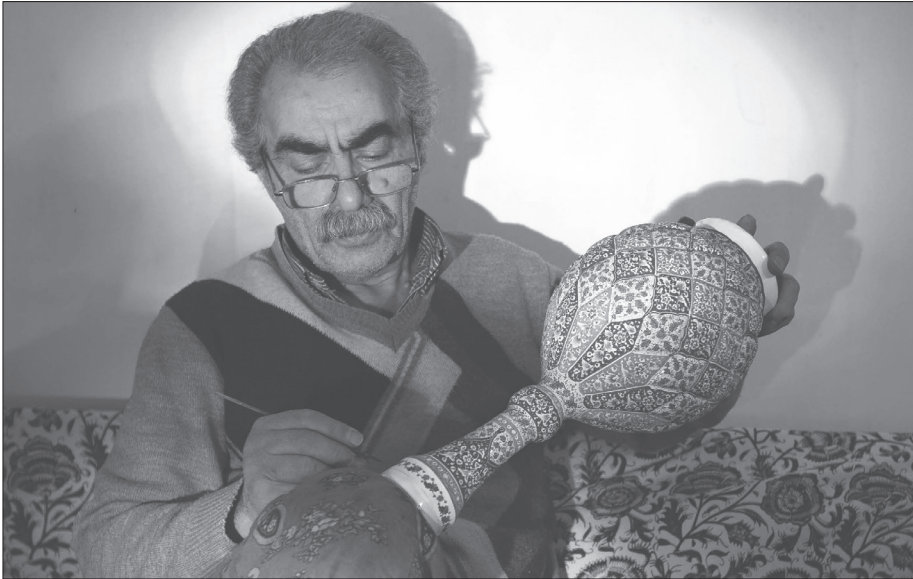
برای واقعیت‌بخشی به همین مدل بود که ۱۲۰۰ نفر از شخصیت‌های فرهنگی و بازرگانی و سیاسی از ۱۱۷ کشور دنیا و ۴۰ هزار نفر از شخصیت‌های داخلی قالیچه‌ای را که «قالیچه صلح» نامیده شد، گره زدند. همه گروه‌های اجتماعی از شهروندان عادی تا رئیس‌جمهور، در بافتن فرش صلح و

کارآفرینی در این حوزه می‌تواند جایگاهی برجسته برای افراد آسیب‌پذیر زنان، در جامعه به وجود آورد.

پیشینه اصفهان به دست هنرمندان و صنعتگرانی از دین‌ها و قوم‌ها و زبان‌های گوناگون ساخته شده است.

سیناکاری، بازار اصفهان /

دوستی مشارکت کردند. تار و پودها و گره‌های این قالیچه نماد پیوند پایدار انسانی و صلح و دوستی جهانی است. این قالی چندرنگ، انسان‌ها را با هر رنگ و زبان و ملیتی به هم‌زیستی محبت‌آمیز با یکدیگر فرامی‌خواند.

نقوش قالیچه صلح و دوستی به کتیبه سنگی بازمانده از دوران هخامنشیان مربوط است که در آن، کوروش پادشاه وقت ایران همه مردم و حکومتیان را به توسعه صلح و دوستی، ترویج عدالت، رعایت حقوق بشر و مبارزه با برده‌داری فرامی‌خواند. تصویر این کتیبه همراه با جمله‌ای درباره مبارزه با برده‌داری و ایجاد صلح و آرامش، از متن کتیبه بر قالیچه نقش بسته و حاشیه قالیچه هم با پرچم ایران زینت داده شده است. کبوتران صلح نیز در کنار هم و در حال پرواز از شاخه زیتون هستند. طرح این قالیچه به استاد فرشچیان تعلق دارد و استاد خیابانی تبریزی آن را رنگ‌آمیزی کرده است.

از اقدامات در حال اجرا در این زمینه می‌توان به احداث موزه‌ها و گالری‌های صنایع دستی با موضوع صلح و دوستی اشاره کرد. افزون بر این، قرار است برای افزایش تعاملات بین‌المللی، تارنمایی تخصصی و چندزبانه با تمرکز بر هنرهای صنایع دستی ایجاد شود. برگزاری نشست‌هایی با موضوع

اصفهان با برگزاری جشنواره‌ها
و اجلاس‌ها و کنگره‌های
بین‌المللی کوشیده است
آرمان دست‌یابی به صلح از
طریق هنرهای صنایع دستی را
عملی‌تر سازد.

صلح و صنایع دستی هم در دست اجراست. این نشست‌ها در پی دست‌یافتن به ایده‌هایی جدید برای تقویت ارتباط میان صنایع دستی و صلح است. در همین زمینه، اصفهان با برگزاری جشنواره‌ها و اجلاس‌ها و کنگره‌های بین‌المللی کوشیده است آرمان دست‌یابی به صلح از طریق هنرهای صنایع دستی را عملی‌تر سازد. برپا کردن همایش دریافت مهر اصالت یونسکو و نشان مرغوبیت ملی، جشنواره و اجلاس میراث فرهنگی و ناملموس، کنگره بین‌المللی هنرهای اسلامی و صنایع دستی در سال ۲۰۰۲ برخی از این تلاش‌هاست.

نگاه پنجم

تجربه نو: خلاقیت و نوآوری در شهر اصفهان

هر شهر می‌بایست متعهد شود که شیوه‌های کارآمد را با دیگر اعضا در میان بگذارد، با ترویج هر چه بیشتر خلاقیت و صنایع فرهنگی عضو بهتری برای شبکه باشد و با تحکیم مشارکت در زندگی فرهنگی، فرهنگ را با برنامه‌های توسعه شهری تلفیق کند.
از متن شیوه‌نامه نظارتی یونسکو بر شهرهای عضو

اکنون که بیش از سه سال از عضویت اصفهان در شبکه شهرهای خلاق یونسکو گذشته، ارزیابی عملکرد «مدیریت خلاقیت و فناوری‌های نوین شهرداری اصفهان» به عنوان مرکز مسئول پیگیری اهداف شهر خلاق و در چارچوب رویه‌های نظارتی یونسکو چشم‌انداز دقیق‌تری را برای مدیران شهری، کارشناسان و نخبگان ایجاد خواهد کرد. بدین منظور ابتدا رویه‌ی نظارتی یونسکو بر شهرهای عضو شبکه توضیح داده خواهد شد و سپس تلاش می‌شود ابتکارات اصلی، مشارکت‌ها، اقدامات و سیاست‌های به کار رفته طی سه سال گذشته (در سطح محلی) در مدیریت خلاقیت و فناوری‌های نوین تشریح گردد.

روند نظارتی یونسکو بر اعضای شبکه شهرهای خلاق

فرآیند نظارت بر عضویت، به تکمیل اطلاعاتی که به طور منظم توسط شهرهای عضو ارسال می شود، کمک می کند.

در فرآیند درخواست عضویت در شبکه شهرهای خلاق یونسکو، هر شهر می بایست متعهد شود که شیوه های کارآمد را با دیگر اعضا در میان بگذارد و با ترویج هرچه بیشتر خلاقیت و صنایع فرهنگی عضو بهتری برای شبکه باشد و با تحکیم مشارکت در زندگی فرهنگی، فرهنگ را با برنامه های توسعه شهری تلفیق کند. علاوه بر این، هر شهر باید در حوزه های عملیاتی مندرج در بیانیه مأموریت شبکه شهرهای خلاق، از طرق مختلف به ویژه در به اشتراک گذاری تجربیات، دانش و شیوه های کارآمد، شرکت در مطالعات آزمایشی، مشارکت ها و ابتکارات به منظور گردهم آوردن عموم مردم و بخش های خصوصی و جامعه مدنی، همکاری با شبکه ها و برنامه های تبادلات هنری و حرفه ای، شرکت در مطالعات و تحقیقات و ارزیابی های انجام شده بر تجربیات شهرهای خلاق، ترویج سیاست ها و اقدامات لازم برای توسعه پایدار شهری و مشارکت در ارتباطات و فعالیت های آگاهی بخشی سهم داشته باشد. علاوه بر این، شهرهای عضو توافق می نمایند که به صورت دوره ای اطلاعات دقیقی در خصوص اجرای مؤثر فعالیت های مرتبط با عضویت خود و نتایج حاصل از این فعالیت ها را ارائه دهند.

این تعهدات هر چهار سال یک بار، با توجه به گزارشاتی که توسط شهرهای عضو تهیه و ارسال می شود، توسط این شبکه ارزیابی می شود.^۱ هدف از اقدامات نظارتی بر اعضا به اشتراک گذاری اطلاعات، مشاهده و ارزیابی تأثیرات عضویت در سطوح محلی و بین المللی، بررسی تعهد پایدار اعضای شبکه و تشخیص روندهای ترویج فرهنگ و خلاقیت به عنوان دو عامل توانمندساز و محرک در زمینه ابعاد اقتصادی و اجتماعی و محیطی توسعه پایدار شهری است.

به عبارت دقیق تر، هدف از این ارزیابی ها احراز تعهد اعضا نسبت به پیروی از مفاد بیانیه مأموریت شبکه شهرهای خلاق یونسکو در سطح محلی و جهانی، تجدید مشارکت اعضا از

۱. شهرهای عضو موظف هستند که گزارش های نظارت بر عضویت خود را ۳۰ نوامبر، هر چهار سال یک بار پیش از شروع عضویت ارائه دهند. گزارش ها باید از طریق ایمیل مشخص شده و در فرمتی که مناسب انتشار الکترونیکی باشد، ارسال شوند. تنها استثنای موجود، در مورد اولین گروه از شهرهاست که گزارش های خود را تا ۲۸ فوریه ۲۰۱۶ ارائه داده اند.

طریق ارائه برنامه‌ای عملیاتی برای چهار سال آینده، به منظور اجرای هرچه بهتر بیانیه مأموریت شبکه، تسهیل تبادل اطلاعات با یونسکو و دیگر شهرهای عضو جامعه بین‌المللی در خصوص فعالیت‌های انجام‌شده در چهارچوب شبکه، کسب آگاهی نسبت به اهمیت و تأثیر تعیین نقش اعضا در سطح محلی و تشویق اعضا برای انجام مطالعات و بررسی‌های موردی در مورد مفاهیم و تجربیات مرتبط با شهرهای خلاق و پتانسیل به‌کارگیری خلاقیت در توسعه پایدار شهری و همچنین جمع‌آوری داده‌های جدید است.

سیر فرآیند نظارت و دستورالعمل‌های نظارتی

دستورالعمل‌های نظارت بر اعضا، به منظور تسهیل فرآیند گزارش‌دهی فعالیت شهرهای عضو تنظیم شده که از یک سو برای شهرهای عضو، راهنمای روشنی هستند که مشخص می‌کنند، پس از اعطای عضویت در زمینه ارائه گزارش چه انتظاری از آن‌ها می‌رود تا بتوانند در تهیه پیش‌نویس گزارش نظارت بر عضویت، به گزارش خود سمت‌وسوی درستی بدهند. از سویی دیگر، برای گروه راهبری شبکه شهرهای خلاق یونسکو، این دستورالعمل‌ها به تسهیل فرآیندی کمک می‌کنند که از طریق آن می‌بایست دبیرخانه در جریان فعالیت‌های شهرهای عضو قرار گیرد. از این طریق، تعهد پایدار اعضا به اجرای مفاد بیانیه مأموریت شبکه را تحت نظر قرار می‌دهند. علاوه بر این، با وجود سیستم اطلاع‌رسانی منظم، یونسکو و گروه راهبری، بهتر قادر خواهند بود تأثیرات عضویت در شبکه شهرهای خلاق یونسکو را مورد بررسی قرار دهند.

جمع‌آوری و تشریح اطلاعات به ترسیم آماری بهتر پیشرفت‌ها، نمایش دستاوردهای واقعی شهرهای خلاق یونسکو، برجسته ساختن سیاست‌ها، اقدامات، استراتژی‌ها، مشارکت‌های مؤثر و نیز ایجاد پشتوانه برای تعریف و به‌اجراگذاشتن برنامه‌های عملیاتی جدید بر اساس مستندات موجود و در عین حال، توجه به مسائل در حال ظهور در ارتباط با نقش فرهنگ و خلاقیت در توسعه پایدار شهری، کمک می‌کند.

فرآیند نظارت بر عضویت، به تکمیل اطلاعاتی که به‌طور منظم توسط شهرهای عضو ارسال می‌شود، کمک می‌کند. این اطلاعات در مورد ابتکارها و سیاست‌های محلی، مشارکت‌های

پیوستن شهرها به نهادها و شبکه‌های بین‌المللی از یک سو، اعتباری را برای شهر به ارمغان می‌آورد و از سوی دیگر، وظایفی را بر عهده مدیریت شهری می‌گذارد.

بین اعضا و رویدادهایی است که با اجرای مفاد بیانیه مأموریت مرتبط هستند. وب‌سایت شبکه شهرهای خلاق این اطلاعات را منتشر می‌سازد تا اقدامات انجام شده و همچنین برنامه‌های آینده مرتبط با زمینه‌های مختلف خلاقیت که تحت پوشش شبکه هستند و در جلسات سالیانه قبلی پیش‌بینی و مطرح بوده‌اند، معرفی شود.

گزارش‌ها در وب‌سایت شبکه شهرهای خلاق یونسکو، در ماه بعد از دریافت، توسط دبیرخانه منتشر می‌شوند. دبیرخانه گزارش‌های دریافتی را در اوایل دسامبر به گروه راهبری تحویل می‌دهد. گروه راهبری شبکه شهرهای خلاق، گزارش‌ها را بر اساس دستورالعمل‌های نظارت ارزیابی کرده و برای هر گزارش ارزیابی کوتاهی، حداکثر یک صفحه، شامل یک ارزش‌گذاری جهانی^۱ و در صورت نیاز، توصیه‌های خاصی برای بهبود تأثیرات فعالیت‌های اجرایی در آینده توسط شهر عضو به‌منظور دستیابی به اهداف شبکه، تهیه می‌نماید.

گروه راهبری تا پایان ماه فوریه فرصت دارد که در مورد ارزیابی خود از گزارش‌ها و ارائه نتایج، به دبیرخانه شبکه شهرهای خلاق یونسکو اقدام کند تا در آنجا ارزیابی نهایی صورت گیرد. گزارش مختصری از نتایج اعمال نظارت بر اعضا توسط گروه راهبری تهیه می‌شود که در جلسه سالیانه بعدی که هر ساله بین مارس و ژوئن برگزار می‌شود، ارائه خواهد شد. در صورت نیاز، شهرهای عضو می‌توانند به بیانیه‌هایی که در مورد عدم تطابق با دستورالعمل‌های نظارتی، در جلسات سالیانه خطاب به یونسکو صادر می‌شود، ملحق شوند.

اگر پس از دو یادآوری مکتوب صادر شده از سوی دبیرخانه، شش ماه و یک سال پس از اولین تاریخ مقتضی، شهر عضو گزارش نظارت بر عضویت خود را ارائه نداده باشد، در مورد عضویت آن شهر تجدید نظر خواهد شد. چنانچه شهری نتواند ارزش خود را برای شبکه به اثبات برساند، ممکن است از لیست اعضا و همچنین از مطلب به اشتراک گذاشته شده و وب‌سایت رسمی شبکه شهرهای خلاق یونسکو نیز حذف شود.

همچنین، چنانچه شهری در دو دوره متوالی، ارزیابی نامطلوب دریافت کند و بنابراین از آن جهت که استنباط می‌شود، آن

شهر دیگر به تعهدات خود پایبند نیست، عضویت آن مورد تجدید نظر قرار خواهد گرفت.

تجربه اصفهان

پیوستن شهرها به نهادها و شبکه‌های بین‌المللی از یک سو، اعتباری را برای شهر به ارمغان می‌آورد و از سوی دیگر، وظایفی را بر عهده مدیریت شهری می‌گذارد. این وظایف در همه شهرها گرچه به طور یکسان تعریف می‌شود، ولی در مرحله اجرا، هر شهر بر حسب داشته‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌تواند مسیر متفاوتی را در پیش بگیرد. با این مقدمه، در ادامه از مسیری که اصفهان در راه اجرای تعهداتش نسبت به شبکه شهرهای خلاق پیموده است سخن گفته خواهد شد.

ساحت نظر

در ساحت نظر، فضای مفهومی تعهدات اصفهان نسبت به شبکه شهرهای خلاق بر پایه ایده نظری شهر خلاق شکل گرفت. با این حال، سه چالش عمده مطرح شد: عدم آشنایی بدنه مدیریت شهری با مفهوم شهر خلاق، عدم انطباق کامل ایده نظری شهر خلاق با چارچوب‌های فرهنگی و اجتماعی اصفهان، و عدم تطابق اقتصاد اصفهان با اقتصاد یک شهر خلاق. در خصوص چالش اول، مجموعه کتابی تحت عنوان کتاب‌های شنبه در بیست و یک جلد به چاپ رسید. این کتاب‌ها به طور هدفمند برای مدیران شهری تدوین شدند. ویژگی بارز این کتاب‌ها در کاربردی بودن آن‌هاست. به عبارت دقیق‌تر، کتاب‌های شنبه مفهوم شهر خلاق را به شکلی قابل درک و عملیاتی برای مدیران شهری توضیح می‌دهند. قطع جیبی و صفحات کم کتاب نیز به کاربردی بودن این کتاب می‌افزاید.

در خصوص چالش دوم سعی شد که ایده نظری شهر خلاق در ارتباط با شهر اصفهان مورد مطالعه و تعمق مجدد قرار گیرد. حاصل این تعمق مجدد کتاب‌هایی همچون «اسطوره شهر»، «قدرت نرم میراث ناملموس»، «مجموعه مقالات بافت میانی شهری»، «قاب فیروزه‌ای» و «نگاهی به شهر خلاق» بود. تدوین این کتاب‌ها را می‌توان با تسامح گام‌های ابتدایی بومی‌سازی

فضای مفهومی تعهدات
اصفهان نسبت به شبکه
شهرهای خلاق بر پایه ایده
نظری شهر خلاق شکل گرفت.

موضوع بسیار مهم پس از
ایجاد ساختار و سازمان دهی،
ایجاد سازوکاری برای دریافت
ایده‌های خلاقانه شهروندان و
تبدیل آن به نوآوری و فناوری
است.

مفهوم شهر خلاق قلمداد کرد.

چالش سوم یعنی عدم تطابق اصفهان با اقتصاد یک شهر خلاق چالشی جدی تراز دو چالش مذکور است. از این رو، با تدوین کتاب «اقتصاد خلاق؛ مبانی و مفاهیم» تلاش شد که چارچوب یک اقتصاد خلاق توضیح داده شود و تاکید گردد که پیشروی به سمت اقتصاد خلاق نیازمند تغییر جهت از سمت توسعه صنایع سنگین به سمت توسعه صنایع خلاق و فرهنگی است.

ساحت اجرا

آنچه در ساحت نظر به آن اشاره شد همگی محصول یک ساختار مدیریتی است که تلاش دارد در عین توجه به پشتوانه فکری شهر خلاق، خود را محدود به ایده‌ها و نظرها نکند و در عرصه واقعیت موجود شهر برای توسعه خلاقیت وارد ساحت اجرا شود. این ساختار مدیریتی در سال ۹۵ همزمان با پیوستن اصفهان به شبکه شهرهای خلاق با عنوان "مرکز خلاقیت و نوآوری شهرداری اصفهان" ایجاد شد. در سال ۹۶ این ساختار به "مدیریت خلاقیت و فناوری‌های نوین" تغییر نام داد و سه حوزه ایده و پیشنهاد، خلاقیت و نوآوری، و فناوری‌های نوین را به عنوان حوزه‌های اصلی فعالیت خود برگزید. انتخاب این سه حوزه بر مبنای فرایند تبدیل خلاقیت به ایده، تبدیل ایده به نوآوری، و تبدیل نوآوری به فناوری انجام شد. در مرحله بعد شورای عالی فناوری در جهت حمایت از این ساختار نوپا شکل گرفت و به دنبال آن چرخه فناوری تدوین گردید. آنچه در ادامه می‌آید مروری بر تجربه‌های مدیریت خلاقیت و فناوری‌های نوین در سه حوزه مذکور است.

الف) حوزه ایده و پیشنهاد

موضوع بسیار مهم پس از ایجاد ساختار و سازمان دهی، ایجاد سازوکاری برای دریافت ایده‌های خلاقانه شهروندان و تبدیل آن به نوآوری و فناوری است. به همین دلیل سازوکار نظام پیشنهادها و ایده‌ها تدوین گردید و در فرایند آن تمامی ذینفعان و نقش آن‌ها مشخص شد. سازوکار این نظام به نحوی طراحی شده است که فضایی برای تعامل شهروندان با مدیریت شهری باشد، خلاقیت را در شهر تسری دهد، و دریچه‌ای برای بروز و خلق ایده‌های نوین فراهم کند. به عبارت صریح‌تر، نظام

پیشنهادها مجری دریافت، تحلیل و اجرای ایده‌ها و طرح‌های شهروندان است و در جهت به‌کارگیری آن‌ها در شهر تلاش می‌کند. مورد زیر نمونه‌ای از اجرایی کردن این سازوکار است.

ایده کاپ؛ فرصتی برای ارائه ایده‌های ناب در حوزه‌های مختلف شهر توسط طبقه خلاق:

ایده کاپ فضایی برای تولید ایده در شهر است تا بتواند از این راه طبقه خلاق را شناسایی کند و گسترش بخشد. معضلات شهری بخشی از موضوعات مورد بررسی در ایده کاپ‌ها هستند. در ایده کاپ‌ها، ایده پردازان با ثبت اولیه ایده خود می‌توانند به ارائه ایده در میان حضار و داوران پرداخته و برنده این مسابقه باشند. در مرحله بعد، بخش‌های مختلف اجرایی و سیاستگذاری شهری درگیر فرایندهای تبدیل ایده به فناوری می‌شوند و از این طریق اجرایی شدن این ایده‌ها تا حدودی تضمین می‌شود.

(ب) حوزه فناوری

رویکرد و نگاه فناورانه به شهری تاریخی که گوشه گوشه آن پر از میراث ملموس و ناملموس است نیاز به دیدگاهی متفاوت در کاربرد فناوری دارد. در دیدگاه رایج کاربرد فناوری در شهر با مدرن سازی شهر مترادف است. با این حال، فناوری در کنار حل چالش‌های شهری (حمل و نقل و ترافیک، محیط زیست و خدمات شهری و...) کاهش هزینه‌ها، کوتاه کردن و بهینه کردن فرایندها، و در نهایت افزایش درآمدهای پایدار شهری بایستی در جهت حفظ و پرورش داشته‌های شهر قدم بردارد. در این راستا، در جهت جلوگیری از موازی کاری و بخشی نگری، ارتقای یکپارچه سازی و کوتاه کردن فرایند به‌کارگیری فناوری، چرخه فناوری با تکیه بر مصوبه شورای اسلامی شهر در الزام برای به‌کارگیری فناوری‌های نوین در مدیریت شهری تدوین گردید. علاوه بر این، جهت در نظر گرفتن تمامی اجزاء اکوسیستم کارآفرینی ستاد توسعه کارآفرینی شهر تشکیل شد. امضای تفاهم‌نامه مرکز رشد مدیریت شهری نیز در راستای این هدف انجام گرفت و برنامه ریزی دوره آموزش کارآفرینی ۱۰ به توان ۷ که طی آن ۱۰ میلیون نفر ساعت آموزش کارآفرینی انجام می‌گیرد، حاصل این تفاهم‌نامه است.

در کنار ایجاد این ساختار، فضایی به وسعت ۱۱۰۰ متر در بهترین

فناوری در کنار حل چالش‌های شهری، کاهش هزینه‌ها، کوتاه کردن و بهینه کردن فرایندها و در نهایت افزایش درآمدهای پایدار شهری بایستی در جهت حفظ و پرورش داشته‌های شهر قدم بردارد.

نقطه شهر با دسترسی عالی برای فضای کار اشتراکی تهیه گردید و مصوبه کمک ۵۰ میلیارد ریالی شورای اسلامی شهر برای تشکیل صندوق سرمایه‌گذاری خطرپذیر در اصفهان تصویب شد. این صندوق هم‌اکنون در حال شکل‌گیری است. افزون بر این اقدامات، برای برطرف نمودن نقاط مفقوده، اقدام به طراحی تورهای فناوری شد.

پیوستن اصفهان به شبکه شهرهای خلاق در حوزه صنایع دستی و هنرهای مردمی مطرح‌کننده ضرورت ارتباطات درون شبکه و شبکه‌سازی هنرمندان است.

تورهای فناوری؛ کاروانی برای درک نیازهای فناورانه شهر توسط طبقه خلاق: همان‌طور که گفته شد، ایده کاپ شهری به دنبال ایده‌ها و طرح‌های شهروندان است. اما در تورهای فناوری، نیازهای شهر به طبقه خلاق ارائه می‌گردد و به صورت مشخص از آنها خواسته می‌شود که برای این نیازها راهکارهای فناورانه پیشنهاد دهند. به عبارت دیگر، نیاز است که طبقه خلاق از نیازهای شهر آگاه باشد تا بتواند محصولات خود را در انطباق با این نیازها تولید کند. در واقع، اتصال و الصاق نیازهای شهر با پتانسیل‌های خلاقانه موجود نیاز به واسطه‌ای دارد که تورهای فناوری می‌تواند این نقش را به خوبی ایفا کند. در تورهای فناوری شرکت‌ها و فعالان حوزه فناوری به بازدید از بخش‌های مختلف شهر می‌روند، با نیازهای مختلف شهر آشنا شده، و با دانش و خلاقیت خود اقدام به حل آن‌ها می‌کنند.

ج) حوزه خلاقیت و نوآوری

پیوستن اصفهان به شبکه شهرهای خلاق در حوزه صنایع دستی و هنرهای مردمی مطرح‌کننده ضرورت ارتباطات درون شبکه و شبکه‌سازی هنرمندان است. در این راستا، مذاکراتی با دیگر شهرهای خلاق صورت گرفت و در گام آغازین شهر رشت برای این مرآه فرهنگی انتخاب شد. تدوین یک تفاهم‌نامه و برگزاری مشترک همایش شهر خلاق حاصل این همکاری و تعامل است. در حال حاضر، افزایش ارتباطات درون شبکه‌ای در سطح منطقه در حال پیگیری است.

افزون بر این، حوزه مطالعاتی و تحقیقاتی صنایع خلاق به خصوص صنایع دستی در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته و تحقیقاتی در این حوزه با همکاری مراکز علمی-تخصصی در حال انجام است. در این میان، مصوبه شورای اسلامی شهر اصفهان در راستای حمایت از صنایع خلاق و همچنین تمایل بدنه مدیریتی شهر به تغییر رویکرد اقتصادی از اقتصاد صنعتی

فلسفی بازار اسفهان /

و کشاورزی به اقتصاد خلاق می‌تواند در توسعه صنایع خلاق بسیار تاثیرگذار باشد. علاوه بر این، برگزاری رویدادهای مختلف در حوزه صنایع خلاق در قالب همایش، نمایشگاه، و کارگاه با هدف بروز خلاقیت و شبکه‌سازی مد نظر قرار گرفته است. موارد زیر نمونه‌هایی از این رویدادها هستند.

مدارس فصلی صنایع دستی؛ فرصتی برای انگیزش در یادگیری صنایع دستی و ایجاد طبقه‌ای خلاق:

مدارس فصلی صنایع دستی با هدف افزایش علاقه و دغدغه در حوزه صنایع دستی برگزار می‌شود. این مدارس در پی آن هستند که استعدادها را شاخص صنایع دستی را شناسایی کنند. مدارس صنایع دستی در هر فصل یکی از اقشار شهر را مخاطب قرار می‌دهد. جامعه هدف مدارس تابستانی نوجوانان و دانش آموزان، جامعه هدف مدارس پاییزی دانشجویان، جامعه هدف مدرسه زمستانی زنان خانه‌دار، و جامعه هدف مدارس بهاره سالمندان هستند. هدف هر یک از این مدارس متفاوت است و طیفی از آشنایی، فرهنگ‌سازی، سرگرمی، روان‌درمانی، و ارتقای مهارت‌های تخصصی را در بر می‌گیرد. این مدارس فصلی که با حضور پیشکسوتان و اساتید حوزه

در شهر خلاق، فرصت دیدن و دیده شدن باید فراهم گردد، به‌ویژه برای افرادی که تحت عنوان مفهوم طبقه خلاق قرار می‌گیرند. این دیدارها فرصت انتقال تجارب و اندیشه‌ها را فراهم می‌کند و می‌تواند زمینه‌ساز شکل‌گیری ایده‌های جدید باشد.

قلمزنی: بازار اصفهان /

صنایع دستی برگزار می‌گردد به دنبال کاهش گسست نسلی و تجربی و ارتباط مجدد با میراث گران بهای سنتی است.

مسابقه سالانه طراحی کاربردی صنایع دستی: فرصتی برای آشتی صنایع دستی در زندگی روزمره

برخی رشته‌های صنایع دستی از رونق افتاده و در مسیر زوال قرار گرفته‌اند. حذف صنایع دستی و هنرهای سنتی از زندگی روزمره و قرار گرفتن آن بر روی ویترین‌ها و طاقچه‌ها یکی از دلایل بروز این مشکل است. از این رو، مسابقه سالانه طراحی با هدف کاربردی کردن صنایع دستی و کمک به اقتصاد صنایع خلاق طراحی شده است. هدف اصلی از برگزاری این رویداد تطبیق صنایع دستی با نیازهای جامعه امروز و آشنا کردن نسل جدید با ارزش‌های فرهنگی و هنر بومی ایران است.

ایده گالری؛ فضایی برای ارائه و گفتگو در باب صنایع خلاق

در شهر خلاق، فرصت دیدن و دیده شدن باید فراهم گردد، به‌ویژه برای افرادی که تحت عنوان مفهوم طبقه خلاق قرار می‌گیرند. این دیدارها فرصت انتقال تجارب و اندیشه‌ها را فراهم می‌کند و می‌تواند زمینه‌ساز شکل‌گیری ایده‌های جدید باشد. ایده گالری فضایی است برای ارائه آثار خلاقانه

در حوزه صنایع خلاق که در گالری‌های شهر کمتر جایی برای ارائه می‌یابند. در این میان، فضای کارگاهی توام با نمایشگاه فرصتی مغتنم برای انتقال سینه‌به‌سینه تجارب را نیز فراهم می‌کند.

Introduction

In December 20, 2015, Isfahan was awarded the membership of the Creative Cities Network by United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). "A LOOK AT CREATIVE CITY" introduces the theoretical backgrounds of creativity and creative cities, shows why and how creative city concept was developed, and finally, describes the duties and responsibilities of the UNESCO Creative Cities Network (UCCN) members. The Creative City concept was introduced more than three decades ago; but after two Iranian cities joined UCCN, the subject gained recognition and has become a hot topic in the country.

The philosophical foundation of creative city concept rests on the belief that cities always have more to give than what we can imagine. For a city to be considered creative, firstly it must be an attractive place for citizens (especially youth) to work and live in. Fulfilling that prerequisite makes the way for cultural and creative industries to help the economy to flourish. In an increasingly globalizing world, shaping a unique cultural identity is a value to be respected, and by highlighting significant symbols of a city, the creative city concept can increase the identity and uniqueness of a city.

کتابنامه

- بحرینی، حسین، ۱۳۸۲، *فرآیند طراحی شهری*، تهران: دانشگاه تهران.
- تیبالدز، فرانسیس، ۱۳۸۳، *شهرسازی شهروندگرا*، محمد احمدی نژاد، اصفهان: خاک.
- چپمن، دیوید، ۱۳۸۶، *آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان ساخت*، ترجمه منوچهر طبیبیان و شهرزاد فریادی، تهران: دانشگاه تهران.
- رحیمی، محمد و دیگران، ۱۳۹۲، *شهر خلاق، مبانی نظری و شاخص‌ها*، تهران: مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران.
- شارع‌پور، محمود، ۱۳۸۹، *جامعه‌شناسی شهری*، چ ۳، تهران: سمت.
- فلور، ویلم، ۱۳۹۳، *صنایع کهن در دوره قاجار*، ترجمه علیرضا بهارلو، تهران: پیکره.
- کی‌قبادی، مرضیه و دیگران، ۱۳۸۷، *از صنایع فرهنگی تا صنایع خلاق*، قم: اداره کل تبلیغات اسلامی قم.
- گلکار، کوروش، ۱۳۸۵، *کندوکاوی در تعاریف طراحی شهری*، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی معماری ایران.
- لندری، چارلز، ۱۳۹۴، *شهر خلاق*، ترجمه محمود عبدالله‌زاده، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- مشکینی، ابوالفضل و دیگران، ۱۳۹۳، *شهر خلاق الگویی نوین برای توسعه دانش‌بنیان در حوزه مدیریت شهری*، تهران: آراد. مقالات
- خرازی، زهرا، ۱۳۸۸، «تأثیر دیپلماسی فرهنگی بر منافع ملی کشورها»، *مجله مدیریت فرهنگی*، س ۳، ش ۶، ص ۱۰۷ تا ۱۲۲.
- داکسبری، نالسی، ۱۳۸۹، «شهرهای خلاق کانادا»، ترجمه شهرزاد فرزین‌پاک، *ماهنامه شهرداری‌ها*، س ۱۱، ش ۱۰۰، ص ۷۶ تا ۸۴.
- ربانی خوراسگانی، علی و دیگران، ۱۳۹۰، «بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهر خلاق و نوآور؛ مطالعه موردی شهر اصفهان»، *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، س ۹، ش ۲۱، ص ۱۵۹ تا ۱۸۰.
- رفعیان، محسن، ۱۳۸۹، «درآمدی بر مناطق و شهرهای خلاق»، *ماهنامه شهرداری‌ها*، س ۱۱، ش ۱۰۰، ص ۱۲ تا ۱۵.
- سعیدی، هادی، ۱۳۸۹، «شهر خلاق»، *ماهنامه شهرداری‌ها*،

س ۱۱، ش ۱۰۰، ص ۵ تا ۱۱.
 خان سفید، مهدی، ۱۳۹۱، «مدیریت شهری و شهر خلاق»،
 فصلنامه منظر، س ۵، ش ۱۹، ص ۹۲ تا ۹۵.
 فرزین پاک، شهرزاد، ۱۳۸۹، «واژگان شهری شهر خلاق، ماهنامه
 شهرداری‌ها»، س ۱۱، ش ۱۰۰، ص ۱۳۶ تا ۱۳۸.
 کردی، عبدالرضا، ۱۳۸۵، «اصول و مبانی خلاقیت در مدیریت
 شهری»، ماهنامه شهرداری‌ها، س ۶، ش ۷۵، ص ۲۲ تا ۲۴.
 کلانتری، بهرنگ و دیگران، ۱۳۹۱، «فضای جمعی و شهر خلاق»،
 فصلنامه منظر، س ۵، ش ۱۹، ص ۷۴ تا ۷۹.
 محمدی، کمال و محسن مجیدفر، ۱۳۸۹، «دوران شهرهای
 خلاق»، ماهنامه شهرداری‌ها، س ۱۱، ش ۱۰۰، ص ۱۶ تا ۲۲.

نشست‌ها و همایش‌ها

ابراهیمی، مهران، ۱۳۸۷، نشست شهر خلاق: مفاهیم،
 سیاست‌ها، مطالعه موردی از شهرهای موفق و ناموفق، مرکز
 مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران، فرهنگ‌سرای نیاوران،
 تهران.

اکبری مطلق، مصطفی، ۱۳۹۱، بررسی ابعاد نظریه شهر خلاق
 و تأثیر آن بر توسعه شهری پایدار با تأکید بر تجارت جهانی،
 همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهر بوکان.
 صادقی مقدم چوکامی، محمدرضا و دیگران، ۱۳۹۲، تبیین
 معیارهای شهر خلاق و بررسی نقش آن‌ها در مدیریت شهری،
 اولین همایش منطقه‌ای معماری، معماری پایدار و شهرسازی،
 ایذه، دانشکده فنی و حرفه‌ای سما واحد ایذه.

عزیزی، شادی، ۱۳۹۱، شهرهای پسا صنعتی، شهر خلاق و
 فرهنگ به‌عنوان راه حلی نو برای تجدید حیات شهر، همایش
 هفته اصفهان با محوریت شهر خلاق و باغ شهر اصفهان.

غریب، امید و علی حسین‌پور، ۱۳۹۱، بررسی شاخص‌های
 شکل‌گیری شهر خلاق؛ مطالعه موردی مشهد، دومین کنفرانس
 دانشجویی کارآفرینی کشور، تهران، دانشگاه شاهد.

منابع لاتین

- Center of excellence of Creative Industries and Innovation(CCI) (2012), CCI creative city index 2012.
- Florida, R (2002). The Rise of the Creative Class: And How Its Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life, Basic Books, New York.
- Kirchberg, V (2010). Book Reviews: The City as an Entertainment Machine, by Terry Nichols Clark (Ed), Art and Commerce in the Postindustrial City, City & Community, VOL 5, pp 199-202.
- Scotte, A.J (2006), Creative Cities, Conceptual Issues and Question, Journal of Urban Affairs, VOL 28, pp 1-17.
- Vanolo, Alberto (2008). The Image of the Creative City: Some Reflection on Urban Branding in Turin, Cities, VOL 25, pp 370- 382.

سایت

- [www//en.unesco.org/creative-cities/home](http://www.en.unesco.org/creative-cities/home)
- <http://www.pps.org>
- <http://www.hope.ac.uk>
- <http://www.isfahan.ir>
- <http://www.artesfahan.ir/>
- <http://en.wikipedia.org>
- <http://library.aui.ac.ir>
- <http://www.domotex.de/home>
- <http://ias.org.ir/>
- <http://isfahan.irib.ir>
- www.hali.com
- www.ghereh.org
- www.carpetour.com
- www.kohanjournal.com
- www.sanayedasty.ir
- <http://www.elearnever.com/handicrafts>

انتشارات سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی
شهرداری اصفهان

جهاد دانشگاهی
استان اصفهان

وزارت معارف و اوقاف و صنایع
معدنی و صنایع

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

ISFAHAN
City of Crafts
and Folk Art
Designated
UNESCO Creative City
in 2015